

Sayı : 3

Ekim 1972

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

TARİH ENSTİTÜSÜ DERGİSİ

EDEBİYAT FAKÜLTESİ MATBAASI
İSTANBUL — 1973

YAYLA İMÂMI RİSÂLESİ

Fahri Ç. Derin

III. Selim ve Nizâm-ı Cedîd devri ve bu yenileşme hareketine son veren Kabakçı Mustafa ayaklanması, Alemdar Mustafa Paşa'nın III. Selim'i yeniden tahta geçirmek için İstanbul'a gelmesi, IV. Mustafa'nın hal'i ile II. Mahmud'un tahta çıkışları ve Alemdar vak'ası, hiç şüphesiz tarihimizin önemli konularından birini teşkil etmektedir. Bu konu hakkında, vak'alara şahit olanların kaleme aldıkları tarihçelerden birisi de «*Yayla İmâmı Risâlesi*» adıyla tanınmış olan küçük, fakat orijinal olan eserdir^I.

Eser, o tarihlerde Topkapı'da Yayla'da Aydın Kethuda câmiinde^{II} imâm olan, ismini tesbit edemediğimiz bir zât tarafından kaleme alınmış-

I Bu konu hakkındaki diğer tarihçeler için bk. Tüfekçi-başı Ârif Efendi, *Tarihçe*. Bayezid Devlet Kütüphanesi, Velîyüddin Efendi ks. Cevdet kitapları, Nr. 3374/77 ve Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine ks. Nr. 1595 de bulunan yazmalar; *Sultan Selim-i sâlis'in hal'ine dâir Risâle*. Fatih Millet Ttb. Ali Emiri yazmaları, Nr. 333/1; Mustafa Necib, *Tarihçe*, İstanbul 1280, Matbaa-i Âmire ve İstanbul 1280, Ceride-i Havâdis Matb.; Ebubekir, *Vak'd-i Cedid* İstanbul 1332; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Kabakçı Mustafa isyanına dâir yazılmış bir tarihçe*. Belleten, VI, Sayı 23-24, Ankara 1942, s. 253-261; Georg Oğulukyan'ın *Ruznâmesi, 1806-1810 isyanları, III. Selim, IV. Mustafa, II. Mahmud ve Alemdar Mustafa Paşa* (Tercüme ve Notlar: Hrant D. Andreasyan), İstanbul 1972. *Yayla İmâmı Risâlesi* hakkında yapılan basılmamış bir mezuniyet tezi için ayrıca bk. Ali İhsan Göğüş, *Tarih-i Vekayi-i Selimiyye, İstanbul 1968, Edebiyat Fakültesi, Tarih Semineri-Ktb. Tez Nr. 1125*.

II Kanbur Mustafa Paşa'nın yaptırdığı ve Kurşunlu Câmi'i, Yayla Câmiî ad'arını da taşıyan bu câmi hakkında bk. Tahsin Öz, *İstanbul Câmileri*, c. I, Ankara 1962, s. 26, 94, 152; *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri, 953 (1546) târihli* (Neşredenler: Ord. Prof. Ömer Lütfi Barkan-Ekrem Hakkı Ayverdi), İstanbul 1970, s. 381; *İstanbul Belediyesi Şehir Rehberi*, İstanbul 1934, X. Paf, 69-70 mah. Bu câmi hakkında yeni bir araştırma için ayrıca bk. Semâvi Eyice, *İstanbul'un ortadan kalkan bazı tarihî eserleri I*, (Tarih Dergisi), Sayı: 26 (İstanbul, 1972), s. 158 vd.

tır^{III}. Eserin kütüphânelerde bulunan tek nüshası, Bayezid Devlet Kütüphanesi Veliyüddin Efendi kısmında ve Cevdet Paşa'nın kitapları arasında 3370 numarada kayıtlıdır^{IV}. Eser, 180 x 250 mm. ebadında ve 20 varaktır. Rık'a ile yazılmıştır. Eserin ismi «*Târih-i Vekayi-i Selimiyye*» dir. Numaralanmamış ve boş olan birinci yaprağın a yüzünde «Yayla İmâmı deyü marûf olan bir zâtın eser-i hâmesidir» ibâresi ve Cevdet Paşa ile sabit kalemle yazılmış bir nottan Kütüphâneler müfettişi olduğu anlaşılan Mehmed Tevfik adlı bir zâtın mühürleri vardır. Eserin ifadesi sade olmakla beraber imlâsı, bozuktur. Biz burada, metni olduğu gibi vermeğe çalıştık. Bazen eksik kelime ve ibâreleri tamamlayarak metnin anlaşılır hâle gelmesine dikkat ettik. Ayrıca metin içinde geçen şahısları tanıtmak, isimleri verilmemiş mansıb sahiblerinin isimlerini tesbit etmek, vak'alara ait tarihleri diğer kaynaklarla karşılaştırarak farklarını belirtmek ve bazen de bir yanlış düzeltmek için metne notlar ilâve ettik. Böylece, metinden istifadeyi nisbeten kolaylaştırmayı düşündük.

III Yazar kendisini metnin bir yerinde «...hâlâ bu abd-i fakîrin imâm olduğum Yayla'da Aydın Kethudâ câmi-i şerifi...» ibâresi içinde tanıtmakta, kendisi hakkında başka malûmat vermemektedir (Bak. Vrk. 11/b).

IV Sayın Ord. Prof. İsmâil Hakkı Uzunçarşılı, bu risâlenin bir nüshasının kendi hususî kütüphânesinde mevcut olduğunu bildirmektedir (Bk. İsmâil Hakkı Uzunçarşılı, *Meşhur Rûmeli âyanlarından Tirsinikli İsmâil, Yılıkoğlu Süleyman Ağalar ve Alemdar Mustafa Paşa*, İstanbul 1942, s. 189, not 2; aynı müellif, *Nizâm-ı Cedid ricâlinden Vâlîde Sultan Kethüdâsı meşhur Yusuf Ağa ve Kethüda-zâde Ârif Efendi*, Belleten, c. XX, Sayı: 79, Ankara 1956, s.

TÂRİH-İ VEKAYİ-İ SELİMİYYE

الحمد لله رب العالمين و لصلوات والسلام على سيدنا محمد وعلى آله وصحبه اجمعين

İşbu bâis-i tahrîr-i oldur ki ol şehensâh-ı âlem nev'-i güzîde-i benî âdem Gâzî Sultan Selim Hân-ı sâlis حلد الله خلافته hazretlerinin müddet-i hilâfet ve zamân-ı saltanatlarında yetmiş iki mevadd üzerine binâ ve tanzîm olunan Nizâm-ı Cedîd'in zuhûru ve «asker-i şâhâne» lâfzıyla ta'bîr olunan müretteb askerin tertîbi ve yenîçeri neferâtının vak'alarını ve hükûmet ordusu deyu tanzîm olunan sefer-i humâyûnun Rumeli cânibine hurûc ve senesinde duhûlû ve Alemdar Mustafa Paşa vak'asını bi'l-cümle bu abd-i fakîr-i pür-taksîr alâ kaderi'-tâka rü'yet olunduğu vech üzere kaleme alup ba'z-ı ihvân mütalâa eyledikde rahmet ile yâd kılınmasına sebeb-i ümîd ile tahrîr olunmuşdur. وقتنا الله و اياكم Amma ba'du işbu yetmiş iki şey üzere binâ olunan Nizâm-ı cedîd ricâl-i ukalâ ve kâmil-i ulemâ beyinlerinde huf-yeten taht-ı râbıtaya vâz' edüp Sultan Selim Hân hazretlerine ifâde eylediklerinde meşreb-i humâyûnlarına gayet muvâfık gelüp zâhire ihrâc olunmasına irâde-i aliyyeleri taallûk eyledikde merkûmların ser-firâzî olan Sadr-ı Rum İsmâil Paşa-zâde Esseyyid İbrâhim İsmet Beyefendi¹ cevâba şürû' edüp : «Şevketlû inâyetlû Efendim, gerçi bu nizâm ahsen olup ve eshel tarîk

1 İbrahim İsmet Bey. Râif İsmail Paşa'nın oğlu ve Kesriyeli Ahmed Paşa'nın torunudur. 17 muharrem 1164 (=16 aralık 1750) de doğdu. 1215 (=1800/1801) ve 1219 (=1804/1805) da iki defa Rumeli kadıaskeri oldu. 1 receb 1221 (=14 eylül 1806) de Nakîbü'l-eşraf tâyin edildi. Bu vazifede iken, 17 muharrem 1222 (=27 mart 1807) de vefat etti. Üsküdar'da Çamlıca'da âile kabristanında gömülüdür. Âlim, fâzıl ve vakûr bir zat olup III. Selim devrinin mühim şimalarındandı. Bk. Âsim, *Tarih*, c. I, İstanbul 1282, s. 21, 23, 62, 121, 293 v.d.; Cevdet, *Tarih*, İstanbul 1309, c. VI, s. 91, 92, c. VII, çeşitli yerler, c. VIII, s. 132-134; Rifat Efendi, *Devhatü'n-Nükeba*, İstanbul 1283, s. 46-47; M. Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, c. III, İstanbul 1311, s. 472.

ile zâhire ihrâc olunup ve ilâ âhurî'd-devrân düstûrî'l-amel olacağına asla şekkimiz olmayup lâkin bu husûsda kemâl-i istikamet ve ziyâde cesâret gerekdir ki şol derece gelür ki Devlet-i aliyye târümâr ve tâc [u] tahtınız perîşan olma dereceleri zuhûr eder asla havfa târî olmayup verilen nizâm-ı cedîdin aksine dâir amel etmeyüp ve ol makûle tahrîrata kat'an iltifat buyurmayup ve nizâmına muhîll hatt-ı şerîf dahi keşîde buyurmayup cemî'-i nizâmına inhiraf verecek takrîre mültefît olmayup ve her bir madde taht-ı râbitaya vâz' olundukda lâyhaya dâhil olan bu on nefer kullarınız beynimizde meşveret edüp hulâsasını Şevketlû Efendimiz'e takrîr ve tahrîr eylediğimizde asla muhâlefet buyurmayup mûcibince hatt-ı humâyûn-ı şevket-makrûn keşîde kılup : Bakayım vekîl-i mutlakıma ifâde edeyim deyu Sadriâzam olan vezîrine dahi sır vermeyüp her halde takrîrimize müsâade ve ruhsat-ı aliyeniz her bâr erzânî buyurulmak evvelâ şirâze-i nizâm ve dîbâce-i intizâm-dan olup ve bu kullarınız dahi her bir madde kim taht-ı râbitaya vâz' eylediğimizde canımızdan acîz ve eczây-ı vücûdümüzden hâsıl (2 a) olan evlâdlarımızı dahi mahrem-i esrâr etmeyüp ve bu «ل» (?) lâfzıyla isim verilen on neferden birine emr-i Hakk vâki' oldukda cümlemizin re'y-i ittîfakiyle gerek ricâlden ve gerek zümre-i ulemâdan bir müntehab ve âkil ve müstait kimesne içimize dâhil ederiz Şevketlû İnâyetlû Efendim sizler dahi bu vech üzere taahhüd buyurursanız bu mevâd düstûrî'l-amel olacağına şekkimiz yokdur» deyu huzûr-ı humâyûnda Gâzî Sultan Selim Hân hazretlerine mûmâileyh İsmet Beyefendi bir bir takrîr eyledikde Sultan Selim hazretleri dahi bilcümle ahsen görüp şöyle ahd buyurur kim: «Sizler Devlet-i aliyyemde her birleriniz müntehab ve mücerreb sâdık kullarım olmağile her ne ki re'yi görürseniz makbûl-ı humâyûnum olup gerek takrîrinize ve gerek tahrîrâtınıza müsâade-i aliyyem olup sizler dahi bu husûsda sâ'y u dikkât ve himmet etmeniz murâd-ı şâhânem olmağile»² ahd-i aman edüp evvelâ Kapan-ı Dakîk nâibi müderrisîn-i kirâmdan Abdüllâtîf Efendi³ meşverete dâvet ve Kapan'ın ahvâlinden ve hubûbat ne vechile esnâfa tevzî' olunduğu istîfsâr olunup küll-i yevm hububatdan on bin gurus cânib-i mîrîye irâd-ı muayyene ta'yîn olunup ve müceddeden İrâd-ı Cedîd lâfzıyla tâbîr olunur defterdâr nasb olunup ve bir kimesne hubûbat nâzırı nasb ve Defterdâr Kapsu'na

2 Krş. Cevdet, *ayn eser*, c. VI, s. 7 v.d. :

3 Abdüllâtîf Efendi. Kadıasker Keçeci-zâde Salih Efendi'nin dâmâdı olup müderristir. Salih Efendi'nin Hububat nâzırı olması ile Kapan-ı Dakîk nâibi ta'yîn edildi. Nizâm-ı Cedîd ricâli ile yakın münasebeti var idi. Hâl tercümesi için bk. Mustafa Necib, *Tarihçe*, İstanbul 1280, Matbaa-i Âmire, s. 69-70; Cevdet, *ayn eser*, VIII, s. 179, 197, 198; M. Süreyya, *ayn eser*, III, s. 361.

hubûbat kalemi vâz' ve şarabdan beher vukıyyesinden ikişer pâre ve arak vukıyyesinden dörder pâre zecriyye bid'ati vâz' ve bir kimesne Zecriyye emîni nasb ve bu misillû niçe niçe bid'atler vâz' olunup hâsılatdan asker-i şâhâne deyu isim tesmiye olunan askere çok mintan ve potur ve barata ve tûfeng verilüp Beşiktaş cânibinde Levend Çiftliği olan mahalle kışla binâ ve Üsküdâr'da Harem İskeleyi'nde Kavak sarâyı'nı hedm ve yerine iki minareli bir câmi-i şerîf binâ ve civârında asker-i merkûm için bir kışla binâ edüp ve sağ kol, sol kol ağası ve binbaşılar ve yüzbaşılar ve onbaşılar ta'yîn olunup her birlerine alâ merâtibihim mâhiye ve ta'yîn-i ta'yînât tertîb olunup beher yevm ta'lîm-i ceng olup ve Anadolu'da vâki' kaza ve sancaklara ve vâlilere fermân-ı âlî irsâl ve asker matlûb olunup ve Kadı Abdurrahman Paşa⁴ya fermân-ı âlî vardıkda küllî asker tertîb edüp cümlesi Nizâm-ı Cedîd'i kabûl edüp ve Rumeli cânibine dahi fermân-ı âlî irsâl ve Nizâm-ı Cedîd matlûb olundukda Rumeli'de bir kazâ kabul (2 b) etmeyüp ve bir nefer asker vermeyüp giden mübâşirlere mahkemelerde fermânı feth-i kıraat olundukda cümlesi : «Bizler yeniçeriyiz ve ecdâdımız dahi yeniçeridir bizler Nizâm-ı Cedîd'i kabul etmeyiz» deyu cevap verdiklerinde Devlet-i aliyye tarafından Anadolu'da Kadı Abdurrahman Paşa'ya haber gidüp Âsitâne'ye dâvet ve Paşa-yı mûmâileyh cevânib-i erbâadan Anadolu askerini cem' edüp her birlerini çift-çubuğundan cebren Âsitâne'ye sürüp Nizâm-ı Cedîd yazup Paşa-yı mûmâileyh Âsitâne'ye gelüp⁵ ol esnâda Devlet tarafından Tekfurdağı'na bir fermân irsâl olundu kim : «Nizâm-ı Cedîd'i kabul edin» deyu mübâşir mahkemeye varup vücûh-ı belde cem' olunup fermân feth-i kıraat olundukda cem'i-i vücûh-ı belde şöyle cevâb eylediler kim : «Bizim ata ve dedemiz yeniçeridir, bizler dahi yeniçeriyiz bizler Nizâm-ı Cedîd'i kabul et-

4 Kadı Abdurrahman Paşa, mevâliden Mehmed Efendi'nin oğludur. Alâiye'de doğdu. İlmiye sınıfına intisap ederek Kayseri nâibi oldu. Bu vazifede iken, Bozkır kazası Maden-i humâyûn müdiri bulunan amcası Ali Efendi'yi, kaza halkı gadren katledince, amcasının intikamını almak üzere nâiblikten istifa ile Bâbıâli'den izin istedi. Verilen müsaade üzerine, topladığı askerlerle Bozkır'a gitti. Ali Efendi'nin katillerini ve fesat çıkaranları tutup idam ettirdi. Bu hizmeti III. Selim'in hoşuna gittiğinden kendisine mirimîranlık rütbesi ile adı geçen madenin emînliği, Alâiyye ve İçel sancakları mutasarrıflığı verildi. 5-6 ay sonra vezâretle Konya vâililiğine getirildi (1218 zilhicce=mart-nisan 1804). Bu vazifede iken Nizâm-ı Cedîd usulünün Anadolu'da yerleşmesinde büyük gayreti görüldü ve Nizâm-ı Cedîd ordusunun başbuğu oldu. Kadı Paşa adıyla tanınmıştır. Tafsîlât için bk. Cevdet, *aynı eser*, c. VIII, s. 29, 60, 61, c. IX, s. 47; M. Süreyya, *aynı eser*, III, s. 324-325.

5 Kadı Abdurrahman Paşa'nın 24 bin süvari ve piyâde askerle İstanbul'a gelişi, evâsıt-ı rebî'ü'l-evvel 1221 (=29 mayıs. — 7 haziran 1806) dedir. (Bk. Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 62).

meyiz» deyup şol vakte tesâdüf eyledi ki günlerden cum'a günü ve ezân-ı muhammedî okunup ahali : «*Câmi'-i şerîfe gidelim edây-ı salât-ı Cum'a edelim*» dediklerinde kadı-i belde cevâb eyledi kim : «*Bu fermân-ı âlinin tenfîzi edây-ı salât-ı Cum'adan efdâl ve elzemdir*» dedikde hemen yeniçeri tâifesinden bir kaç yiğit dal bıçak olup kadı-i beldeyi pâre pâre edüp mübâşir dahi pabuçsuz kaçup Âsitâne'ye bu haberi verdikde⁶ bu tarafta Kadı Abdurrahman Paşa Rumeli cânibine tâ'yîn ve maiyyetine bir kaç topçu ortası ve küllî Nizâm-ı Cedîd askeri ta'yîn ve mükemmel toprak ile Çorlu dâhiline varup ordusunu sahrâya kurdukda Çorlu ve ol havâlide olan ehl-i kurrâ cem' olup Paşa-yı mûmâileyhi kasabaya koymayup azîmî ceng ve Çorlu kasabasını top ile hârab edüp iki taraftan küllî asker kırılıp⁷ âkîbet Paşa-yı mûmâileyh mukavemet edemeyüp ordusu bozulup yirmi gün kadar Silivri'de ikamet ve bu madde başa çıkmıyacağını mülâhaza olup Devlet-i aliyye tarafından Turnacı-başılar Ocak tarafından varup gavgayı tebs edüp Paşa-yı mûmâileyh yine Âsitâne'ye gelüp ba'dehu yine mahall-i memûresi olan Anadolu cânibine gidüp⁸ lâkin bu Tekfur dağı maddesine Sultan Selim Han hazretleri gayet infi'âl edüp derûnundan adâveti müştedd olup ol esnâda Moskova keferesi[si] tuğyân edüp ale'l-gafle Hotin ve Bender kal'elerini (3 a) alup⁹ ve İsmâîl kal'asına hücum bu taraftan ordu-yı humâyûn ve livâ-i sa'âdet çıkmasına emr-i humâyûn olup¹⁰ ordu-yı humâyûn Davud Paşa sahrasına çıkmak üzere iken 1221 senesi zilhiccesinin on dördüncü [günü]¹¹ Akdeniz

6 Nizâm-ı Cedîd'in Rumeli'de de tamîmi ve işe Tekfurdağı (Tekirdağı)nda başlatılması için krş. Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 62.

7 Sadriâzam İsmâîl Paşa'nın ve şehzade Mustafa (IV. Mustafa) taraftarlarının Nizâm-ı Cedîd aleyhdarları olan ricâl, mevâlî, âyân, yeniçeri ve halkı çeşitli vaad ve dedikodularla ayaklandırarak Çorlu ve Silivri'de sebep oldukları çarpışmaların tafsîlâtı için bk. Âsım, *aynı eser*, c. I. s. 102 vd.; Mustafa Necip, *aynı eser*, s. 11-14; Cevdet, *aynı eser*, c. VIII, s. 62-63.

8 Nizâm-ı Cedîd ordusunun, zahîre darlığı ve III. Selim'in, günahsız kadın ve çocukların telef olması korkusundan geri çekilmiş olduğu hakkında bk. Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 63-64.

9 Bender kalesinin düşmesi, 27 ramazan 1221 (= 8 aralık 1806); Hotin kalesinin düşmesi ise evâil-i şevvâl 1221 (=12-21 aralık 1806)dedir. (bk. Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 96-97).

10 Rusların hile ile Bender ve Hotin kalelerini alması ve İsmâîl'e saldırması üzerine, Osmanlı Devleti, 12 şevvâl 1221 (=22 aralık 1806) pazartesi günü Rusya'ya harp ilânına karar verdi (bk. Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 101).

11 İngiliz donanmasının 1221 yılı zilhiccesinin 10. günü, rûmî şubatın evâili (= 18 şubat 1807)'de Çanakkale boğazını geçtiğine dair farklı bir rivayet için bk. Mustafa Necip, *aynı eser*, s. 17; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 115; Ayrıca bk. Âsım *aynı eser*, I, s. 223 vd.; Câbi Saîd, *Tarih*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih semineri Ktb. T.Y. Nr. K.A. 282,

boğazından ale'l-gafle İngiliz kâfiri on bir aded sefine ile boğazdan içeri uğrayup Boğaz-hisar ve Seddü'l-bahir Kilid-i bahir kal'elerinden duhûl ve donanma-yı humâyûn dahi Tekye önünde demir üzerinde yatarken Kapudan Paşa Hadım-oğlu¹² bayram ölmek hasebiyle taşrada çiftlikde zevkde iken İngiliz girüp donanmayı bi'l-küllîye ihrâk-ı bi'n-nâr edüp içinde olan kalyoncu neferâtının kimi yanup ve kimini karaya döküp ve kimi ihrâk-ı bi'n-nâr ve perişân'ül-ahvâl olup¹³ Kapûdân-ı Deryâ Sâlih Paşa dahi iki etba'ıyla Gelibolu cânibinden karadan gelüp Silivri kapusundan Âsitâne'ye dâhil oldukda cümlelerin nazarı: «Şevketlû bunu katleder; zira bu rütbede donanma müseyyeb idâre ve kumanda olunmamak [olunmak] mûcib-i katildir» derken merkûm Sâlih Paşa'nın bir kılına hatâ gelmeyüp derakab İğne-ada'ya tâyin olunup lâkin sâbık Rikâb-ı Humâyûn Defterdârı Seyyid Feyzullah Efendi¹⁴ dahi ol vakit Boğaz nâzırı idi. Cümle kabahatî ana tah-

s. 103-104, Hrand D. Andreasyan (tercüme ve notlarla yayınlayan), *Georg Oğulucyan'ın Ruznâmesi, 1806-1810 isyanları, III. Selim, IV. Mustafa, II. Mahmud ve Alemdar Mustafa Paşa*, İstanbul 1972, s. 1, not: 1'de, bu tarih, 8 şubat 1807 cuma olarak gösterilmiştir.

12 Hadım-oğlu Salih Paşa. Safranbolu'lu Mustafa Ağa'nın oğludur. 21 şevvâl 1175 (=15 mayıs 1762)'de doğdu. İstanbul'a gelerek dayısı İzzet Mehmed Paşanın kayınpederi Halil Hamid Paşa'ya intisap etti. Dayısının sadâretinde, ona hazinedâr, daha sonra Mîr-i ahûr-ı sâni ve 1221 (=1806/1807)'de vezâretle Kapudân-ı Deryâ oldu. İngiliz donanmasının Çanakkale boğazından geçişinde kusurlu görülerek azl ve Gelibolu'ya gönderildi. 17 şevvâl 1223 (=6 aralık 1808)'de afv ve Üsküdar'da oturmasına müsaade edildi. 13 rebî'ülevvel 1224 (=28 nisan 1809)'de Safranbolu'ya sürüldü. 1226 (=1812)'dan sonra çeşitli valiliklerde bulundu. 1240 recebinde (=19 şubat-21 mart 1825)'de vefat etti. Tafsîlât için bk. Âsım, *aynı eser*, I, s. 137, 161, 224, 230, 231; Câbi Saîd, *aynı eser*, s. 105-106, 253-476; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 115, 119, 329, IX, s. 31, 135, 258; Ramiz Paşa-zâde, Mehmed İzzet, *Harita-i Kapudân-ı Deryâ*, İstanbul ts. s. 108; M. Süreyyâ, *aynı eser*, III, s. 212; İsmet Parmaksızoglu, *Kazasker Mehmed Hafid Efendi'nin Sefinetü'l-vüzerâ'sına zeyli*, İstanbul 1952, s. 59-60.

13 Tafsîlât için bk. Âsım, *aynı eser*, I, s. 223-224; Câbi Saîd, *aynı eser*, s. 104; Mustafa Necib, *aynı eser*, gösterilen yer. Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 111.

14 Feyzullah Efendi (Diviti güzel, Ekim iti). Peksimetçi-başı Ahmed Ağa'nın oğludur. Baş muhâsebe kaleminden yetiştî. Tevkiî (1217 = 1802/1803), Başdefterdâr (1218 safer = 23 mayıs — 21 haziran 1803) ve 13. rebî'ü'l-evvel 1220 (= 11 haziran 1805) de İrâd-ı Cedîd Defterdârı oldu. Edirne vak'ası üzerine, Nizâm-ı Cedîd aleyhdarlarını tatmin için 3 receb 1221 (=16 eylül 1806) de azledildi. Rusya'ya harb ilân edilince (14 aralık 1807) Çanakkale Boğazında yapılacak istihkâmlara nâzır ta'yin edildi. Kal'e-i Sultaniyye'ye gönderildi. İngiliz filosunun boğazdan geçmesinden mesul tutuldu. Karahisar'a sürülmesine karar verilmiş iken sonradan idâmı emredildi. Kesik başı, 27 muharrem 1222 (= 6 nisan 1807)'de İstanbul'a geldi. Nâşi Kilidü'l-bahr kalesi câmi'i bahçesinde, başı Eyyüb'de gömüldü. Bk. Âsım, *aynı eser*, I, s. 231; Câbi Saîd, *aynı eser*, s. 105; Mustafa Necib, *aynı eser*, s. 24-26; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 71, 103, 109, 110, 115, 119, 120, 121, 122; M. Süreyyâ, *aynı eser*, IV, s. 39.

mîl ve mübâşir ta'yîn olunup Boğaz'da katl ve ser-i maktû-ı Bâb-ı humâyûn'a vâz' olup¹⁵ id-i şerîfin dördüncü günü Âsitâne'ye İngiliz donanması Saray-burnu'ndan dolaşp Kızıl adalar önünde yatıp Devlet-i aliyye tarafından İbrahim Kethüda¹⁶ Kumkapı'ya ta'yîn ve defterdar Osman Efendi¹⁷ Ahır kapı'ya ve Aziz Efendi¹⁸ Samatya'ya ve her bir deniz kapılarına ricâl-i devletten bir kimesne ta'yîn ve top [ve] kumbaralar iskelelere vâz' ve acâleten sefineler hazırlanup Dergâh-ı âlî yeniçeri ağası olan Pehlivan Hüseyin Ağa¹⁹ Kapân-ı Dakîk'de oturup sefer-i humâyûna hazırlanan silâhlı

15 Cevdet Paşa (*aynı eser*, VIII, s. 122), Feyzullah Efendi'nin katlinin asıl sebebinin, onun kibirli ve azametli bir zât olup küçük bir kâtip iken Nizâm-ı Cedîd taraftarlığı ile süratle büyük devlet ricâlî arasına girmesinin Nizâm-ı Cedîd aleyhtarlarının düşmanlığını çekmesi olduğunu kaydeder.

16 İbrahim Nesim Efendi (Arabacı-başı-zâde). Hotin'de bir câminin imamı olan Ahmed Efendi'nin oğludur. Babasını pek küçük yaşta kaybetti. Annesinin babası Hotin Arabacı-başısı Mehmed Ağa ve annesinin İstanbul'da evlendiği Arabacı-başı diğer Mehmed Ağa dolayısıyla Arabacı-başı-zâde lâkabıyla anıldı. 1188 (= 1774/1775)de girdiği Mektubi-i Sadr-ı Âlî Odası'ndan yetişti. Sadâret, Rikâb ve Beyhan Sultan kethüdâlıklarında bulundu. III. Selim nezdinde büyük bir nüfuz ve itibar kazandı. Edirne vak'asından sonra vazifesinden azledildi ise de (23 receb 1221 = 6 ekim 1806) nüfuzu devam etti. Rusya seferi çıkınca Mühimmat-ı seferiyye Nâzırı tayin edildi. Daha fazla tafsîlât için bk. Mustafa Necib, *aynı eser*, s. 40-48; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 61, 62, 69, 70, 111, 119, 122, 132, 144, 156, 157, 162, 164, 167, 168, 170, 171, 185, 186, 203, 318, c. IX, s. 49-103; M. Süreyya, *aynı eser*, I, s. 148; Câbi Saîd, *aynı eser*, s. 106-117.

17 Osman Efendi (Morah). Süleyman Penah Efendi'nin oğludur. Maliye kaleminden yetişerek 1206 (= 1791/1792) da Baş defterdar ve sonra Tersâne Emîni, Nişancı, Çavuş-başı ve çeşitli tarihlerde üç defa sadâret kethüdâsı oldu. Daha sonra Defter Emîni tayin edildi, 1221 recebinde (= 14 eylül — 13 ekim 1806) ikinci defa defterdarlığa getirildi. Aynı yıl zilhicce ayında (= 9 şubat — 10 mart 1807) azledildi. Sonraları Nişancılık, Esmâ Sultan kethüdârlığı, Rikab-ı humâyûn Kethüdârlığı gibi mühim vazifelerde bulunduktan sonra 11 ramazan 1231 (= 5 ağustos 1816) de vefat etti. Haydarpaşa'da medfûndur. Vakur, dirâyetli, fatîm ve maliye işlerinde maharetli olduğu söylenir. Daha fazla malûmat için bk. Mustafa Necib, *aynı eser*, s. 26; Cevdet, *aynı eser*, VI-IX, çeşitli yerler; Câbi Saîd, *aynı eser*, s. 106; Âsım, *aynı eser*, I, çeşitli yerler; M. Süreyya, *aynı eser*, III, s. 441.

18 Aziz Ahmed Efendi (Paşa). Kaleminden yetişti. Şah Sultan'ın kethüdâlığında, Matbah ve Tersâne Emînliklerinde bulundu. Bir ara (20 cumâde'l-âhire 1223 = 13 ağustos 1808) Balçık'a sürüldü. Sonra İsmâil kalesine Nüzul Emîni tayin edildi. Daha sonra ikinci defa Tersâne Emîni ve Cebehâne Nâzırı oldu. 1226 zilhiccesi (= 17 aralık 1811 — 15 ocak 1812)'nde vezâretle Trabzon valiliğine getirildi. 6 muharrem 1229 (= 29 aralık 1813) gecesi vefat etti. Bursa'da ecdâdından Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi'nin yanına gömüldü. bk. Âsım, *aynı eser*, I, s. 231; Cevdet, *aynı eser*, III, s. 30, VIII, s. 329, IX, s. 107; M. Süreyya, *aynı eser*, III, s. 468.

19 Pehlivan Hüseyin Ağa (Ağa Paşa). Belgrad sancağında Sokol kazasına bağlı bir köy

yeniçeri tâifesinden dalkılıç asker tashîh ve onar akçe ile memhûrları yedlerine itâ ve sefinelere vâz' olunup İngiliz keferesiyle ceng olmak üzere iken mesfûr İngiliz on günden mütecâviz Adalar önünde demirleyüp on ikinci günü²⁰ demir alup yine Akdeniz Boğazı'ndan çıkup giderken kal'elerinden bir kaç top atup hûlâsâtü'l-kelâm yine geldiği gibi gidüp Cenâb-ı Hakkın inâyetiyle bir ziyânı isabet etmeyüp geldiği gibi gidüp ve sefinelerde olan askerin yedlerinde olan onar akçenin memhûrlarını temhîr ve sefinelerin (3 b) yine ordu-yı humâyûn cânibine gelüp sene 1222 muharreminin âhırında ordu-yı humâyûn Davud Paşa ve livây-ı şerîf ihrâc ve bir ay mikdarı Davud Paşa'da ikamet ba'dehu Silistre'ye âzim olup²¹ Âsitâne-i aliyye'de Ârif Ağa, sekban-başı nasb olup 1222 senesi mâh-ı rebî'ü'l-evvel duhûlünde Gâzî Sultan Selim Han Nizâm-ı Cedîd'e ikdâm ve ısrâr edüp mâh-ı mezbûrun on beşinci günü oldukda Sekban-başı Ârif Ağa²²'yı hufyeten çağırıp şöyle emr ü tenbîh eyledi kim: «Ağa lala ben bu cum'a şemseli kaput ile ve Nizâm-ı Cedîdim elbisesiyle câmi'e gitmek murâd-ı aliyyem olup ve asker-i şâhânem selâmuma durması murâd-ı şâhânem olmağile sen dahi bana teba-iyyet etmek lâzımdır» dedikde Sekban-başı Ârif Ağa bi'l-cümle Şevketlû'dan bu cevâbı istimâ' edüp şöyle cevâb verdi kim : «Şevketlû İnâyetlû Efendim,

halkındandır. İstanbul'a gelerek yeniçeri ocağına girdi. Zamanla ilerleyerek 1221 şaban (= 14 ekim — 11 kasım 1806) ında yeniçeri ağası oldu. Ordu ile serhadde iken vezâret verildi. 1222 receb ayı başlarında (= 4-13 eylül 1807), orduda çıkan bir ayaklanmada yeniçeriler tarafından öldürüldü. Tafsîlât için bk. Mustafa Necib, *aynı eser*, VII, s. 71, 212-213 ve çeşitli yerler; Âsım, *aynı eser*, I, s. 160, 304; Câbi Saîd, *aynı eser*, s. 120-121.

20 İngiliz donanmasının İstanbul önlerinden 17 zilhicce (= 25 Şubat), 22 zilhicce 1221 (= 1 mart 1807) pazar günü ve rûmî 23 şubat günü ayrılışı hakkındaki farklı rivâyetler için bak. Câbi Saîd, *aynı eser*, s. 111; Mustafa Necib, *aynı eser*, s. 20; Cevdet, *aynı eser*, s. VIII, s. 117; Georg Oğulukyan'ın *Ruznâmesi*, s. 1.

21 Ordu-yı humâyûnun Davudpaşa'ya çıkışı, 18 muharrem 1222 (= 28 mart 1807) cumartesi, livâ-yı şerîfin çıkışı, 20 muharrem 1222 (= 30 mart 1807) pazartesi ve ordunun Edirne'ye hareketi 3 safer (= 12 nisan) günlerindedir. Bu husus hakkında bk. Âsım, *aynı eser*, s. 292, 293, 300; Mustafa Necib, *aynı eser*, s. 21-26; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 137. Câbi Saîd, *aynı eser*, s. 116), ordunun Edirne'ye hareketini 29 muharrem (= 8 nisan 1807)'de gösterir.

22 Ârif Mehmed Ağa (Paşa). Aslen ermenidir. Küçüklüğünde ihtidâ ederek, yeniçeri ocağına girdi. Zamanla terfi ederek Sekban-başı oldu. III. Selim'in hal'inden sonra kapıkulu askerine dağıtılmak üzere kendisine teslim edilen paranın bir kısmını ihtilâs etmek töhmeti ile azl ve Bursa'ya sürüldü. Sonra beylerbeyi rütbesi ile Akşehir sancağı verilip kesik başı İstanbul'a gönderildi (1223/1808). Bk. Şânî-zâde Mehmed Ataulah *Târih*, I, İstanbul 1284, s. 59; Câbi Saîd, *aynı eser*, s. 235; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 154, 172, 178, 182, 186, 192, 193-194, 335; M. Süreyyâ, *aynı eser*, III, s. 268.

ben senin bir âciz kulunum; hâşâ, ben size muhâlefet haddim değildir. Lâkin, bu madde mülâhaza-i humâyûn buyrulup zirâ bunun sonu gayet fena bir şey olmak ihtimaldir. Gerek Şevketlû Efendim ve gerek bu kulunuz güzelce mülâhaza edüp zirâ kulun bir vekil âriyet kulunum, Ocak ağası ordu-yı humâyûndadır; benim bileceğim şey değildir» dedikde Şevketlû gazabnâk olup, «Bak papas, sen benim devletimin nâzırı değilsin; benim emrim el-zemidir» deyüp Sekban-başı süt dökmüş kedi gibi çıktı²³. Andan Bostancı-başı[yı]²⁴ huzûr-ı humâyûna çağırıp şöyle emr [ü] tenbîh buyurdu kim «Karadeniz Boğazı'nda vâki' kal'elerde olan neferât Nizâm-ı Cedîdim libâsını giymek murâd-ı alıyyemdir» dedikde Bostancı-başı yer öpüp «Nola efendim; bân kulun onlara libâs değil şapka dahî giydirmek senin himmetinle mümkün» deyüp²⁵ mâh-ı rebî'ü'l-evvelin on altıncı pazar erte[si] günü²⁶ bir mikdar esbâb alup sandala koyup Rûmeli Kavağı'na ve Anadolu Kavağı'na ve Macar ve Fener ve Telli Tabye'ye gitmek üzere iken bundan sâbık Reisülküttâb İngiliz Mahmud Efendi²⁷ kale-i merkûmelere nâzır tâyin olunup

23 Krş. Tüfekçi-başı Ârif Efendi, *Tarihçe*, Bayezid Devlet kütüphanesi, Veliyüddin Efendi ks., Cevdet kitapları, Nr. 3374/77, vrk. 2/b, Cevdet, *aynu eser*, VIII, s. 154.

24 Bostancı-başı Şâkir Hasan Bey. Beylerbeyilerden Ahmed Paşa'nın oğludur. Babası'nın ölümünde himâyesiz kaldığından Hassa hasekileri zümresine alındı. Enderûn ricâlî ile yakınlık kurarak Bâbıbâli'de Karakulak ve yolu ile Haseki Ağa oldu. Arası çok geçmeden 3 receb 1221 (= 16 eylül 1806)'de Bostancı-başı tayin edildi. Bk. Mustafa Necib, *aynu eser*, s. 38-39; Cevdet, *aynu eser*, VIII, s. 71, 153, 163, 164, 165; M. Süreyyâ, *aynu eser*, III, s. 125: (Katli için bk., Not 42), Üsküdar'da Doğanlılarda medfundur.

25 Krş. Câbi Sâid, *aynu eser*, s. 129-130; Cevdet, *aynu eser*, VIII, s. 153.

26 Bu târihi, Tüfekçi başı Ârif Efendi (*aynu eser*, Vrk. 21 b), 16 rebî'ü'l-evvel (= 24 mayıs 1807) pazar, Câbi Sâid (*aynu eser*, s. 132), 19 rebî'ü'l-evvel (= 27 mayıs 1807); Âsım (*aynu eser*, II, s. 21), *Georg Oğulucyan'ın Rûznâmesi* (s. 3) ve Cevdet Paşa (*aynu eser*, VIII, s. 155), 17 rebî'ü'l-evvel (= 25 mayıs 1807) ve rûmî mayısın 13. pazartesi günü olarak gösterirler.

27 Mahmud Râif Efendi (İngiliz). Anbar Emîni İsmâil Efendi'nin oğludur. Gençliğinde Mektûbî-i Sadr-ı Âlî Odası'na girdi. Musikiye meyli ve tanbûr çalmaktaki hüneri sebebiyle Tanbûrî adıyla şöhret yaptı. Sonra Reisülküttâb Râşid Efendi'nin dâiresine intisâb etti. Yûsuf Ağâh Efendi'nin İngiltere sefâretine memuriyetinde onun maiyetine Sır Kâtibi tâyin edildi. Orada İngilizce'yi öğrendiğinden dönüşünde İngiliz Mahmud Efendi diye anıldı. 1213 rebî'ü'l-evvelinde (= 12 eylül — 11 ekim 1798) Korfu üzerine Rus donanması ile birlikte gönderilen donanmaya müşteşar oldu. İstanbul'a dönüşünde Beylikçi ta'yin edildi (= 1215 cumâde'l-ülâ = 20 eylül — 20 ekim 1800). Daha sonra İbrahim Kethüdâ'nın sevkıyla Mısır'a gönderildi ve orada iken Reisülküttâblığa getirildi. 8 cumâde'l-ülâ 1220 (= 4 ağustos 1805 pazar)'de azledildi. 1221 zilhiccesinde (= 9 şubat — 11 mart 1807) Karadeniz Boğazı'nın iki tarafında yapılacak istihkâmlara nâzır tâyin edildi. Şehâdeti sırasında bu vazifede idi.

ve maiyyetinde Halil Haseki²⁸ ol mahalde bir divân edüp kal'e neferâtını cem' edüp yedinde olan fermânı feth-i kıraat edüp mefhûmu : «*Kal'e neferâtım eğer benim muhlis kullarım ise bu esbâbı giyüp ve Nizâm-ı Cedîdimi kabûl etmeleri murâd-ı aliyyedir*» deyu (4 a) kendülere tefhîm olundukda cümlesi muhâlefet edüp bu makûle fermânı gerek yazana ve okuyana şütûm-i galîz şetm edüp hemen dalbıçak olup mûmâileyh Mahmud Efendi [ve] Haseki merkûmu pâre pâre eylediklerinde²⁹ ol gün müşârünileyh Bostancı-başı Şâkir Bey dahî sandala binüp esbâbı alıp kal'elere gitmek üzere iken Arnavut karyesini geçüp Bebek önüne vardıkda Mahmud Efendi'nin ahvâlini haber alup yine geriye avdet edüp Yalıköşkü'ne gelüp bu maddeyi Şevketlû'ye haber vermeğe cesâret edemeyüp erte[si] gün salı günü³⁰ Fener kal'esinde meşveret olunup cümle kal'e neferâtı cem' olup : «*Bu ne şekil işdir; vardım İstanbul'da yeniçeri karındaşlarıyla meşveret edüp bu neye müncer olacak*» deyu kavî [ü] karar üzere ittifak edüp amma Kaymakam Musa Paşa³¹ nin el altından kal'e neferâtına hufyeten haber verdiği dahi muhakkak olup Sekban-başı'yla dahi gizli sohbeti olmuş idi. Yine biz kelâmımıza bakalım. Yevm-i merkûmda sekiz yüz kadar kal'e neferâtı Kabakçı demekle meşhûr yirmi-altı sekbanların Kabakçı Mustafa ve Otuz-üç avcılarının Arnavut Sülü Beşe ve Altmış-dört cemâ'atin İbiş Beşe neferât-ı merkûmun önlerine başbu[ğ] olup İstanbul'a azm edüp Yeniköy'e gelüp anda birbirleriyle müşâverre edüp «*Acaba bizi Nizâm-ı Cedîd askeri önümüze çıkup ceng eder mi, hâlimiz neye müncer olur?*» deyu sohbet ederken İstanbul'dan yirmi-beş bö-

Üsküdar'da Ayrılk Çeşmesi'nde medfûndur. Bk. Âsım, *aynı eser*, I, s. 213; Mustafa Necib, *aynı eser*, s. 30-32; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 22, 78, 123, 132, 153, 154, 155-156, 159; M. Süreyyâ, *aynı eser*, IV, s. 329-330.

28 Câbî Saîd Efendi'ye göre (*aynı eser*, s. 130) Boğaz nâzırı Süleyman Ağa.

29 Boğaz nâzırı Mahmûd Râif Efendi ile Halil Haseki'nin katilleri için krş. Tüfekçi-başı Ârif Efendi, *aynı eser*, Vrk. 2/b-3/a; Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 130; Âsım, *aynı eser*, II, s. 22; Mustafa Necib, *aynı eser*, s. 30; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 155.

30 Tüfekçi-başı Ârif Efendi (*aynı eser*, vrk. 3/b) ve Cevdet Paşa (*aynı eser*, VIII, s. 157-158)'ya göre, çarşamba günü.

31 Musa Paşa (Köse), Sadrîâzam Topal Osman Paşa'nın kızının torunudur. Teselya Yenişehri'nde doğdu. Kapıcı-başı ve 1209 (=1794/1795)'da vezâretle Trablus-şam vâlisî oldu. Sonraları daha bazı vâililiklerde ve muhafızlıkta bulundu. 1221 zilkade (= 10 ocak — 8 şubat 1807) sinde Sadâret Kaymakamlığına getirildi. Son derece hilekâr, mansıbını muhafaza için her çeşit fenalığı yapacak tıynette idi. Daha fazla tafsilât için bk. Câbî Saîd, *aynı eser*, çeşitli yerler; Âsım, *aynı eser*, I, çeşitli yerler; Mustafa Necib, *aynı eser*, s. 113-118; Cevdet, *aynı eser*, VIII, çeşitli yerler; M. Süreyyâ, *aynı eser*, IV, s. 524-525.

lüğün mütevellisi Kazgancı Hacı Mustafa Ağa³² ve bir kaç dahi oda-başılar başbaşa verüp kimse duymadan kal'e neferâtına hufyeten haber gönderüp: «*Durmasunlar gelsünler, biz cümle ocaklı ma'an ittîfakımız var, gelsünler*» deyu gizli haber gönderdiklerinde kal'eli: «*Bismillah ve b'llah ya Râb, bizler ancak Ocağın ve cümle ümmet-i Muhammediün emn [ü] rahatı için sâ'yımız sen işimizi rast getir*» deyüp çarşamba gecesi Tophâne'ye gecelikle gelüp ve topçular dahi tâbi' olup ol havâlide ve Galata'da münâdiler nidâ ettirüp: «*Ümmet-i Muhammed! Bizim kimseye zarar ve ziyânımız yokdur; Bizim din ve ocak gayretidir.*» deyu münâdiler nidâ eyledikde cümle nâs tâbi' olup bir kaç bin askere bâliğ olup bu madde bu hal üzere iken Levend Çiftliği'nde ve Üsküdar'da Harem İskeleyi'nde kışlada olan Nizâm-ı Cedîd askeri hareket [üzere iken] Kaymakam Musa Paşa hilesinden nâşi Nizâm-ı Cedîd askerine haber gönderüp: «*Sakınup kımıldamasınlar. Bakalım keyfiyet ne gûne olur.*» deyu asel-i hitân verüp ve anlar dahi hareket etmeyüp ikamet üzere (4 b) iken mûmâileyh Musa Paşa ricâl-i devleti ve ulemâyı Kapu'ya da-vet ve bu maddenin meşveretinde iken sâbık Devlet Kethüdâsı ve Nâzir-ı devlet olan İbrâhim Kethüdâ gece kalup cümleden sonra meşverete Paşa Kapusu'na gelüp cümle ricâl ve ulemâ bu sohbet üzere iken merkûm İbrâhim içerü girüp ol kelâmı şöyle söyledi kim: «*Bir kaç kal'eli laz köpekleri gelmiş; bizim asker-i şahâneye haber gönderelim. Varsunlar, köpek kırar gibi kırsınlar*» dedikde hemen sâbık Sadr-ı Rûm Ahmed Şemseddin Efendi³³ iki diz üzere gelüp: «*Bak hınzır kahbe, bu fesâdı çıkarup bu dereceye getirüp âhır bizim ak sakallarımızı kana boyayacaksınız. Bre kâfir puşt*»

32 Kazgancı Laz Hacı Mustafa Ağa. Trabzonludur. Yeniçeri ocağına intisab ederek yirmi beş bölüğün mütevellisi oldu. İstanbul'da bakırcılık ve kazancılık san'at ve ticareti ile bir hayli servet yaptı. Bu ticâret, hemen hemen kendi inhisarında idi. Nizâm-ı Cedîd usûl ve muâmelâtı, menfaatini zedelemiş olduğundan Nizâm-ı Cedîd düşmanlarından ve mutaassıb yeniçeri taraftarı, hilekâr, söz ebesi bir adam olup, Kaymakam Musa Paşa ile iş birliği yaptı. Tayyar Mahmud Paşa'nın kaymakamlığında suçlru afvedilerek Kapıcı-başılık rütbesi ile Gümüşhâne Emîni nasb edildi. (1222 şâban = 4 ekim — 1 kasım 1807). 10 receb 1123 (= 11 eylül 1808)'de azl edilince Trabzon taraflarına kaçdı. İstanbul'da bulunan mal ve dükkânları, Vezneciler içindeki Merdivenli Hamam isimli hamamı borçlarına mahsûben satıldı. Sonraları yakalanıp katledildi (Bk. Câbi Saîd, *aynı eser*, s. 171, 228; Tüfekçi-başı Ârif Efendi, *aynı eser*, vrk. 3/b; Âsım, *aynı eser*, II, s. 23, 129; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 158, 210; M. Süreyya, *aynı eser*, IV, s. 460).

33 Şemseddin Ahmed Efendi. Mahmud Çavuş-zâde lakâbiyle meşhur olan müderris Feyzullah Efendi'nin oğludur. Mevâlî-zâde olduğundan hoca hakkı olmadan ve mekteb görmeden Ruûs aldı. İltimas ve yardımla sür'atle terfi etti. 1206 zilkade ortalarında (= 30 haziran — 9 temmuz 1792) İstanbul kadısı, 1212 muharreminde (= 26 haziran — 25 temmuz 1797), Anadolu, 1218 (= 1803/1804) ve 1222 (= 1807/1808)'de iki defa Rumeli kazaskeri

deyu şütüm-ı galîze ile şetm edicek, merkûm İbrâhim Kethüdâ'nın can başına sıçrayup : «*Bana bu misillû kelâmı kimse söylemez; bu madde fenâ*» deyüp hemen ağzını açmayup taşra çıkup Reis Kapusu'nu bulamayup kendisi şaşırup yanında mehter-başısı koltuğuna girüp Reis Kapusu'ndan çıkup konağına gidüp ve sâir ricâl ve ulemâ târumâr olup³⁴ şimdi asker-i merkûm dahî Tophâne'den kayıklara binüp Kapan-ı Dakîk iskelesinden Asitâne'ye gelüp ammâ, evvelâ Kapan Nâibi Abdüllatif Efendi'yi arayup, nâib-i mezbûr henüz Kapan'a gelmemiş idi. Anı bulamayup ve andan Meydan-ı Lahm'e cem' olup ve Orta kazganlarını meydana çıkarup ve Şeyhülislâm Sâlih-zâde³⁵ gâib olup Nakib-i eşrâf Es'âd Efendi-zâde Esseyyid Mehmed Ataullah Efendi³⁶ ve Sadr-ı Rûm Mollacık-zâde Ahmed Muhtar Efendi³⁷yi ve Sadr-ı Anadolu Âşir Efendi-zâde Mehmed Hafid Efendi³⁸yi ve Sekban-

oldu. Alemdar Mustafa Paşa sadâretinde azl ve Bursa'ya sürüldü. 10 muharrem 1224 (= 25 şubat 1809)'de orada vefat etti (Tafsîlât için bk. Şâni-zâde Mehmed Ataullah, *aynı eser*, I, s. 182; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 164, 199, 284, 301, IX, s. 102; Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 210-211, 461, 462; M. Süreyyâ, *aynı eser*, III, s. 167).

34 Krş. Âsım, *aynı eser*, II, s. 30; Mustafa Necib, *aynı eser*, s. 34-35; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 161-164; Tüfekçi-başı Ârif Efendi, *aynı eser*, vrk. 4/b.

35 Sâlih-zâde Ahmed Es'âd Efendi. Müellifin, bu zâtı şeyhülislâm olarak göstermesi bir yanlışma eseridir. Bu sırada meşihatta Ataullah Efendi bulunmaktadır.

36 Keza bu da bir yanlışmadır. Es'âd Efendi-zâde Mehmed Ataullah Efendi, meşihat makamını işgal etmekte olup, Nakib'ül-eşrâf, Dürri-zâde Seyyid Abdullah Efendi'dir.

37 Ahmed Muhtar Efendi (Mollacık-zâde). Sudûrdan İshak Efendi'nin büyük oğludur. Müderris, sonra Selânik, Şam ve Mekke kadısı oldu. 1207 rebî'ül-evvelinde (= 17 ekim — 15 kasım 1792) İstanbul, 1213 (= 1798/1799)'de Anadolu pâyesini aldı. 1215 (= 1800/1801)'de Anadolu, 1222 rebî'ül-âhırında (= 8 haziran — 6 temmuz 1807) Rumeli kadıaskerliğine getirildi. 1223 cumâde'l-ulâsında (= 25 haziran — 24 temmuz 1080) Zîştovî'ye sürüldü. 12 safer 1224 (= 29 mart 1809) de ıtlak edildi. 1226 (= 1811)'da Reisül-ulemâ olduğu halde vefât etti. Üsküdar'da Miskinler de gömülüdür. (Bk. Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 460; Âsım, *aynı eser*, I, s. 153; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 161, IX, s. 16; M. Süreyyâ, *aynı eser*, IV, s. 348).

38 Mehmed Hafid Efendi, Reisülküttâb Mustafa Efendi'nin torunu, Seyhülislâm Mustafa Âşir Efendi'nin oğludur. Müderris ve kadılıklarda bulunduğundan sonra I' receb 1222 (= 4 eylül 1807)'den itibaren zabt etmek üzere Anadolu kadıaskeri oldu. 11 rebî'ül-evvel 1223 (= 7 mayıs 1808)'de müddetini tamamlayarak azl edildi. Bir müddet sonra Kastamonu'ya sürüldü. II. Mahmud'un kızı Fatma Sultan'ın doğumu münasebetiyle afvedildi. 1226 (= 1811)'da Rumeli kadıaskerliğine ta'yin edildi. O yıl zilhicce ayının 5. (= 21 aralık 1811, cumartesi) günü vefat etti. Babasının kütüphânesinde gömülüdür (Bk. Şâni-zâde, *aynı eser*, I, s. 176; Âsım, *aynı eser*, I, s. 311; II, s. 165; Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 460; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 161, IX, s. 55, 245; M. Süreyyâ, *aynı eser*, göst. yer.; Kazasker Mehmed Hafid, *Sefinetü'l-Vüzerâ*, «Neşreden İsmet Parmaksızoglu», İstanbul 1952, s. 3-11).

başı Ârif Ağa'yı bilcümle meydana Meydan-ı Lahm'e getirüp ustaların «tekke» tâbir eyledikleri odada izzet ü ikrâm edüp³⁹ perşembe günü Sultan Selim Han Efendimizin mâbeyncilerinden Kör Ahmed Bey⁴⁰ ve Sır-kâtibi Ahmed Efendi⁴¹ bu vak'ayı gördükde hemen Sarây-ı humâyûn'a kaçup «Şevketlû Efendim buna çâre nedir?» dediklerinde Şevketlû dahî cevâb eyledi kim : «Varın başınızın çâresin görün» dedikde merkûmlar can başlarına sıçrayup kendilerini saraydan taşra atup konaklarına kaçup ve Bâb-ı Humâyûn mesdûd olup hâin-i devlet olanların her biri başlarına çare arayup ve kendilerini şaşırup amma Kaymakam-ı müşârûnileyh gâyet âkil ü dâna kimesne olmağla bu ricâlin ve enderûn ricâlinin ardlarına gizli adamlar tayin edüp «Kangı mahalle giderlerse kollayın» deyu casuslar ta'yîn edüp amma mukaddem Bostancı-başı Şâkir Bey Boğaziçi'nden gelüp vâkr'ayı Şevketlû'ye haber veremeyüp Şevketlû Efendim[iz] (5 a) askerin Âsitâne'ye geldiklerini görüp Bostancı-başı'yı huzûruna çağırup «Sen, ben anlara şapka dahi giydiririm demişdin, niçün bana bunların galebesini takrîr vermedin?» deyu itâb edüp merkûmu bilâ aman katl edüp ser-i maktû'unu Meydan-ı Lahm'e irsâl eyledikde yeniçeri kulları ocak ihtiyaçlarından bir kaç turnacı ve Kazgancı Hacı Mustafa'yı Sarây-ı humâyûn'a elçi tarîkiyle irsâl edüp on iki nefer ricâlden matlûb eyledikleri kimesnelerin ism [ü] resmiyle tahrîr ve Şevketlû'den taleb⁴² ve elçi-i merkûmlar Şevketlû'ye gitmek üzere iken

39 Krs. Tüfekçi-başı Ârif Efendi, *aynı eser*, vrk. 5/a, Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 161-62.

40 Ahmed Muhtar Bey (Kör, Yekçeşm). Hazine kethüdâlığından çıkıp Hotin muhafızı iken vefat eden Halil Paşa'nın oğludur. Babasının vefâtında kimsesiz kaldığından kardeşi İsmâil Bey ile Enderûn'a alındı. Şehzâde Selim (III. Selim)'in hizmetine verildi. I. Abdülhamid devrinde gözden düşdü. Hattâ kardeşi İsmâil Bey, Enderûn'dan çıkarıldı. III. Selim'in cülûsunda mabeynci oldu. Padişahın makbûl adamlarından ve Enderûn ricâlinin nüfuzlu simâlarından idi. Kabakçı isyânında katledildi. Kadıköy'de gömülüdür. (Bk. Mustafa Necib, *aynı eser*, s. 35; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 174-175; M. Süreyyâ *aynı eser*, I, s. 278.

41 Ahmed Efendi, Bir okçunun oğludur. III. Selim, kemankeşliğe heves ettiği sırada, Ahmed Efendi'nin bu san'attaki mahâretini ve zekâsını beğendiğinden onu, Enderûn'a aldı. Padişahın teveccühüne mazhar oldu ve büyük nüfuz kazanarak Sır kâtibi ta'yin edildi. Zekâ ve dirâyetini muârizları dahi kabul ederler. Kabakçı isyânında katl edildi. (Bk. Mustafa Necib, *aynı eser*, s. 35-53; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 177, 280; M. Süreyyâ, *aynı eser*, I, s. 278).

42 Âsilerin idâmını istedikleri devlet ricâli şunlardır. 1 — Arabacı-başı-zâde İbrahim Nesim Efendi, 2 — Bahriye nâzırı Gizli Sıtma Hacı İbrahim Efendi, 3 — Rikâb-ı Humâyûn Kethüdâsı Memiş Mehmed Efendi, 4 — Reisülküttâb vekili Safi Ahmed Efendi, 5 — İrâd-i Cedîd Defterdârı Ahmed Bey, 6 — Darphâne Emîni Ebubekir Efendi, 7 — Vâlide Sultan Kethüdâsı Yusuf Ağa, 8 — Enderûn'dan Sır Kâtibi Ahmed Efendi, 9 — Mâbeynci Kör Ahmed Bey, 10 — Bostancı-başı Şâkir Hasan Bey, 11 — Müderrişinden Kapan Nâibi

Kaymakam Musa Paşa evvelâ Rikâb Kethüdâsı Memiş Efendi'yi⁴³ arz odasına davet ve Tophâne-i Âmire Emîni Ebûbekir Efendi⁴⁴ ve Reis Efendi⁴⁵ üçünü dâvet ve cellâdlar hâzır olup Kürk odasında boğup ser-i maktû'larını Meydan-ı Lahm'e irsâl ve Nâzır-ı Devlet olan İbrâhim Kethüdâ tebdil-i câmie olup Langa Yenikapısı hâricinde Güllâbî-oğlu zımmîn⁴⁶ hânesine kaçıp yeniçeriler mesfûrun hânesini basup tavanda tutup mehter-başısıyla ma'an Meydân-ı Lahm'e getirüp yolda bıçak ile dürterek ve yüzüne tükürerek meydana geldikde hemen kapıdan girdikde merkûmu ve yanında meh-

Abdüllatif Efendi (Krş. Âsım, *aynı eser*, II, s. 29, 41 Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 134; Tüfekçi-başı Ârif Efendi, *aynı eser*, vrk., 5/a; Mustafa Necib, *aynı eser*, s. 35; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 162-163).

43 Memiş Mehmed Efendi. Aslen Selâniklidir. Hacı Numan Bey'in Duhan Gümrükçülüğünde Sandık Emîni, sonra Selânikli Osman Ağa yerine Duhan Gümrüğü Emîni oldu. 1202 (= 1787/1788)'de Gurâbâ-i Yesâr kitâbetiyle hâcegân zümresine katıldı. 1203 (= 1788/1789)'de Arpa Emîni, sonra Matbah Emîni oldu. 1206 (= 1791/1792)'da Belgrad kalesi tamirâtına memûr edildi. Sonraları Şikk-ı sâni defterdârı, Sultan Kethüdâsı, Muhâsebe-i evvel (1220 = 1805/1806), Şikk-ı râbi Defterdârı (1221 şâban = 14 ekim - 12 kasım 1806) ve Hubûbat Nâzırı ta'yin edildi. 1222 saferinde (= 10 nisan — 9 mayıs 1807) vezâretle Karaman vâlisi olan Mehmed Ragıb Efendi yerine Rikâb-ı humâyûn Kethüdâsı vekâletine getirildi. Eyub'da medfûndur (bk. Âsım, *aynı eser*, I, s. 20, 157, 213, 302, II, s. 29; Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 135, Mustafa Necib, *aynı eser*, s. 36; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 72, 136, 163, 164; M. Süreyyâ, *aynı eser*, IV, s. 513).

44 Darbhâne Emîni Ebubekir Efendi Safranboluludur. İstanbul'a geldiğinde hemşerileri delâletiyle Darbhâne-i Âmire hammallığına girdi. İsmi okuyup yazacak kadar yazı bilir, başkasına muhtaç olmayacak kadar sayıları yazardı. Herkesin mizâcına göre davrandığından kendisini sevdirdi ve hammallıktan kurtularak Darbhâne hizmetine girdi. I. Abdülhamid devrinde Sâhib-i ayâr ve 1216 (= 1801/1802)'da dâmâdı Ahmed Şâkir Efendi yerine Darbhâne Emîni oldu. Karacaahmed'e gömülüdür. (Tafsîlât için bk. Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 138, 147-148; Ayrıca bk., Âsım, *aynı eser*, II, s. 29; Mustafa Necib, *aynı eser*, s. 35, 37; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 165; M. Süreyyâ, *aynı eser*, I, s. 183-184).

45 Safi Ahmed Efendi. Erzurumludur. Medrese tahsilini tamamladıktan sonra Divân kalemine girdi. Kesedar oldu. 1213 (= 1798/1799)'de Mısır seferinde, beylikçilik hizmetiyle orduda bulundu. 1221 zilkadesinde (= 10 ocak — 9 şubat 1807) Reis vekili ta'yin edildi. İffet ve sadakati ile tanınmış, arapça'ya vâkıf bir zât idi. Hiçbir işle alakası olmadığı halde, Kaymakam Musa Paşa'nın bir husûsta kendisine düşmanlığı olduğundan, âsilerin katillerini istedikleri deftere ismi yazılmış ve katledilmiştir. Üsküdar'da gömülüdür. (Bk. Câbî Saîd, *aynı eser*, 135-136; Âsım, *aynı eser*, II, s. 29; Mustafa Necib, *aynı eser*, s. 35-36; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 164-165; M. Süreyyâ, *aynı eser*, III, s. 232).

46 Güllâbî-oğlu Agob'un Dülger kalfalarından veya mimar-başlarından olduğu hakkında bk. Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 139; Tüfekçi-başı Ârif Efendi, *aynı eser*, vrk., 6/a; Âsım, *aynı eser*, II, s. 30; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 166; Georg Oğulkyan'ın *Ruznâmesi*, s. 6.

ter-başyayı pâre pâre edüp⁴⁷ ve yine Hacı Ahmed-oğlu'nun kapu çukadarını Meydân-ı Lahm'e getirüp anı dahı pâre pâre edüp⁴⁸ [Gizli] Sıtma demekle meşhûr Hacı İbrâhim Efendi'yi⁴⁹ kendi yalısında bulup su yolundan çıkarup yayan Bağçe-kapısı'ndan Paşa Kapusu'na Çavuş-başı odasına getirüp yeniçeriler gelüp mûmâileyh Hacı İbrâhim Efendi alup yalın ayak sürüyerek türlü rezâlet ile Sultan Bâyezid Câmî'î havlisinde Yemeniciler önünde geldikde bir vechile yürümeğe tâkatı kalmayup hemen yeniçeriler bıçak üşürüp pâre pâre edüp lâşesi yatarken hemen bir tatar gelüp merkûmun ciğerini koparup : «*Benim hânedânımı dağıttı ve ciğerimi yakdı. Ben de bunun ciğerini pişirip yiyem*» deyu kopardığı muhakkaktır⁵⁰ ve Sır Kâtibi Ahmed Efendi tebdîl olup Bozdoğan Kemerı kurbünde kendi aşçı-başısının hânesine kaçup ve ittisâlinde bir boş eve girüp ve aklına hiffet gelüp evin damına çıkup iki ellerini bir birlerine çırpıp kendini minâre kadar yerden sokağa bırakup canı cehenneme derakab yeniçeri başını kesüp ve lâşesini sürüyerek Meydân-ı Lahm kapusuna getirüp⁵¹ amma cum'a günü Meydân-ı Lahm'de Kabakçı Mustafa Ağa ve Sülü ve İbiş Beşe ve sâ'ir bi'l-cümle meydanda

47 Krş. Tüfekçi-başı Ârif Efendi, *aynı eser*, vrk. 6/a; Âsım, *aynı eser*, II, s. 30; Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 138-139; Mustafa Necib, *aynı eser*, s. 39-40; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 166.

48 Bolu Voyvodası olup Nizâm-ı Cedîd askerinin tertibinde devlete hizmeti geçmiş olan Hacı Ahmed-oğlu İbrahim Ağa'nın İstanbul'daki işlerini takib eden Mehmed isminde bir zât (Katli için bk. Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 139; Tüfekçi-başı Ârif Efendi, *aynı eser*, vrk. 6/b - 7/a; Mustafa Necib, *aynı eser*, s. 49; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 169).

49 İbrâhim Efendi (Hacı, Gizli Sıtma). Defterdar İsmâil Bey'in oğludur. Mektûbî-i Sadr-ı Âlî Odası'ndan yetiştii. Rikâb-ı humâyûn ve Sadâret Kethüdâlığı, Başdefterdârlık, Tersâne Eminliği, Zahîre Nâzırlığı ve İrâd-ı Cedîd Defterdârlığı gibi mühim mansıplarda bulundu. 1221 zilhicce ayı ortalarında (= 18-28 şubat 1807) Umûr-ı Bahriyye Nâzırlığına getirildi. Kitabette, devlet işlerini idârede mâhir, vakûr, muârizlarının dahi takdirini kazanmış bir zât idi. III. Selim'in kendisine büyük teveccühü vardı. Nizâm-ı Cedîd'in ve sâir icraâtın başlıca âmilî idi. Fakat aynı zamanda çok gaddar ve merhametsizdi. (Bk. Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 147 ve çeşitli yerler; Âsım, *aynı eser*, I, s. 213, 231, II, s. 38-40; Mustafa Necib, *aynı eser*, s. 56-58; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 22, 115, 175-176, 280; M. Süreyyâ, *aynı eser*, I, s. 147-148).

50 Hacı İbrâhim Efendi'nin katli, 21 rebî'ü'l-evvel 1222 (= 29 mayıs 1807, cuma) ve rûmî mayısın 17. günüdür. Bk. Tüfekçi-başı Ârif Efendi, *aynı eser*, vrk. 10/a; Câbî Saîd, *aynı eser*, 145-147; Âsım, *aynı eser*, II, s. 45-46; Mustafa Necib, *aynı eser*, s. 55-56; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 175; Georg Oğulukyan'ın *Ruznâmesi*, s. 12-13.

51 Krş. Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 140; Tüfekçi-başı Ârif Efendi, *aynı eser*, vrk. 10/a; Âsım, *aynı eser*, II, s. 40-41; Mustafa Necib, *aynı eser*, s. 52; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 177. Rivâyete göre, Ahmed Efendi'nin üzerinden, vak'a zuhurunda âkıbetinden endişe ederek ölümden kurtulmak için, 18 rebî'ü'l-evvel tarihli, hâmise derecesi ile Mîrimirân medresesi müderrisliğine ta'yinine âit bir emir çıkmıştır (bk. Âsım, *aynı eser*, göst. yer).

meşveret (5 b) ve Şeyhülislâm ve Nakîb Efendi ve Sadr-ı Rûm Ahmed Muhtar Efendi ve Sadr-ı Anadolu Mehmed Hafîd Efendi ve Sekban-başı Ârif Ağa bu efendiler cum'a gecesi Meydân-ı Lahm'de Yetmiş-beş cemâ'atin kışlasında misâfireten sâkin olup lâkin gece anda kalmaları zor ile değil idi. Amma muvazaa tarikiyle : «*Bizi yeniçeri askeri hânelerimize dahî koyuvermediler*» demek için ol gece kendi rızalarıyla ertesi cum'a günü Meydân-ı Lahm'de tekkeye meydanda ustaların tekkesinde iken mezbûr Kazgancı Hacı Mustafa ve bir kaç turnacı ve ihtiyarlar Sarây-ı humâyûn'a varup huzûr-ı humâyûnda Şevketlû Sultan Selim hazretleri cevâb edüp: «*Bakin ağalar, bundan sonra fi ma'ba'd Nizâm-ı Cedîd'e lânet edüp ceddîm Sultan Süleyman Han kanunu üzere hareket ve Ocaklarıma itibâr edüp ve matlûb eyledikleri on iki nefer kimesne hayyen ve meyyiten taraflarına irsâl edeyim. Kazganları kaldursunlar ve askeri dağıtsunlar*» deyu vâfir tazallûm-i hâl ve ta'ahhüd misillû kelâm edüp merkûm Hacı Mustafa haddi olmayarak ba'z-ı kelîmât-ı nâ-hemvâra [şürû ve] halt-ı kelâm edüp* : «*Şevketlû, sen bunu bu dereceye getirdiğin ve sende aslâ merhamet yoktur. Sana her cezâ olsa sezâdır*» deyu itâle-i lisân edüp andan huzûr-ı humâyûndan kalkup yine Meydan'a gelüp evvelâ Tekke'ye girüp Nakîb Efendi'ye ve Sadreyn Efendilere Şevketlû'nün cevâbını takrîr edüp andan çıkup Yetmiş cemâ'atin önünde sofada Kabakçı Mustafa ve Sülü ve sâir iş erleri otururken mezbûr Hacı Mustafa ve Cınbar İsmâil ve Yirmi-beş cemâ'atin mütevellisi ve Dokuzuncu cemâ'atin yazıcısı sofaya gelüp Şevketlû Sultan Selim Han'ın cevâbını bir bir takrîr edüp : «*Fî ma'ba'd Nizâm-ı Cedîd'e lânet edüp ve ceddîm Sultan Süleyman Han kanunu üzere ocaklarına itibar ederim ve dedikleri on iki kimesne [yî] vereyim diyor. Sizler buna ne cevâb edersünüz*» dedikde merkûm Kabakçı Mustafa iki diz üzere gelüp şöyle cevâb eyledi kim : «*Mukaddem dahi Nizâm-ı Cedîd'e lânet etmişdi, hilâfı[m] kabûl eyledi, anın sözüne itibar olmaz, bizler bayrağı Bâb-ı Humâyûn'a dikeceğiz ve yeniçeri anı istemiyor*» deyüp bir kerre askere bakup nidâ eyledi kim «*Kimi istersiniz*» dedikde cümlesi : «*Sultan Mustafa'yı isteriz*» deyüp Hacı Mustafa yine muvazaa olmak üzere ta'mîr-i kelâm edüp «*Gelin, bundan kımıldanman, yine pâdişâhımız tahtında dursun*» deyüp hemen Arnavud Sülü îade-i kelâm edüp «*Bak, Hacı Baba, biz şimden sonra Sultan Selim bilmeyüz. Sultan Mustafa'yı matlûb ederüz. Kalkun Bâb-ı Humâyûn'a gidelim*» deyüp merkûm Sülü el kaldırıp bir fermûde duâ edüp hemen** yeniçeriler selâma durup Tek-

* Bu ibâre, aslında «...nâhemvâra şevketlû halt-ı kelâm edüp» şeklindedir.

** Burada, «bir fermûde duâ edüp hemen» ibâresi tekerrür etmektedir.

ke'den Nakîb Efendi ve Sadreyn (6 a) ve Sekban [-başı] kalkup yeniçeri selâmlayup bi'l-cümle Bâb-ı Humâyûn'a râhî olup Efendiler dahî evvelen Paşa Kapusu'na cem' olup ve yeniçeri, bayrağı Bâb-ı Humâyûn'a diküp lâkin Bâb-ı Humâyûn mesdûd olup anda dahî yine bir fermûde duâ [olunup] mâh-ı rebî'ü'l-evvelinin yirmi birinci cum'a günü saat üçden evvel bayrak dikilüp Musa Paşa ve Nakîb Efendi ve Sadreyn ve Sekban-başı Enderûn'a Şevketlû'ya haber gönderüp ve «Bizler dahî huzûruna gidelim» dediklerinde Şevketlû Alay Köşkü'nde askeri temâşa ediyorken Kara-kulak bir kaç defa Paşa-Kapusu'na ve sarâya gidüp gelüp cevâb alup verüp Ahır Kapu tarafından Efendiler ve Kaymakam Paşa ve Sekban-başı ve sâir südür mazûlleri Kapu'da cem' olup, şöyle cevâb eylediler ki : «Şevketlû Efendimizin mübârek ayağını takbîl ederiz. Kerem buyurup inâd etmeyüp ahâli-i fukaraya ve cümle ehl-i islâma merhâmet buyurup tahtından nüzûl buyurup Sultan Mustafa Efendimizi iclâs ettirsin. Suhûlet ile bu kavga bitsin; yine sonra bir çâre mümkündür» deyu haber gönderdiklerinde Sultan Selim Han inâd edüp: «Ben tahtımı vermem döğüşürüm» dedikde lâkin Sarây-ı humâyûn'da olan ocaklardaki asker dahî cümlesi Şevketlûden nefret edüp yüz çevirmişler idi. Anlar aslâ hareket etmeyüp bu esnâda saat üç buçuk vakitleri Mâbeynci Kör Ahmed Bey'i bir evde bulup mestcek Kapu'ya sürüyerek götürürken hemen Soğuk Çeşme kapusu önüne geldikde hemen bıçak üşürüp pâre pâre eylediklerini⁵² Sultan, Alay Köşkü'nden görücek kendüye perişânlık elverüp derakab Paşa Kapusu'na haber gönderdi kim «Gelsinler» deyu kendi dahi hemen hareme gidüp Sultan Mustafa'nın yanına varup «Gel oğlum seni elimle tahta iclâs ettireyim» dedikde Sultan Mustafa rağbet etmeyüp : «Ben amca tahtı istemem» deyüp ba'dehu Dârüssâade ağasına ve Silâhtar Ağa'ya söyledi : «Varın çocuğun aklını suvarın. Zîrâ madde fenaya vardı» deyüp âhır Sultan Mustafa Efendimizi tahta cülûs ve saat beşde cülûs ve Kaymakam Musa Paşa ve Sadreyn ve Nakîb Efendi ve sâir ulemâ ve ricâl Soğuk Çeşme kapusu'ndan duhûl ve bi'l-cümle Sultan Mustafa Han Efendimiz'e bi'at edüp⁵³ amma taşrada cülûsdan evvel saat üçde ve dörtte lazlar ve yeniçeriler kendi kendilerine «Sultan Mustafa Efendimiz tahta cülûs eyledi bilin, âgâh olun» deyu nidâ edüp saat beşde vardıkda Sultan Ahmed, Câmî'ine selâmlık deyu nezâketle «Askerî Bâb-ı Humâyûndan dağılsın» deyu cevâb

52 Krş. Tüfekçi-başı Ârif Efendi, *aynı eser*, vrk. 9/a; Âsım, *aynı eser*, II, s. 36-37; Mustafa Necib, *aynı eser*, s. 54; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 174.

53 IV. Mustafa'nın cülûsu için krş. Tüfekçi-başı Ârif Efendi, *aynı eser*, 7/b, 9/b; Câbi Saîd, *aynı eser*, s. 142-144; Âsım, *aynı eser*, II, s. 34 v.d.; Mustafa Necib, *aynı eser*, 53-54; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 172-175; Georg Oğulukyan'ın *Ruznâmesi*, s. 10-12.

çıkup Cebehâne önüne selâm[a] dizilüp öğle vakti bir saatten ziyâde geçmiş-idi saat altı[yı] altı dakika mürûrunda (6 a) Bâb-ı Humâyûn açılıp Şevketlû Sultan Mustafa Han Ayasofya Câmî'ine çıkdıkda saray meydanı silâhlı asker ile lebâleb olup Şevketlû tûfeng-içinde kalup hele edây-ı salât-ı cum'a edüp yine Sarây-ı humâyûn'a avdet ve Nakîb-i eşrâf olan Esseyyid Mehmed Ataullah Efendi, Şeyhülislâm nasb ve nekabeti Dürrî-zâde Esseyyid Abdullah Efendi'ye tevcih olunup⁵⁴ bu vak'ada İstanbul kadısı bulunan Murad-zâde Efendi⁵⁵ye ikrâmen altı mâh dahî mansıbına medd ihsân-ı humâyûn buyrulup ve Şevketlû Sultan Han hazretleri kal'e neferâtına yüz bin guruş kadar cülûs atıyyesi ihsân-ı humâyûnları buyrulup Ağa Kapusu'na akçe irsâl ve Sekban-başı Ârif Ağa akçenin kırk bin guruşunu tamâ'-ı hamdan nâşi alıkoyup bâki altmış bin guruşunu Çolak Mahmud nâm turnacı ile kal'elere irsâl ve İstanbul'da olan yüz doksan altı miyâne içün yeniçerilere dahi yüz bin guruş bahşış ihsân-ı humâyûnları olup, mûmâileyh Ârif Ağa anın dahî elli bin guruşunu irtikâben ketm ve elli bin guruşu ortalara bin beş yüz guruşdan üç yüze kadar ortasına göre alâ merâtibihim tevzi ve ihtiyarlara taksim olunup lâkin kal'e neferâtı* akçenin sıhhatini tashih etmeleriyle altmış bin guruşu kabul etmeyüp bâki kalan[ı] dahî taleb ve Sekban-başı der-akab bâkiyi irsâl ve ba'dehu neferâtına tevzi ve İstanbul'da olan miyâneler ihtiyarları tecessüs edüp lâkin izhâr etmeyüp bundan akdem Kaymakam Musa Paşa Şevketlû'ye ricâ ve niyâz edüp : *«İnâyetlû Efendim, benden alil oldum. Ben kulunu tekaüd buyurun. Yenişehir'de ikamet ve devâm-ı ömr[ü] devletlerine** duâda olayım»* deyüp kendini tekaüd ve kaymakamlıktan azl ve memleketi olan Yenişehir'e gitmesine⁵⁶ izn-i humâyûn

54 Müellifin kaydettiği bu azl ve nasb bir zuhûl eseridir. Mehmed Ataullah Efendi ile Dürrî-zâde Abdullah Efendi, meşihat ve nekabet mansıplarını, vak'anın çıkışından beri muhafaza etmektedirler. Bu zâtların azilleri daha sonradır.

55 Murad-zâde Mehmed Murad Efendi. Mevâliden Murad Efendi'nin oğ'udur. Üzerinde hoca hakkı olmayan ulemâdandır. Babası sayesinde önce Selânik, sonra 1217 (= 1802/1803) de Mekke kadısı oldu. 3 cumâde'l-ülâ 1223 (= haziran 1808) de Sır Kâtibi Ahmed Efendi'nin himmetiyle İstanbul kadılığına tâyin edildi. Alemdar Mustafa Paşa'nın İstanbul'a gelişinde Edirne'ye sürüldü. 1223 zilhicce ortalarında (= 27 ocak — 6 şubat 1809) vefât etti. Bk. Şânî-zâde Ataullah Efendi, *aynı eser*, I, s. 173-174; Âsım, *aynı eser*, I, s. 150, II, s. 46, 49, 71, 79, 198; Câbi Saîd, *aynı eser*, s. 229; Cevdet, *aynı eser*, IX, s. 54.

* Aslında «Neferâtını» şeklindedir.

** Aslında «devletlere» şeklindedir.

56 Kaymakam Musa Paşa'nın azli Sekban-başı Ârif Ağa'nın azlinden sonra ve bir rivâyete göre (Âsım, *aynı eser*, II, s. 75; Tüfekçi-başı Ârif Efendi, *aynı eser*, vrk. 15/b; Mustafa Necib, *aynı eser*, s. 68) 22 rebî'ül-âhır 1222 (= 28 haziran 1807 pazar) de, başka bir rivâyete göre (Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 197)'de 24 rebî'ül-âhır (= 1 temmuz 1807)'dadır.

verilüp ve yerine Şahsuvar-zâde Hamdullah Bey⁵⁷ Çavuş-başı iken Kaymakam nasb olmuşdu. Bu esnâda Şeyhülislâm Es'ad Efendi-zâde Essey-yid Mehmed Atâullah Efendi⁵⁸'yi azl ve yerine Samânî-zâde Ömer Hulûsî Efendi⁵⁹, Şeyhülislâm nasb olundu. Ol günde südür ve ma'zûller tebrike vardıkda anlara aslâ nigâh-ı iltifat etmeyüp ta'abbus etmekle merkûmlar taşra çıkup bir meşveret eylediler ki : «*Bu bizim cümlemizi nefy ve mufazarrır eder. Buna ne çâre? Bunun çâresi, yeniçeri tâifesi bir mülâhazasız tâîfedir. Bunları tahrîk edelim, ayaklansunlar. Çâresi budur*» deyüp bunu re'y-i müstahsen görüp amma mukaddem vak'a tamamında gerek devlet ve gerek Ocak birbirine veliahd edüp «*Devlet-i aliyyeden bize bir ziyân ermiyeceğine ve bizler dahî aslâ Devlet-i aliyye'nin bir umûruna karışmayız*» hüccet-i şer'iyye ve taahhüd olunmuş idi⁶⁰. Şimdi, ulemâ Hulûsî Efendi'den bu muâmeleyi

57 Hamdullah Bey (Paşa, Şahsuvar-zâde) Mabeyn-i humâyûn'dan yetişti. Mîr-i âhûr-ı sâni (1190 rebî'ü'l-âhır = 20 mayıs — 17 haziran 1776), Kapıcılar Kethüdâsı (1195=1781), Silâhdar Ağa (1197=1783), Çavuş-başı (1199 rebî'ü'l-evvel = 12 ocak — 10 şubat 1785), Başbakı-kulu (1201 cumâde'l-âhire = 21 mart - 18 nisan 1787) hizmetlerinde bulundu. Çavuş-başı iken vezâretle Rikâb-ı humâyûn Kaymakamı tayîn edildi. 2 cumâde'l-âhire 1222 (= 6 ağustos 1807, perşembe) de azl ve beş yüz gurus maaşla Kadıköy'de oturmasına izin verildi. 1224 (= 1809)'de vefat etti. Bk. Tüfekçi-başı Ârif Efendi, *aynı eser*, vrk. 15/b, Âsım, *aynı eser*, II, s. 75, 90-91; Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 165; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 174, 197, 202, 218; M. Süreyyâ, *aynı eser*, II, s. 244.

58 Mehmed Atâullah Efendi (Essey-yid), Şeyhülislâm Esad Efendi-zâde Mehmed Şerif Efendi'nin oğludur. 12 cumâde'l-ülâ 1173 (= 1 ocak 1760)'de doğdu. Babasının nüfuzu sâyesinde süratle ilerledi. 1208 (=1793/1794) de İstanbul pâyesi ile Nakîbül-eşrâf, 1215 (=1800/1801) de Rumeli pâyesi, 1219 (= 1804/1805) da Rumeli kadiaskeri ve 1 receb 1221 (= 14 eylül 1806) de Şeyhülislâm oldu. 1226 (= 1811) da sürgün olduğu Güzelhisar'da vefat etti. Orada gömülüdür. bk. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 207; Âsım, *aynı eser*, I ve II, türlü yerler; Cevdet, *aynı eser*, VIII, türlü yerler; Câbî Saîd, *aynı eser*, türlü yerler; Rifat Efendi, *aynı eser*, s. 46; Rifat Efendi, *Devhâtü'l-Meşâyih*, İstanbul 1283 s. 120; *İlmiye Salnâmesi*, İstanbul 1334, s. 571; M. Süreyyâ, *aynı eser*, III, s. 479.

59 Samânî-zâde Ömer Hulûsî Efendi, İstanbul pâyelilerden Hüseyin Efendi'nin oğludur. 1140 (= 1727/1728) da İstanbul'da doğdu. Öğrenimini tamamlayarak müderris ve sonra kadı oldu. 1 muharrem 1209 (= 29 temmuz 1794) de bilfil Anadolu, 1 receb 1212 (= 20 aralık 1797) de Rumeli kadiaskerliğine ve 18 safer 1215 (= 11 temmuz 1805) de meşihate tayîn edildi. 29 muharrem 1218 (= 21 mayıs 1803) de azledildi. Bu tarihten sonra iki defa daha şeyhülislâmlık yaptıktan sonra 3 şevvâl 1227 (= 10 ekim 1812) de vefat etti. Fatih'te Otlakçılarda gömülüdür. bk. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 399; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 130, 198, 199, 319, 320, 321, IX, s. 193, 238; Rifat Efendi, *aynı eser*, s. 117; *İlmiye Salnâmesi*, s. 567; M. Süreyyâ, *aynı eser*, III, s. 515-516.

60 Krş. Âsım, *aynı eser*, II, s. 46 vd; Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 149-151; Tüfekçi-başı

gördüklerinde hemen el altından yeniçeriye bir haber irsâl edüp: «Şeyhülislâmın azli ancak sizler içindir. Bu Hulûsî Efendi sizin katlinize fetvâ verir. Aklınızı başınıza devşirin» deyu hufyeten tahrîk eylediklerinde fi'l-hakîka bunlar bir sersem tâife olmağla: «Bizler devlet umûruna karışmayız ve taahhüd eyledik» demek lâzım iken taakkul edemeyüp der-akab ^{زکیم} câmi'ine cem' olup: «Bizler Şeyhülislâmı istemeyiz ve Sekban-başı Ârif Ağa'yı istemeyiz. Bizim atıyyemize irtikâb etti ve yine kaymakamlığa Musa Paşa'yı isteriz» deyu kavl ü karar ve andan cümlesi Süleymaniye Câmi'i havlisine cem' olup hemen Kara-Kulak bu cem'iyyeti görüp merkûmlara gelüp suâl eyledikde cümlesi bu takrîri verüp derakab Kara-Kulak Şevketlû'ye bu haberi verdikde «Her ne matlûbları ise edelim ve Sekban-başılığa kimi isterlerse söylesünler» deyu emir buyurup Kara-Kulak yine Kapu'ya geldikde: «Kimi istersünüz» dedikde «Biz Şevketlû Efendimiz kimi murâd ederse ana râzıyız» dediklerinde hemen Sekban-başı Çavuşu Kahveci Mustafa Ağa'yı⁶¹ Kara-Kulak iltimâsiyle ol gün Sekban-başı nasb⁶² ve Ömer Hulûsî Efendi'yi yirmi dört saatte azl ve yine Esseyid Mehmet Ataullah Efendi'yi fetvâya nasb⁶³ ve Musa Paşa'ya ol gün fermân-ı âlî gidüp kaymakamlığa Yenişehir'den dâvet için adam ta'yîn⁶⁴ ve Sekban-başı Ârif Ağa'yı Hazine-dar Çiftliği'ne kaldırıp zimmetinde olan malı tahsîl amma merkûm Ârif Ağa, cülûs vaktinde, kibar ve ricâlden hufyeten vâfir atıyye ve rüşvet celb

Ârif Efendi, *aynı eser*, vrk. 11/a-b; Mustafa Necib, *aynı eser*, s. 59-63; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 183.

61 Kahveci Mustafa Ağa. Atpazarında kahveci iken yeniçeri ocağında Çavuş, sonra Sekban-başı oldu. 1223 rebî'ü'l-evvelinde (= 27 nisan — 26 mayıs 1808) paşalık verilerek Bursa'ya gönderildi. Aynı yıl şabânının 2. günü (= 24 eylül 1808) orada vefat etti. Bk. Cevdet, *aynı eser*, VIII, ve IX, türlü yerler; M. Süreyya, *aynı eser*, IV, s. 459.

62 Ârif Ağa'nın azli ve Kahveci Mustafa Ağa'nın Sekban-başılığa ta'yini 17 rebî'ü'l-âhır 1222 (= 24 haziran 1807) dedir. Bk. Âsım, *aynı eser*, II, s. 71; Tüfekçi-başı Ârif Efendi, *aynı eser*, vrk. 14/a; Cevdet, *aynı eser*, VII, 192-194; Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 123; Mustafa Necib Efendi, bu târihi, 19 rebî'ü'l-âhır 1222 (= 26 haziran 1807, perşembe) olarak gösterir ve Mustafa Ağa'nın ismini Mehmed Ağa olarak kaydeder, (*aynı eser*, s. 68).

63 Ömer Hulûsî Efendi'nin 7 cumâde'l-ülâ 1222 (= 13 temmuz 1807, pazartesi) de şeyhülislâm oluşu ve ertesi günü azli hakkında krş., Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 154; Âsım *aynı eser*, II, s. 76-81; Tüfekçi-başı Ârif Efendi, *aynı eser*, vrk. 16/a-b; Mustafa Necib, *aynı eser*, s. 70; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 198-201.

64 Musa Paşa'nın, Şeyhülislâm Ataullah Efendi'nin tazyiki ile Sadâret Kaymakamlığına tâyini, 2 cumâde'l-âhıre 1222 (= ağustos 1807, perşembe) günündedir. Bk. Tüfekçi-başı Ârif Efendi, *aynı eser*, vrk. 18/a; Mustafa Necib, *aynı eser*, s. 81; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 202; Georg Oğulukyan'ın Ruznâmesi'nde (s. 18) rûmî 24 temmuz.

etmişti. Cümlesini elinden alup Bursa'ya nefy olundu⁶⁵. Ol esnâda Kabakçı Mustafa'ya Samsoncu-başılık pâyesi ihsân ve kal'elere nâzır nasb ve refik-leri İbiş Beşe'ye ve Sülü'ye her birlerine yüz yirmişer akçe esâme kimi haseki tekaüdü kimi turnacı böyle ihsân-ı humâyûn olmuşdu⁶⁶. Lâkin Kabakçı ba'z-ı nâ-hemvâra hareketten hâli olmayup bir gün Eyyûb-ı Ensârîde ziyâret için gezerken müderrîs-i kirâmdan sâbık Evkaf müfettişi Seyyid Efendi⁶⁷nin sâhilhânesi önünde olmağla türbede Kabakçı'yı görüp: «Buyurun Ağa, bizim hâneye gidelim, bir acı kahvemizi iç» deyu Kabakçı'yı hânesine getirüp ve andan: «Râmi Paşa çiftliğinde mütekâid Mustafa Paşa⁶⁸ dahî sizinle görüşmek ister» deyüp Kabakçı'yı alup çiftliğe getirüp Mustafa Paşa'nın aslâ haberi yoğidi, hemen gördükde bozuldu; ne çâre mümkün-i mer-tebe ikrâm edüp ba'dehu Kabakçı yine mahall-i memûresine gidüp bu haberi Sultan Mustafa Han hazretlerinin sem'-i humâyûn[nu]na vâsıl olduk-da bâ-fermân-ı (7 b) âlî Seyyid Efendi Tarsus'a nefy olup, lâkin bi'l-münâsebe bu mahalde bir şey nakli iktizâ etmekle ale'l-ihstisâr nakl edeyim. Sâbık Galata kadısı Şeytan Emin Efendi⁶⁹ Vâlîde Sultan hazretlerinin kethüdâsı

65 Sekban-başı Ârif Ağa'nın, 22 rebî'ü'l-âhır 1222 (= 27 haziran 1807, cumartesi) günü Bursa'ya sürülmesi hakkında bk. Tüfekçi-başı Ârif Efendi, *aynı eser*, vrk. 10/a-b; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 178; Ayrıca bk. Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 160.

66 Krş. Âsım, *aynı eser*, II, s. 52; Cevdet, *aynı eser*, VIII, göst. yer..

67 Seyyidâ Mehmed Efendi. Kastamonu mütesellimi Bolulu Yahya Ağa'nın oğlu ve Sadâret Kethüdâsı Hayrî Efendi'nin kardeşidir. Kaleminden yetişip sonra müderris oldu. Vezir müfettişliği ve mirî kâtipliği hizmetlerinde bulundu. Karısının III. Selim'in annesi ile münâsebetine güvenerek, bilhassa ilmiye sınıfından olanları alaya alırdı. Kabakçı Mustafa, vaktiyle, Boğaz Nâzırı olan yakınlarından İsmâil Ağa'nın hizmetinde bulunduğundan onunla münâsebet kurmuş ve Şeyhülislâm Ataullah Efendi'nin meşihatten azlinde âmil olmuşdu. 25 rebî'ü'l-lâhır 1222 (= 2 temmuz 1807) de Tarsus'a sürüldü. Afvedilerek İstanbul'a gelişinde dilini tutamadığından bu defa 6 safer 1224 (= 23 mart 1809) de Limni'ye gönderildi. 29 cumâde'l-âhır 1224 (= 11 ağustos 1809) de orada vefatı haberi geldi (bk. Âsım, *aynı eser*, II, s. 67, 76, 81; Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 155, 455-456, 556-557; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 198-199, 337; M. Süreyyâ, *aynı eser*, II, s. 320, III, s. 119).

68 Mustafa Paşa (Seyyid). Kara Vezir İakabiyle meşhur Sadrîâzam Mehmed Paşa'nın kardeşidir. Helvâhânedan çıkıp çeşitli memuriyetlerde bulundu. III. Selim'in kızıkardeşi Şah Sultan ile evlendi. Bir ara kaymakamlık da yaptı. 1228 (= 1813) de İstanbul'da vefat etti. Eyub'da karısı Şah Sultan türbesine gömüldü. Hal tercümesi için bk. Âsım, *aynı eser*, II, 78; Şânî-zâde, *aynı eser*, I, 37; Câbî Saîd, *aynı eser*, 410; Cevdet, *aynı eser*, VIII, 325; M. Süreyyâ, *aynı eser*, IV, 463.

69 Emin Mehmed Efendi (Haffaf-zâde, Şeytan, Şeytancık). İlmiye mesleğine intisab ederek müderris ve devriye mollası oldu. Zarif, cerbezeli ve nükteden olduğundan devrin nüfuzlu simâlarından Vâlîde Sultan Kethüdâsı Yusuf Ağa'ya ve sâir ekâbire yakınlık peyda

olan Yusuf Ağa⁷⁰'nın eczây-ı meclisinden olmağla Eyyub'da vâki' imâret ve türbeye mûmâileyh Emin Efendi'yi Binâ Emîni nasb ve binâ etmekle kendüye İstanbul pâyesi ihsân-ı humâyûn olmuşdu. Merkûm Yusuf Ağa, bir gün dalkavuklar ile otururken: «Acaba ömür satın almak mümkün olur mu ve bir kimesnenin ömrü bir kimesneye ömür olur mu?» deyu suâl eyledikde: «Belî efendim, mümkündür. Hattâ Hazret-i Âdem aleyhi's-selâm, Hazret-i Şit aleyhi's-selâma ömründen altmış sene vermiş idi. Bu mümkündür,» dediler. Meclisde biri: «Ben, efendime ömründen yirmi sene ömür fûruht ederim» deyüp beş yüz guruşa yirmi senelik ömür, merkûm Yusuf Ağa'ya bey' ve ol dahi kabûl edüp Yahya Efendi de kendi sâhilhânesinde akd-i meclis ve Şeytan Emin Efendi ol vakit Galata Kadısı olmağla bir hüccet tahrîr ve mûmâileyh Emin Efendi imza ve temhîr edüp böyle kavl-i hodlarıyle bâtil îti-kada şürû' etmişler idi⁷¹. Bu vak'ada Yusuf Ağa Bursa'da katl⁷² ve muhal-

etdi. 1209 recebinde (= 22 ocak — 21 şubat 1795) Galata kadısı, sonra Mihrişâh Vâlide Sultan'ın imâretine Binâ Emîni tâyin edildi. Bu sâyede Mekke pâyesini aldı. 1222 (= 1807) de azledilerek sürüldü. Sonraları 1229 şevvâlinde (= 16 eylül — 15 ekim 1814) bilfiil Anadolı Kadıaskeri olmuş ve 1233 rebî'ü'l-evvelinde (= 9 ocak — 8 şubat 1818) yaşı 90'ı geçmiş olduğu halde vefat etmiştir. Edirnekapısı dışında gömülüdür. Bk. Âsım, *aynı eser*, II, s. 54-55; Hüseyin Ayyânsarâyî, *Hadikatü'l-Cevâmî*, I, İstanbul 1281, s. 250; M. Süreyyâ, *aynı eser*, I, s. 422-423.

70 Yusuf Ağa. Girid'li olup fakîr bir adamın oğludur. 7-8 yaşlarında iken, sonraları yeniçeri ağası, sadâret kaymakamı ve vâli olan Süleyman Ağa'ya ahret oğlu olarak verildi. Onun himâye ve hizmetinde servet sâhibi oldu. Gelibolu Baruthânesi nâzirliği, Matbah-ı Âmîre Emînliği, III. Selim'in kız kardeşi Esmâ Sultan Kethudalığı ve Darbhâne Emînliği gibi bâzı hizmetlerde bulundu. III. Selim'in cülûsunda, bazı taraftarlarının sevgiyle Vâlide Sultan Kethüdâlığına getirildi. Büyük nüfuz sâhibi oldu. Vâlide Sultan'ın 1221 (= 1806) de vefâtı üzerine nüfuzu azaldı. Hac niyetiyle İstanbul'dan ayrıldı. Vehhâbîler ziyaretine engel olduklarından Medine civarından geri döndü. Dönüşde yolda iken Kabakçı isyanı çıktı. Âsîlere epeyce rüşvet verdiğiinden Bursa'ya sürüldü. Bk. Âsım, *aynı eser*, II, s. 42-43, 54; Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 115; Mustafa Necib, *aynı eser*, s. 65-68; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 80, 124, 163, 194-195; M. Süreyyâ, *aynı eser*, IV, s. 668-669; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Nizâm-ı Cedid ricalinden Vâlide Sultan Kethüdâsı meşhur Yusuf Ağa ve Kethüda-zâde Ârif Efendi*, Belleten, c. XX, Sayı 79, Ankara 1956, s.

71 Krş. Âsım, *aynı eser*, II, s. 53-55; Mustafa Necib, *aynı eser*, s. 67-68; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 195-196; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *aynı eser*, s. 493.

72 Kaymakam Musa Paşa'nın, malına tamâen, 17 rebî'ü'l-âhır 1222 (= 24 haziran 1807) de Yusuf Ağa'yı Bursa'da katlettirşi için bk. Âsım, *aynı eser*, II, 56; Mustafa Necib, *aynı eser*, s. 64-65; Cevdet, *aynı eser*, VIII, 196; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *aynı eser*, s. 492. Yusuf Ağa'nın, Bursa'da namaz kılarak tûfekle vurulup, kesik başının Bâb-ı humâyûn içinde, 9 rebî'ü'l-âhır 1222 (= 16 haziran 1807) de teşhîri hakkındaki diğeri bir rivâyet için bk. Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 158.

lefâtından bu hüccet çıktıkda mûmâileyh Emin Efendi'nin dahi nefyi iktizâ etmekle Seyyid ile ma'an nefy olundu. Lâkin bu vak'adan bir sene mukaddem Vâlide Sultan vefât etmişdi. Hacca niyet edüp Şâm-ı Şerife ve Şam'dan Medîne-i münevvere'ye karîb vardıkda Vehhâbî karşı çıkup : «*Sen bu makamlara lâıyk değilsün, var müslüman ol, sonra buraya gel*» deyüp komadı. Yine avdet edüp Bursa'ya gelüp anda ikamet üzere iken bu taraftan katline fermân olup hassa hasekilerinden Ayı-kulak Ahmed Ağa katline memûr olup vardıkda hemen seccâdede iken merkûm haseki, başını kesüp Bâb-ı Humâyûn'a irsâl ve andan on gün sonra Kapan-ı Dakîk nâibi Abdüllâtîf Efendi dahi Bursa'ya vak'ada olup Yusuf Ağa'dan on gün sonra anın dahi katline emr olup fermânında mîr-i mîrânlık ile katl ve ser-i maktû'[1] Bâb-ı Humâyûn'a vâz' ve yaftasında «*hâini din [ü] devlet olan gaddar Abdüllâtîf Paşa'nın ser-i maktû'u*» deyu tahrîr olunmuşdu⁷³. Yine sohbetin esâsına şûrû' edelim. Bu tarafta bu hengâm olup ve Paşa Kapusu'nda ve Şeyhülislâm Konağı'nda her ne kadar müşâvere olur ise oda bekçileri ve ihtiyarlar meşverette bulunurlar idi. Bir gün bir mektup tahrîr edüp ordu-yı humâyûnda olan zâbitâna: «*Biz bu tarafta bu işe nizâm verdik, ocağı tashih (8 a) eyledik. Siz de orduda*». Zâbitân mektubu kıraat edüp ve malûmları olup ittifak ettiler ki : «*Evvelâ Devlet kethüdâsını ve Reisülküttab Galib Efendi'*⁷⁴yi paralayalım» ve bu mûmâileyhlerin tarafına tecemmü eylediklerinde mezburun Mustafa Kethüdâ⁷⁵ ve Galib Efendi tebdîl-i câme [ile] firâr edüp

73 Krş. Tüfekçi-başı Ârif Efendi, *aynı eser*, vrk. 10/b; Mustafa Necib, *aynı eser*, s. 69. Abdüllâtîf Efendi'nin kesik başının İstanbul'a gelişi, 23 rebî'ü'l-âhır (= 29 haziran 1807, pazartesi) günüdür.

74 Galib Said Mehmed Paşa. Sadâret Mektupçusu Ser Halifesi Seyyid Ahmed Efendi'nin oğludur 1177 (= 1763/1764)'de doğdu. III Selim ve II. Mahmud devri ricâlinden olup bir süre sadâret makamında da bulunmuştur. 1244 (= 1828/1829)'de vefât etti. Hâl tercümesi için bk. Şânî-zâde, *aynı eser*, 27, 228, 239, 264; Âsım, *aynı eser*, I, 82, 258, 135, 173, 212, II, 96, 101, 143, 244, 258; Câbî Saîd, *aynı eser*, 377, 506, 544; Cevdet, *aynı eser*, VIII-X, türlü yerler; Ahmed Resmî Efendi, *Halîfetü'r-rüesâ*, İstanbul, 1269, s. 166, 170; M. Süreyyâ, *aynı eser*, III, s. 615-616; Hüseyin Ayvansarayî, *aynı eser*, I, 265. Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnâmeleri*, Ankara, 1968, s. 181-184.

75 Mustafa Refik Efendi, Mektûb-i Sadr-i Âlî'ye girerek zamanla Baş Halife, Mektupçu ve 3 receb 1221 (= 16 eylül 1806)'de Sadâret Kethüdâsı oldu. 1222 (= 1807)'de Alemdar Mustafa Paşa'ya sığındı. 25 şaban 1222 (= 28 ekim 1807)'de Reisülküttâb ve 19 safer 1223 (= 16 nisan 1808) de ikinci defa Sadâret Kethüdâsı tâyin edildi. Alemdar vak'asında katledildi. Saraç İshak Câmi'i hazîresinde gömülmüştür. bk. Âsım, *aynı eser*, I, 235, II, 96, 100, 114, 142, 143, 164, 172, 173; Cevdet, *aynı eser*, VIII, 70, 104, 214, IX, 282; Ahmed Resmî Efendi, *aynı eser*, s. 175-177; M. Süreyya, *aynı eser*, II, 414.

Mustafa Paşa⁷⁶'nın maiyetine gelüp ve Sadrîâzam Hâfız İbrâhim Paşa⁷⁷ya hücum eylediklerinde Yeniçeri ağası Pehlivan Hüseyin Ağa önlerine durup «*Etmen yoldaşlar, ocağımız dillenir*» deyüp asker feryad edüp : «*Biz bunu istemeyiz*» dediklerinde Âsitâne'ye havâdis olup İbrahim Paşa'yı azl yerine Çelebi Mustafa Paşa⁷⁸ya mühr-i humâyûnu verüp İbrahim Paşa'yı Şumnu'-da ikamet, bundan sonra ordu-yı humâyûna varan bayrak ağalarından Baş-yazıcı Abdi Efendi ve ağanın yakını olan Camcı Alemdar dal kılıç ağalarından ve bayrak ağalarından haddine göre beş yüz, sekiz yüz gurus akçe alup bayrağını güşâd ve bu esnâda Pehlivan Hüseyin Ağa'ya üç tuğ ihsân Ağa Paşa iken, bir gün, yeniçeri ağalığından İbrahim Paşa devlet emriyle Pehlivan Ağa'yı azl edüp altı saat mikdarı Kul Kethüdâsı'nı⁷⁹ ağa nasb edüp yeniçeri ayaklanup : «*Biz yine ağamızı isteriz*» deyüp hemen ol gün yine Pehlivan Hüseyin Ağa'yı yeniçeri ağası nasb yine Ağa Paşa olup âkibet bir gün Ağa Paşa Kul Kethüdâsıyla sohbet ederken bir tufeng patırdısı olup asker Camcı Alemdar'ı kurşun ile vurduklarında hemen Ağa Paşa topuzu eline alup taşra çıkdıkda yeniçeriler Ağa Paşa'yı dahi paralayup⁸⁰ Selim Ağa,

76 Alemdar Mustafa Paşa. Hâl tercümesi için bk. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Meşhur Rumeli âyanlarından Tirsinikli İsmail, Yılıkoğlu Süleyman Ağalar ve Alemdar Mustafa Paşa*, İstanbul 1942. *İslâm Ansiklopedisi*, c. VIII, İstanbul, 1957-1960, s. 720-727.

77 İbrahim Hilmi Paşa (Ağa, Hâfız). Ocak Beytûlmâlcisi Çiçekçi Mehmed Ağa'nın oğludur. 1160 (= 1747)'da Üsküdar'da doğdu. Yeniçeri ağası iken 22 safer 1221 (= 9 mayıs 1806)'de sadrîâzam oldu. Azlinden sonra çeşitli vâililiklerde bulundu. 1 zilkade 1240 (= 17 haziran 1825)'da sürgün olduğu İstanköy'de öldü. Bk. Şânî-zâde, *aynu eser*, I, 252; Âsım, *aynu eser*, II, 93, 96, 103; Câvid Ahmed Bey, *aynu eser*, 13-15; Cevdet, *aynu eser*, VIII-IX, Türlü yerler, M. Süreyyâ, *aynu eser*, I, 154; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *aynu eser*, çeşitli yerler.

78 Mustafa Paşa (Çelebi). Yeniçeri ricâlinden Yaş Kapı Kethüdâsı Ahmed Ağa'nın oğludur. Yeniçeri ocağından yetişti. Akdeniz Boğazı muhafızı iken 11 rebî'ü'l-âhır 1222 (= 18 haziran 1807) de sadârete getirildi. Ertesi yıl Alemdar Mustafa Paşa, mührü kendisinden zorla aldı. II. Mahmud'un cülûsundan sonra İsmail kalesi muhafazasına tâyin edildi. Aydın Güzel-hisarı'nda sürgün iken 1226 rebî'ü'l-evvel ortalarında (= 4-14 nisan 1811) vefat etti. Bk. Şânî-zâde, *aynu eser*, I, 282; Âsım, *aynu eser*, II, 97; Tüfekçi-başı Ârif Efendi, *aynu eser*, vrk. 13/b; Câbî Saîd, *aynu eser*, s. 120; Mustafa Necib, *aynu eser*, s. 64; Cevdet, *aynu eser*, VIII, 188, 278, 301, 304, 321, 337, IX, 112, 143, 232, 235; Câvid Ahmed Bey, *aynu eser*, 15-17; M. Süreyyâ, *aynu eser*, IV, 466; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *aynu eser*, tûrlü yerler.

79 Kul kethüdâsı Eyub Ağa. Bk. Mustafa Necib, *aynu eser*, s. 73; Cevdet, *aynu eser*, VIII, s. 187.

80 Yeniçeri ağası Pehlivan Hüseyin Paşa'nın 1222 receb ayı başlarında (= 4-14 eylül 1807) katli hakkında krş., Âsım, *aynu eser*, II, 102; Câbî Saîd, *aynu eser*, s. 120-121; Mustafa Necib, *aynu eser*, s. 78; Cevdet, *aynu eser*, VIII, 213-214; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *aynu eser*, tûrlü yerler.

yerine Ağa nasb olunmuştu⁸¹. Lâkin Kethüdâ Bey ve Reis Efendi kaçmasına sebep Otuz-bir bölüğün oda-başı'sı İstanbul'dan mektup geldikde mefhûmunu sırren gelüp Mustafa Kethüdâ'ya ve Galib Efendi'ye sizler haber vermekle anlar dahi Alemdar Mustafa Paşa'nın yanına kaçtılar. Mustafa Paşa yanında hıfz eyledi. Âsitâne'de Kaymakam Musa Paşa azl olunup Tayyar Mahmud Paşa⁸², Kırım cânibinde iken ıtlak ve Âsitâne'ye gelmiş idi. Musa Paşa azl ve yerine Tayyar Mahmud Paşa kaymakam nasb olunup⁸³ ve Sadr-ı Anadolu Âşir Efendi-zâde Mehmed Hafid Efendi müddetini tamam edüp sene 1222 şabanında Ali-zâde Seyyid Mehmed Celâleddin Efendi Sadr-ı Anadolu nasb olunup⁸⁴ ve Ahmed Muhtar Efendi dahî müddetini tamam yerine Ahmed Şemseddin Efendi Sadr-ı Rum nasb oldu. Amma Sekban-başı Mustafa Ağa âkil [ü] dâna (8 b) olmağla selâmlıkda Şevketlû Sultan Mustafa Han ile beher cum'a vâfir mükâleme edüp Tayyar Paşa bunu çekemeyüp ol günlerde kal'e neferâtı ba'zı nâ-hemvâre hareket ve ba'zı ehli-ırz hatunlara tasallut edüp bir gün Ağa-yı mûmâileyh Zindan Kapusu'nda oturup yirmi beş adam kadar kal'eliden tutup tutup gündüz Baba Ca'fer zindânında boğup ve Kabakçı Mustafa Ağa nâzırları iken asla merkûmlara sâhib olmayup bir mikdar neferât-ı merkûmlar mütenebbih oldular⁸⁵. Tay-

81 Sâbık Kul Kethüdâsı Selim Ağa. bk. Âsım, *aynı eser*, II, 102.

82 Tayyar Mahmud Paşa, Canıklı Ali Paşa-zâde Battal Hüseyin Paşa'nın oğludur. 1215 (= 1800/1801) de vezâretle Trabzon vâlisi oldu. Sonra Diyârbekir, Erzurum ve ikinci defa Trabzon vâliliğinde (1219 = 1804/1805) bulundu. Nizâm-ı Cedîd ıslahatına muhalif bir tavır takınarak isyana kalkıştığından cezalandırmak için üzerine kuvvet sevk edildi (1220 = 1805/1806). Sohum üzerinden Rusya'ya kaçıp sığındı. IV. Mustafa'nın cülûsunda geri döndü. Vefatı 2 receb 1223 (= 25 ağustos 1808) dedir. Bk. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, 51-52; Âsım, *aynı eser*, I, 373, 384; Cevdet, *aynı eser*, VIII, 22, 29, 30-31, 63, 151, 215, 218, 274, 281, 284, 293, 321, 333, IX, 11, 52; M. Süreyyâ, *aynı eser*, III 258-259; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *aynı eser*, türlü yerler.

83 Rusya'da firarda bulunan Tayyar Mahmud Paşa'nın Kırım yolu ile İstanbul'a gelişi (17 şaban 1222 = 20 ekim 1807) ve Sadâret Kaymakamlığına tâyini (şaban ayı sonları = 23 ekim — 2 kasım 1807) için krş., Âsım, *aynı eser*, II, 113, 117-119; Mustafa Necib, *aynı eser*, 83; Cevdet, *aynı eser*, VIII, 218, 219; Georg Oğulukyan'ın *Ruznâmesi*'ndeki rûmî 7 ekim 1807 pazar ve Câbî Saîd'in 5 cumâde'l-ûlâ 1222 (= 11 temmuz 1807) tarihleri için ayrıca bk. *Ruznâme*, s. 19; *Târih*, s. 171.

84 Müellifin bahsettiği zât, Ali-zâde Mehmed Nureddin Efendi olmalıdır. (Bk. M. Şem'i, *İlâveli Esmârî't-tevârih*, İstanbul 1295, s. 188). Ali-zâde Efendi'nin Anadolu kadıaskerliğini 11 rebî'ü'l-evvel 1223 (= 7 mayıs 1808) de tâyinî hakkındaki farklı bir rivayet için bk. Âsım, *aynı eser*, II, 165 (Nüreddin Mehmed Efendi'nin hâl tercümesi için ayrıca bk. M. Süreyyâ, *aynı eser*, IV, 583).

85 Krş. Cevdet, *aynı eser*, VIII, 203.

yar Mahmud Paşa Sekban-başı Ağa'ya tenbîh edüp: «*Sen ihâfeten kelâm-ı nâ-hemvâr ile Şevketlû Efendimiz'e havfa dâir kelâm söylüyorsun bir dahi işitmiyem seni fena ederim*» deyu Ağa'ya tenbîh eyledi ve sene 1223 mâh-ı muharremin on üçüncü cum'a günü Tayyar Mahmud Paşa'yı yeniçeri istemeyüp Şevketlû'ye sırren takrîr ve cum'a günü azl olup yerine sâbık Vezîr Kethüdâsı Vekîli Hacı Mustafa Efendi, Kaymakam Paşa nasb olunup⁸⁶ mâh-ı rebî'ü'l-âhırda yine kal'e neferâtı tecemmü' edüp Elli-altı'nın Baş Yasakçı [sı]⁸⁷ çardakdan kalkup Ağa Kapusu'na gelüp Mustafa Ağa'yı mestcek kaldırıp yanında Pehlivan derler, Vezîr Çukadarı dahi olup Sekban-başı Mustafa Ağa'yı çardağa getirüp bir kayığa koyup Bursa'ya nefy edüp ocak zâbitleri ve Kul Kethüdâsı Vekîli bu hâli görüp taaccüb edüp «*Bu misillû Ağa azli vâki' olmamışdır*» deyüp Devlet-i aliyye'ye ve Şevketlû'ye istizân(?)* eylediklerinde Şevketlû: «*Benim bundan haberim yokdur. Bu bir fesada bâis; Yasakçı merkûm, bunu kendi kendüye etmiş*» diyecek cümle ocaklı Paşa Kapusu'nda cem' olup Şeyhülislâm ve Sadreyn ve Kaymakam Paşa'ya suâl eylediklerinde ulemâ dahî: «*Ma'lûmumuz değildir*» deyüp ve Kaymakam Paşa dahî kasem edüp «*Benim dahi bu işten haberim yokdur*» dedikde turnacılardan Hacı Alemdar Mehmed Ağa Sekban-başı nasb⁸⁸ Baş Yasakçı merkûmu getirüp Ağa Kapusu'nda gündüz boğup ve bile olan Vezîr Çukadarını dahi Tomruk'da boğup bu maddeyi kimesne hakikati anlıyamayup böyle bir acâib oldu⁸⁹. Vakta ki Tayyar Mahmud Paşa

86 Mustafa Paşa (Hacı, Eğinli). Kaleminden yetişerek Kethüdâ Kâtibi, Tevki'i ve vezâretle Kaymakam oldu (Kırş. Âsım, *aynu eser*, II, 140-142; Câbî Saîd, *aynu eser*, 173-174; Cevdet, *aynu eser*, VIII, 284; Georg Oğuluckyan'ın *Ruznâmesi*, s. 20. Hacı Mustafa Efendi'nin, sadâret kaymakamlığına 9 muharrem 1223 = 8 mart 1808 de tâyini için bk. Mustafa Necib, *aynu eser*, s. 85). 1223 cumâde'l-âhırda (= 25 temmuz — 22 ağustos 1808) azille Bursa'ya sürüldü. Sonraları bazı valiliklerde bulundu. 26 zilhicce 1229 (= 9 aralık 1814) da yine Bursa'da sürgünde iken vefat etti. Emîr Sultan yakınında gömülüdür. Bk. Cevdet, *aynu eser*, VIII, 210, 299, 325, IX, 232, 234; M. Süreyyâ, *aynu eser*, IV, 643-644.

87 Baş Yasakçı Hasan Ağa.

* Metinde استحزان şeklinde yazılmıştır.

88 Hacı Alemdar (Hayrebolulu) Mehmed Ağa'nın Sekban-başılığa tâyini, 16 rebî'ü'l-evvel 1223 (= 12 mayıs 1808) dedir (Bk. Cevdet, *aynu eser*, VIII, 293). Câbî Saîd Efendi (*aynu eser*, s. 159-164), Mustafa Ağa'nın yerine sâbık Sekban-başı Ârif Ağa'nın tâyin edildiğini 20 gün kadar bu makamda kaldıktan sonra azl ve Muhzır Ağa Kâtibinin tavsiyesiyle uzun süre turnacılık hizmetinde bulunmuş olan ihtiyar Hayrebolulu Mehmed Ağa'nın Sekban-başı olduğunu yazar.

89 Tafsîlât için bk. Câbî Saîd, *aynu eser*, s. 164-166; Cevdet, *aynu eser*, VIII, 291, 293; Georg Oğuluckyan'ın *Ruznâmesi*, s. 23.

oda bekçilerinin eylediği tavır bilcümle Mustafa Paşa'ya takrîr eyledikde Alemdar Mustafa Paşa taaccüb edüp : «*Böyle ise İstanbul ve Ocak tashihe muhtac olmuş*» dedi. Sohbet ve bu vech üzere kalup, Alemdar Mustafa Paşa ordu-yı humâyûn Silistre'de iken gelüp Sâhib-i Devlet'le görüşüp ordu-yı humâyûnun nân-ı azîz ve şa'îr ta'yînâtını (9 a) görüp ziyân ve telef olduğunu görüp bir az tâyin-i kat' edüp ve Sâhib Devletler Çelebi Mustafa Paşa ile görüşüp bir az esrâr-ı sohbet edüp ve yanında olan Mustafa Kethüdâ ve Galib Efendi orduda kalup Alemdar Paşa yine Ruscuk'a avdet ve bu es-nâda İsmâil kal'esini Moskof keferesi yine muhâsara edüp ve kal'eye za'af târî olup Âsitâne'den Şile âyânı Uzun Hasan Ağa memûr olup öyle imdâd vardı ki eğer iki gün dahî yetişmese İsmâil kal'esini kâfir zapt ederdi. Cenâb-ı Hakkın inâyetiyle yetişüp ve bir ceng-i âzîm olup kâfiri kaçırdılar⁹⁰. Lâkin kâfirin ordusu İsmâil karşısında dâima nazârat beklediler idi ve büyük ordusu da dahî dal kılıç alemleri güşâd ve akça ile asker yazup karadan geçirüp cenge mübâseret üzere iken bir meşveret-i küllî olup kâfirin elçisi bir kaç defa gelüp gidüp mütâreke olup askerine karşudan avdet ve ordu-yı humâyûn Şumlu'ya ve anda bir mikdar ikamet andan dahi Edirne'ye gelüp anda meştâ mahalline herkes konaklara girüp Edirne'de kışlayup lâkin Sadrîâzam Çelebi Mustafa [Paşa] küll-i yevm sekban yazup mâhiye 15 guruh aylıkla nice sekban askeri yazup cem' etmek üzere iken Alemdar Mustafa Paşa ve maiyetinde olan Köse Kethüdâ Ahmed Efendi ve Boşnak Ağa ve bunların emsâli bölük-başılar ve âyânlar ve subaşılar ile aslâ kimesneyi mahrem etmeden sayd [u] şikâr tarikiyle Ruscuk'dan çıkup ale'l-gafle Edirne'ye ordu-yı humâyûna kimesnenin haberi olmadan gelüp⁹¹ lâkin Uzun bu taraftan azl ve Rumeli cânibine âzîm olup yeniçeri ve kal'e neferâtı ve Hasan Ağa dahi orduya gelmişti. Uzun Hasan Ağa'yı yine Sırb keferesi üzerine Sofya'da memûr edüp ahâli ordu bilmez Sizin Sâhib-i Devlet ile kavl-i karar edüp ol günlerde Pınar-hisar âyânı Hacı Ali'ye bir esrâr olmak üzere hiç kimesne duymadan hufyeten mektup irsâl ey[le]di kim : «*Bir saat akdem varup acâleten Fener'de kal'e nâzırı Kabakçı Mustafa Ağa'nın başını kesüp ser-i maktû'unu getiresin, bizler dahi ol cânibine varmak üzereyiz*» de-yu merkûm Hacı Ali mefhûmu malûm oldukda 150 nefer ile acele varup gecelikle konağında katl edüp mezbûr Kabakçı'nın ser-i maktû'unu alup ge-

90 Krş. Cevdet, *aynı eser*, VIII, 116.

91 Alemdar Mustafa Paşa'nın Ruscuk'dan Edirne'de ordu-yı humâyûna gelişi, 3 cumâde'l-ülâ 1223 (= 28 nisan 1808, salı) günüdür. Bk. Mustafa Necib, *aynı eser*, s. 91; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 294.

ce firâr hemen kal'ede olan asker duyup ardına düşüp yetiş[e]mediler. Lâkin kal'eye kapanup bir kaç gün muhasara ba'de yine bir gün taşra uğrayup kaçtılar. Yine kal'elü ardlarına düşüp vâfir ceng edüp iki taraftan hayli kimesne kırıldı, merkûm Hacı Ali kendisini ele vermedi⁹². Sene 1223 cemâziye'l-evvelinin on dokuzuncu çarşamba günü acâleten yeniçeri ordusunu Edirne'den ihrâç ve Âsitâne'ye râhî olup ocaklu şâd-merge uğrayup : (9 b) : «*eyâ rüyâ mıdır hayal midir*» deyu taaccüb edüp zirâ kimesnenin aklına gelir değildi. Perşembe günü, Vezîr ordusu kalkup Sadrîâzam Çelebi Mustafa Paşa ve Çarhacı Ali Paşa⁹³ ve Behram Paşa⁹⁴'yı önüne katup «ale'l-acele Âsitâne'ye azm, altıncı pazartef[si] günü yeniçeri ordusu Âsitâne'ye dâhil⁹⁵ ve yedinci salı gün büyük o[r]du ve Sâhib-i Devlet ve Çarhacı ve Behram Paşa ve livây-ı saâdet ve Alemdar Mustafa Paşa, bilcümle Davudpaşa Sahrâsına dâhil olup ve ol gün sene 1223 senesi cemâziye'l-evvelinin yirmi beşinci gün salı saat ikide, Sultan Mustafa Han hazretleri Defterdar İskelesi'nden çıkup saat ikide Davudpaşa'da Köşk'e nüzûl ve ulemâ ve ricâl-i devlet bilcümle istikbâle çıkup her birileri âlâ merâtibihim çadırlarında livây-ı şerife müterakkıb bir mikdar teneffüs ve saat dörtde Şevketlü binüp Kırk Kavak nâm mahalde Sadrîâzam Çelebi Mustafa Paşa livây-ı saâ-

92 Kabakçı Mustafa'nın ordudan gönderilen Pınar-hisar âyânı Uzun Hacı Ali Ağa tarafından katli için krş. Câbî Saîd, *aynu eser*, 204; Georg Oğulukyan'ın *Ruznâmesi*, s. 24-25; Mustafa Necib, *aynu eser*, 93-94; Cevdet, *aynu eser*, VIII, 297; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *aynu eser*, s. 116, 117; *Âsım Tarihi*'nin (II, 194-195), Uzun Hacı Ali Ağa'yı Güzel-hisar âyânı olarak göstermesi yanlış olsa gerektir. Bu zâtın, Alemdar vak'asında İstanbul'dan kaçan Râmiz Paşa ve İnce Mehmed Bey'i himaye ederek Kandıralı Mehmed Paşa ile mücadelesi ve diğer hususlar için ayrıca bk. Câbî Saîd, *aynu eser*, s. 347-348, 397-398, 400-401, 425, 432, 435.

93 Ali Paşa (Çarhacı, Elhac). Konyalıdır. Çeşitli vâililik ve muhafızlıklar da bulundu. Sadâret Kaymakamlığı ve Kapudân-ı Deryâlık yaptı. 1239 muharreminde (= 7 eylül — 6 ekim 1823) Tokat'ta vefat etti. Hâl tercümesi için bk. Şânî-zâde, *aynu eser*, I, 204, 236, 305, 306, 314, 317, 403; Âsım, *aynu eser*, I, 245, 261, 304, II, 101, 110, 250; Câbî Saîd, *aynu eser*, 199, 315-316, 504, 514; Cevdet, *aynu eser*, IX, 31, 52, 53, 107, 113, 147, 220; M. Süreyyâ, *aynu eser*, III, 558-559; Râmiz Paşa-zâde Mehmed İzzet, *aynu eser*, s. 199-200; İsmet Parmaksızoğlu, *aynu eser*, s. 62-63.

94 Behram Mehmed Paşa. III. Selim devri vezirlerinden olup çeşitli vâililiklerde bulundu. 1248 (= 1832/1833) yılına doğru vefat etti. Hâl tercümesi için bk. Şânî-zâde, *aynu eser*, I, s. 208, 295, 304, 312, 315, 316, 398; Âsım, *aynu eser*, II, s. 115; Câbî Saîd, *aynu eser*, s. 280, 514; Cevdet, *aynu eser*, VIII, s. 296, 332, 333, IX, s. 8, 113, 183; M. Süreyyâ, *aynu eser*, II, 33.

95 Krş. Âsım, *aynu eser*, II, s. 194, 197; Mustafa Necib, *aynu eser*, s. 95; Cevdet *aynu eser*, VIII, s. 296, 299.

deti önüne katup gelürken hemen Şevketlû Efendimizi görüp atından nüzûl ve livây-ı şerîfi alup Şevketlû'ya teslim edüp ve rikâb-ı humâyûnu takbîl ba'dehu Alemdar Mustafa Paşa'ya dahi işâret edüp ol dahi rikâb-ı humâyûnu âdâbla takbîl ba'dehu yine Davudpaşa'ya Köşk'e gelüp Sadriâzam Köşk'e gelüp Sadriâzam ve Şeyhülislâm ve Sadreyn rikâba girüp lâkin Alemdar Mustafa Paşa'nın ordusu çadırları, Çırpıcı Çayırı nâm mevzide olmağla hemen rikâbı takbîl edüp sür'at ile çadırına gidüp arza girmede. Amma Kırkavak'da Alemdar'ı, Sadriâzam mukabil oldukda şöyle tarîf eyledi kim : «Şevketlû inâyetlû Pâdişâhum, bu Alemdar Mustafa Paşa lalanız bir muhlis ve bir sâdik kulunuzdur» deyüp Alemdar dahi : «Şevketlû Efendim bu siyah ser, senin uğruna fedâdır» dedikde Şevketlû'ye hüzüün gelüp çeşminden yaş zuhûr edüp **hemen sadriâzam livây-ı saâdeti Şevketlû'nün kucasına verüp ol dahi sorulup*** bir kaç hatve gittikten sonra yine Sadriâzam alup sancakdara verdi; gelüp Davudpaşa'da bir saatten ziyâde arza girüp ba'de alay düzülüp ulemâ ve ricâl-i devlet ve ocaklı ve ehl-i menâsıb ve mazûller bilcümle vilây-ı şerif ile Âsitâne'ye dâhil* olup lâkin Alemdar Mustafa Paşa Çırpıcı Çayırı'nda ikamet ve on iki bin asker ile azîm, ordu mahall-i merkûmda ikamet edüp ve Sadriâzam, Paşa Kapusu'na ve sâir ricâl-i devlet yerli yerine oturup ve Dergâh-ı Âlî Yeniçeri Ağası bir gün oturup erte[si] gece tebdilden gelüp saat üçde hareme gidüp : «*Aman bana ne oldu*» deyu bir vecâ' âriz olup fücceten ol gece راجعون انا لله انا الله انا اليه راجعون emâneti Hakk'a teslim edüp erte[si] günü cenâzeyi bâ-emr-i âlî (10 a) Hazret-i Hâlid'de Vâlide Sultan türbesi karşısında türbeye defn olup yerine mukaddem ordu çıkarken Otuz-bir bölüğün oda-başısı Edirne'de katara girmiş idi. Kul Kethüdâ[si] bulunup derakab Yeniçeri Ağası nasb olu[nu]p katara girüp iki ay mürrûnda Ağa olmasında hikmet-i azîm vardır sonra beyân ıyân olur⁹⁶. İmdi Alemdar Mustafa Paşa bir tahrirât yazup Bilecik'de olan Kalyoncu Ağayı Âsitâne'ye dâvet edüp mukaddema devlet tarafından bir kaç defa gelmesinde fermân irsâl olunup fermânı yazana ve getürene şetm edüp itâat edüp gelmedi; heman Alemdar Paşa'nın tahrirâtını görüp beş bin kadar süvârî tûvâna asker ile acâleten Âsitâne'ye gelüp doğru Alemdar Mustafa Paşa'nın ordusuna varup ol dahî kıyâm edüp erte[si] perşembe günü Alemdar Paşa ve Çarhacı Ali Paşa ve Behrâm Paşa ve Kalyoncu Mustafa Ağa küllî asker ile Topkapı'dan girüp alay göstererek Paşa Kapusu'na varup ve Sadriâzam önlerine düşüp Soğuk Çeşme Kapusu'ndan enderûn-ı rikâb-ı humâyûna gi-

* Siyahla yazılan ibâre, aslında sahife kenarındadır.

96 Krş. Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 209, 210.

rûp⁹⁷ ol gün Şeyhülislâm Esad Efendi-zâde Seyyid Mehmed Ataullah Efendi azl ve Arab-zâde Mehmed Ârif Efendi⁹⁸ şeyhülislâm nasb olundu⁹⁹. Bâde-hü yine sene 1223 senesi cemâzi'ü'l-âhır gurrei günü¹⁰⁰, sâbık Sadr-ı Rûm Ahmed Muhtar Efendi Zîştovi'ye nefy, İstanbul Kadısı sâbık Murad-zâde Efendi Tatar-pazarcığı'na nefy ve sâbık Şeyhülislâm ba'de'l-azl dört gün sâhilhânesinde mukîm, beşinci gün Çırpan (جرپان) kazasına nefy ve Sadr-ı Anadolu Ali-zâde Esseyyid Celâleddin Efendi¹⁰¹ Kütahya'ya nefy ve hâlâ Sadr-ı Rum Ahmed Şemseddin Efendi Bursa'ya nefy ve Esseyyid Münib Efendi¹⁰² Ankara'ya nefy, İmâm-ı evvel-i Sultânî Sadr-ı Rûm nasb¹⁰³ ve İmâm-ı sâni Efendi¹⁰⁴ Sadr-ı Anadolu nasb olup Küçük İmam

97 Krş. Âsım, *aynı eser*, II, s. 198; Cevdet, *aynı eser*, s. VIII, s. 300-301; Georg Oğuluckyan'ın *Ruznâmesi*, s. 26.

98 Mehmed Ârif Efendi (Arab-zâde). Şeyhülislâm Ataullah Efendi'nin oğludur. 1152 zilkade (= 30 ocak — 20 şubat 1740) de doğdu. Öğretimini tamamlayarak müderris ve kadı oldu. 1210 muharrem (= 18 temmuz — 16 ağustos 1795) inde Anadolu, 1215 receb (= 18 kasım — 17 aralık 1800) ayında birinci ve 1220 (= 1805/1806) de ikinci defa Rumeli kadaskeri tayin edildi. IV. Mustafa zamanında meşihata getirildi ise de kısa bir süre sonra azledildi. 17 şevvâl 1241 (= 25 mayıs 1826) de vefat etti. Sedefçiler içinde Sinan paşa medresesi hazîresinde babasının civârında gömülüdür (bk. Rifat Efendi, *aynı eser*, s. 120; *İlmiye Salnâmesi*, s. 573; Cevdet, *aynı eser*, VIII, çeşitli yerler; M. Süreyyâ, *aynı eser*, III, 270; Turan Aktürk, *Arab-zâde âilesi ve onun diğer âileler ile vücude getirdiği sıhrî münâsebetler*, İstanbul 1947/1948 Edebiyat Fakültesi, Tarih Semineri Ktb. Basılmış Mezuniyet tezi, nr. 456).

99 Şerif-zâde Mehmed Ataullah Efendi'nin meşihatten azl ve yerine Arab-zâde Mehmed Ârif Efendi'nin ta'yini, 27 cumâde'l-ülâ 1223 (= 21 temmuz 1808) dedir. Bk. Âsım, *aynı eser*, II, s. 198; Mustafa Necib, *aynı eser*, s. 96; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 301; Georg Oğuluckyan'ın *Ruznâmesi*, s. 26; M. Şem'i, *aynı eser*, s. 124.

100 Sürgünlerin, 29 cumâde'l-ülâ 1223 (= 23 temmuz 1808, cumartesi) günü yapıldığı hakkında farklı bir rivayet için bk. Âsım, *aynı eser*, II, s. 198; Mustafa Necib, *aynı eser*, s. 96; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 301.

101 Ali Efendi-zâde Mehmed Nureddin Efendi olmalıdır. Bk. Âsım, *aynı eser*, II, göst. yer; Cevdet, *aynı eser*, göst. yer.

102 Münif Mehmed Efendi, Ayıntablıdır. 1198 (= 1775)'de müderris ve Ataullah Efendi'ye muallim oldu. Sonra Saray Hocası tayin edildi. 1222 receb (= 4 eylül — 3 ekim 1807) inde Anadolu pâyesini aldı. 29 cumâde'l-ülâ 1223 (= 23 temmuz 1808) de Ankara'ya, sonra Aydın Güzel-hisarı'na gönderildi. 20 şevvâl 1238 (= 30 haziran 1823) de orada vefat etti. Bk. Âsım, *aynı eser*, II, s. 198; Cevdet, *aynı eser*, VIII, göst. yer; IX, s. 56; M. Süreyyâ, *aynı eser*, IV, s. 517.

103 Derviş Mehmed Efendi (Aygır İmam). Bk. Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 301. Hâl tercümesi için ayrıca bk. M. Süreyyâ, *aynı eser*, c. II, s. 335.

104 Hâfız Ahmed Kâmilî Efendi (Tatar) Bk. Cevdet, *aynı eser*, göst. yer, Hâl tercümesi için bk. M. Süreyyâ, *aynı eser*, I, s. 285. Metinde yerle, aslında boş bırakılmıştır.

hem Anadolu kadıaskerliğine ve hem Büyük İmamlığa bir günde iki hil'at giyüp Küçük İmam Müezzîn-başı¹⁰⁵ nasb olundu. Lâkin Dürrî-zâde Nuri Molla-zâde Hidâyet..... Efendi¹⁰⁶, bunlardan mukaddem Murad-zâde müddetini tamam edüp yerine İstanbul kadısı nasb olmuş idi. Amma Alemdar Mustafa Paşa ve Çarhacı Ali Paşa ve âyânlar ve Boşnak Ağa orduları olan Çırpıcı Çayırı'nda 15 bin kadar asker ile ikamet ve her gün hokkabaz ve perendebâz oynatup zevk ü sefâda olup ve Kalyoncu Mustafa Ağa'ya bir bol yenli semmur kürk ve bir donanmış at çeküp birbirlerine muhabbet serdedüp bu hâl üzere ikamet ve Rumeli'nden bölük-başılar ve piyâde asker gürûh gürûh Alemdar Paşa'nın maiyyetine cem' olup ehl-i İstanbul buna asla bir mânâ veremeyüp herkes hayret-engîz: «*Acaba ne hikmettir*» deyu taaccübde idiler (10 b). Vaktâ kî sene 1223 cemâziye'l-âhır[nın] dördüncü perşembe günü oldukda Alemdar Mustafa Paşa ve Kalyoncu Mustafa Ağa ve Boşnak Ağa ve âyânlar ve küllî asker ile silâhlar ile Topkapı'dan dâhil olup alay ile doğru Paşa Kapusu'na varup Çelebi Paşa arz odasında iken Mustafa Paşa arz odasına girüp ibtidâ feth-i kelâm: «*Sen bir kahpe mezak bir kimesne kimesnesin. Seninle kavlimiz böylemiydi*» dedikde Sadrîâzam Çelebi Paşa şaşırup: «*Birâder, bu husûsa bir vechile cesâret edemedim*» dedi amma mukaddem Edirne'de kavî [ü] karar edüp şöyle kavî etmişlerdi kim: «*Âsitâne'ye varalum, Sultan Selimi tahtına iclâs edelim*» deyu meşveretler olup lâkin Çelebi Mustafa Paşa hâin-i devlet olmayup anın için cesâret edemedi. Alemdar Paşa dahi bu misillü gûne gûne nâ-hemvâre kelâm edüp mühr-i humâyûnu elinden alup Çavuş-başı Ağa¹⁰⁷ya teslim edüp ve Çelebi Paşa'yı Boşnak Ağa'ya teslim edüp Çırpıcı Çayırı'na irsâl ve bîcâre Çelebi Paşa hazan gibi titreyüp çadırdaki ikamet ve Alemdar Mustafa Paşa askeri alup Bâb-ı Humâyûn'a ve andan Orta-kapı'ya ve Ak Ağalar kapusu'na varup anda Silâhtar Ağa'yı çağırup Silâhdar Ağa kapuya geldikde:

105 Müezzîn-başı Abdülkerim Efendi. Bk. Cevdet, *aynı eser*, göst. yer. Hâl tercümesi için ayrıca bk. M. Süreyyâ, *aynı eser*, III, 356.

106 Hidâyetullah Mehmed Efendi (Dürrî-zâde). Nurullah Efendi'nin oğludur. Müderris ve kadı o'du. 1223 (= 1808) de Murad-zâde Mehmed Murad Efendi yerine İstanbul kadılığına tâyin edildi. 7 muharrem 1228 (= 10 ocak 1813) de vefat etti. (Bk. M. Süreyyâ, *aynı eser*, IV, s. 627).

107 Çavuş-başı Tahsin Mehmed Efendi. İstanbulludur. Müderris sonra Mektûbî-i Sadr-ı âlî (1221 reccab = 14 eylül — 13 ekim 1806) oldu. 1222 rebî'ü'l-evvelî (= 9 mayıs — 7 haziran 1807) inde azledildi. 19 safâr 1223 (= 16 nisan 1808) de Çavuş-başı, 19 reccab 1223 (= 10 eylül 1808) de Baruthâne nâzırı ve 23 şâbân 1223 (= 14 ekim 1808) de BaşdeFTERdar ta'yin edildi. Alemdar vak'asında âsiler tarafından şehid edildi. Yedikule'de gömüldü. (Bk. M. Süreyyâ, *aynı eser*, II, s. 48).

«Var, Şevketlû Efendimize söyle, Sultan Selim Efendimizi yollasın. Ana bir kaç kelâmım var» dedikde Silâhtar Ağa içeri* girüp macerâ ne olduğunu bilüp ne tedbîr ne dürlü mülâhaza. Amma Büyük Mîr-i Âhûr Mehmed Ağa¹⁰⁸ ve Arab Nezîr Ağa¹⁰⁹ ve Sır kâtibi ve Baş Çukadar Abdülfettâh Ağa¹¹⁰ heman Şevketlû Sultan Mustafa Han'a şöyle cevâb eylediler ki : «Şevketlû Efendim, bu Sultan Selim sağ oldukça bu kavga bitmez; heman kaydın görelim» dediklerinde: «Tahta tatlu varun, kaydın görün» deyüp derakab Hazine Vekili Nezîr Ağa varup Dârüssaade Ağası'ndan miftahları isteyüp Dârüssaade Ağası¹¹¹ râzı olmayup cebren elinden alup Sultan Selim'in olduğu mahalli açup ve Büyük Mîr-i Âhûr ve Baş Çukadar varup : «Gel Efendim sizi Şevketlû ister» dediklerinde Sultan Selim Han henüz salât-ı zuhrî edâ edüp du'âdan fâriğ olmak üzere iken bu haberi istimâ edüp ancak merkûmların tavrını beğenmeyüp çıkmadıkda heman ol kâfir-i bî-dîn Nezîr Ağa ve Mehmed Ağa yanına girüp mubârek boynuna bir ahmediyye

* Aslında **البحر** şeklindedir.

108 Mehmed Ağa (Çavuş-zâde, Eyyub Çavuş-zâde). III. Mustafa'nın şehzâdeliğinde Çukadar iken Enderûn'dan ihrâc ve bazı kabahatleri sebebiyle idam edil en Deli Eyub Ağa'nın oğludur. Eyub'da kendisine tahsis edil en babasının zeâmeti ile geçinirken 1221 (= 1806/1807) de ordunun çıkışında Gurebây-ı Yesâr ağası oldu. IV. Mustafa'nın cü'ûsunda Rumeli'den çağırılıp Büyük Mîr-i Âhûr tâyin edildi ve büyük nüfuz kazandı. III. Selim'in katillerinden olduğu için idam edildi. Bk. Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 183; Mustafa Necib, *aynı eser*, s. 110-111; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 323; M. Süreyyâ, *aynı eser*, IV, s. 277.

109 Nezîr Ağa. Afrika'dan getirilerek Enderûn'da terbiye edilmiş tâvâşî'erdendir. 1223 muharrem (= 28 şubat — 28 mart 1808) inde Hazine-i hümayûn Vekî'i oldu. III. Selim'in şehâdetine sebep olduğundan idam edildi. Bk. Âsım, *aynı eser*, II, s. 204; Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 183; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 217, 281, 282, 288, 299, 305, 303, 306, 312, 322, 323; M. Süreyyâ, *aynı eser*, IV, s. 550.

110 Abdülfettâh Ağa. Gürcüdür. Sadrâzam İzzet Mehmed Paşa'nın kölesi idi. Sonra Enderûn'a alındı. IV. Mustafa'nın hizmetine verildi. Ona Mabeynci oldu. 1222 rebî'ü'l-evvel (= 9 mayıs — 7 haziran 1807) inde Baş Çukadar tâyin edildi. III. Selim'in katillerinden idi. Bu sebepten idam edildi. Bk. Âsım, *aynı eser*, II, s. 204; Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 183; Mustafa Necib, *aynı eser*, s. 108-109; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 186, 217, 288, 289, 290, 291, 302, 305, 306, 312, 322, 323; M. Süreyyâ, *aynı eser*, III, s. 343.

111 Mercan Ağa (Küçük). Afrika'dan getirilerek Enderûn'da terbiye edilmiş ve yo'uy'a terfi etmiş tâvâşî'erdendir. Hazine Vekili, Hazinedâr ve 1222 muharrem (= 11 mart — 9 nisan 1807) inde Bilâl Ağa yerine Dârüssaade Ağası oldu. III. Selim'in kat'edi' mesinde müsamaha ettiğinden idam edildi. Bk. Şânî-zâde *aynı eser*, I, s. 21-22; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 129, 304, 305, 312, 322; M. Süreyyâ, *aynı eser*, IV, s. 363; Nermin Dizdaroğ'u, *Dârüssâde Ağaları*, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Tarih Semineri Ktb., Basılmamış Mezuniyet Tezi, Nr. 495.

takup ve Mîr-i ahûr dahi bir sille aşkedüp ve Baş Çukadar hayalarını sıkup bunlar Sultan Selim Han'ın şehâdetiyle savaşırken mûmâileyh Alemdar Paşa, kapıda acele edüp mâbeyncilerin biri gelüp biri gider, merkûmlar bin dürlü cefâ ve rencide ile Sultan Selim'i şehîd edüp lâkin bu esnâda Ak-ağalar Kapusu içeriden kapanup Alemdar Paşa taşrada kaldıkda : «*Bir balta getirin, kırılım*»(11 a) deyicek yine kapu açılıp mâbeyncilerden bir arab çıkup Alemdar Paşa'ya : «*Sultan Selim size ömür, sizler bâkî*» deyicek itîmâd etmeyüp «*Getiriün ölüsünü göreyim*» deyu heman Sultan Selim Han'ın nâşını* meydana getürdüklerinde Alemdar Paşa vâfir bükâ edüp «*Vah Efendim, ben sebeb oldum. Hu** şimdi sana kıyanlara ben dahi komam*» deyu lâkin mûmâileyh Paşa Kapusu'ndan saraya varınca ulemâyı ve Şeyhülislâmı cem' etmişdi. Bu hâl üzere gördükde Alemdar Paşa, suâl eyledi kim : «*Efendiler böyle suçsuz bî günâh mahbusu öldürenin hilâfeti sahîh midir?*» dedikde Şeyhülislâm : «*Değildir*» deyu cevâb verdikde heman Alemdar Mustafa [Paşa] içeri girüp Sultan Mahmud Efendimizi arayup amma Sultan Selim Han'ı şehîd ettiklerinde ana dahi kasd etmeğe mübâşeret yine cesâret edemediklerinde Sultan Mahmud Han, vâfir havf edüp heman lalası tutup «*Gel efendim*» deyu getürürken Alemdar Paşa, Sultan Mahmud Han Efendimizi görüp biât eylediklerinde : «*Efendim ben senin kulunum senin yoluna can ve baş fedâdır*» dedikde ol dahi : «*Gel lala, bu arada biât olmaz, bizim kaidemiz vardır*» deyüp Hırka-i Şerif Odası'na götürüp evvelâ Alemdar Paşa biât ve ba'de Şeyhülislâm Arab-zâde Ârif Efendi ve sonra cümle ulemâ ve ricâl-i devlet biât edüp sonra Şevketlû mühr-i humâyûnu Alemdar Paşa[ya] teklif eyledikde hilesinden nâşî kabul etmeyüp vâfir istiğna [gösterüp] sonra mühr-i humâyûn'u alup Paşa Kapusu'na gelüp cümle ehl-i menâsıb ve ulemâ ve ricâl-i devlete hilat ilbâs edüp¹¹² ve ertesi cumarte[si] günü üçüncü gündür Çelebi Mustafa Paşa, çadırdaki mahbus iken karihâ-i humâyûndan sadâkati sebebiyle yine Doğu sancağı in'âm ve İsmâil kalesine muhafız olup yola râhî olmuştur¹¹³. Bu tarafta Darüssaâde Mercan Ağa'sını katl ve ser-i maktûu Orta Kapı'ya vâz' ve Baş Çukadar Abdülfettâh Ağa

* Aslında *ناشه سنی* şeklindedir.

** Aslında *خو* şeklindedir.

112 III. Selim'in şehâdeti ve II. Mahmud'un cülûsu için krş. Âsım, *aynı eser*, II, s. 204-208; Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 182, 186; Mustafa Necib, *aynı eser*, s. 96-100, Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 303, 311; Georg Oğulokyan'ın *Ruznâmesi*, 27, 30; Sultan Mahmud *Ruznâmesi*'nden naklen İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *aynı eser*, s. 126-127.

113 Krş. Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 186; Mustafa Necib, *aynı eser*, s. 111.

Bâb-ı humâyûn'da ve lâşesine vâz' olunan yaftada şöyle tahrîr olundu ki : «*Hüdâvendigâr-ı esbâk Sultan Selim Efendimizin şehâdetlerine kasd ve cesâret eden hâin-i dîn [ii] devlet ve kâfir-i nân [ii] nimet olan Baş Çukadar nâm mel'ûnun ser-i maktû'udur*» deyu ve Mîr-i âhûr-ı evvel olan Mehmed Ağa ve Hazine Vekili Nezîr Ağa ma'an Alay Köşkü karşısında Terziler Kârhanesi'nin önünde katl olunup kezâlik anların dahi yaftaları ol siyak üzere tahrîr olunmuş idi¹¹⁴ ve Enderun ağalarından on kimesne kadar hapse kalkup bu fitneye bâis [ii] bâdi olan Hazine Kethüdâsı¹¹⁵ Sultan Mahmud cülûs ettikde heman Topkapusu'ndan bir kayığa binüp Beşiktaş'ta Arnavud Hüseyin Ağa'nın hânesine gelüp anda tebdîl-i câme olup ve hazine mührünü anda bırakup yola râhî ve Saya Ocağı'na firâr, mezbûr Hüseyin Ağa merkûmun libâsın ve hazine mührünü alup Bostancı-başı Ağa'ya teslim ve Saya Ocağı'na firârını haber(11 b) verüp derakab bâ emr-i âlî hasa hasekileri tâyin olunup ocağa varup suâl eyledikde: «*Gerçi geldi idi yine gitti, bu kadar*» cevâbını verdüklerinde hemen Haseki Ağa: «*Gerçi bundadır lâkin siz ketm ü ihfâ ediyorsunuz amma devlet, elbette sizden matlub eder; güzelce mülâhaza edin*» deyu avdet edüp devlete böyle takrîr verdikde acâleten fermân-ı ekîd ve Sadrîâzam tarafından dahî mübâşir vardıkda inkâra mecal kalmayup Hazine Kethüdâsını bir semerli beygire süvâr ve beş nefer sayalı ile Âsitâne'ye irsâl ve Sadrîâzam 5 nefer yoldaşlara her birine beşer yüz gurus in'âm ve ihsân edüp merkûmu Tomruk'a habs ve Tomruk'da Bâğdâdî Tebdîl [Hasekisi]¹¹⁶ ve Sır Kâtibi Ârif Bey¹¹⁷ ve Küçük Mâbeyn-

114 Dârüssaâde ağası Mercan Ağa, Baş Çukadar Abdülfettâh Ağa, Hazine Vekili Arab Nezîr Ağa ve Mîr-i âhûr-ı Evvel Kôr Mehmed Bey'in 5 cumâde'l-âhire 1223 (= 30 temmuz 1808, cumartesi) günü katilleri hakkında krş. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 21-23; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 322; Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 189. Mustafa Necib, Mîr-i âhûr-ı Evvel Kôr Mehmed Ağa, Hazine Vekili Nezîr Ağa ve Baş-Çukadar Abdülfettâh Ağa'nın 6 cumâde'l-âhire 1223 (= 31 temmuz 1808, cumartesi) günü idâm edildiklerini kaydeder (*aynı eser*, 108).

115 Ebe Selim Ağa, Enderûn'dan yetiştî. Mabeynci, 1222 rebî'ü'l-âhır (= 8 haziran 6 temmuz 1807) ında Hazine-i humâyûn Kethüdâsı oldu. III. Selim'in katlinde elebaşılardan idi. Vak'adan sonra kaçıp saklandı ise de yakalandı ve idam edildi. İdamının 6 (= 30 temmuz 1808), 7 (= 31 temmuz 1808), 16 (= 9 ağustos, salı 1808) ve 17 cumâde'l-âhire 1223 (= 10 ağustos 1808) çarşamba da yapıldığı hakkındaki farklı rivâyetler için bk. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, 21-23; Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 190; Mustafa Necib, *aynı eser*, s. 112; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 328. Ayrıca bk. M. Süreyyâ, *aynı eser*, III, s. 50).

116 Ali Ağa (El-Hac). Bağdadlıdır. Tebdîl Hasekisi oldu. 7 cumâde'l-âhire 1223 (= 31 temmuz 1808) de katledildi. Bk. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 21; Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 190; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 305; M. Süreyyâ, *aynı eser*, III, s. 555; Bağdadlı Hacı Ali Ağa'nın

ci Cevher¹¹⁸ dahî mahbûs olmağla ba'de'l-asr Soğuk Çeşme önünde dördü de katl olunmuşdur¹¹⁹ ve yevm-i mezbûrda sâbık Şeyhülislâm Esad Efendi-zâde Esseyyid Mehmed Atâullah Efendi ve sâbık İstanbul kadısı Murâd-zâde Esseyyid Mehmed Efendi ma'ân Tatarpazarcığı'na nefy olundu. Zirâ bunlar Sultan Mustafa Han cülûsunda mesned-i mansıbdâ bulunmuşlar idi. Lâkin Atâullah Efendi bundan on iki gün mukaddem azl olunmuş idi. Sâhilhâne-sinde mukim iken sonradan Murad-zâde ile nefyi iktizâ eyledi¹²⁰ ve hâlâ Sadr-ı Rum Ahmed Şemseddin Efendi Bursa'ya nefy¹²¹ ve selefi Ahmed Muhtar Efendi Zîştovi'ye nefy ve Anadolu pâyesinde Münib Efendi ve Anadolu kadıaskeri olan Ali-zâde Seyyid Mehmed Celâleddin Efendi¹²² dahi bundan akdem Kütahya'ya nefy olunmuş idi. Bu esnâda Vâlîde Sultan Kahveci-başı Abdurrahman Efendi¹²³ aslâ suçu ve kabahati yoğ iken havf ile firâr etmekle mezbûru dahî Sadrıâzam aratup ve nev'a Şevketlû Efendimiz dahi infîâl olmağıyle taraf taraf hasekiler tebdil-i câme olup bazı mahallerde suâl ve hâlâ bu abd-i fakîrin imam olduğum Yayla'da Aydın Kethüdâ Câmî-i şerîfi karşusunda eşrâf-ı kuzâttan Abdürrahim Efendi'nin ahhâbı ol-

idâmını, Mustafa Necib Efendi, 12 cumâde'l-âhire 1223 (= 5 ağustos 1808, cuma) tarihinde gösterir (Bk. *Aynı eser*, s. 111).

117 Ârif Muhit Bey. IV. Mustafa'nın cülûsunda Sır Kâtibi oldu. Şüerâdan nazik ve çelebi bir zât idi (Bk. Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 324; M. Süreyyâ *aynı eser*, III, s. 268; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *aynı eser*, s. 92, 115, 119, 127).

118 Cevher Ağa, Sarayın muteber ve nüfuzlu tâvâşi ağa'larından idi (Bk. Cevdet, *aynı eser*, VIII, göst. yer; M. Süreyyâ, *aynı eser*, II, s. 92).

119 Sır kâtibi Ârif Bey, Cevher ve Anber Ağa'nın idamları, 7 cumâde'l-âhire 1223 (= 31 temmuz 1808, pazar) de yapılmıştır (Bk. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 23; Mustafa Necib, *aynı eser*, s. 108; Cevdet, *aynı eser*, VIII, göst. yer. Georg Oğuluckyan'ın *Ruznâmesi*'de, bu idamlar, rûmî 19 temmuz 1808 tarihinde gösterilir, s. 34).

120 Ataullah Efendi ile Murâd-zâde Mehmed Murad Efendi'nin 9 cumâde'l-âhire 1223 (= 2 ağustos 1808, salı) de sürülmeleri için krş. Mustafa Necib, *ayn. esr.*, s. 111; Cevdet, *aynı eser*, VIII, göst. yer Câbî Saîd, Ataullah Efendi'nin 7 cumâde'l-âhire 1223 (= 31 temmuz 1808) de Yanbolu'ya, Murad-zâde Efendi'nin de 8 receb 1223 (= 30 ağustos 1808) de Edirne'ye sürüldüklerini kaydediyor (*aynı eser*, s. 190, 220).

121 Krş. Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 190-191.

122 Ali-zâde Mehmed Nureddin Efendi olmalıdır.

123 Vâlîde Sultan Kahveci-başı ve Lâleli ve Selimiye mütevellisi Abdurrahman Ağa. İdâmı için çeşitli tarihler gösterilmektedir. Bk. Şânî-zâde (*aynı eser*, I, 37-38), 14 cumâde'l-âhire 1223 (= 7 ağustos 1808); Câbî Saîd, (*aynı eser*, s. 194), 15 cumâde'l-âhire 1223 (= ağustos 1808); Mustafa Necib Efendi (*aynı eser*, s. 111); Cevdet Paşa (*aynı eser*, VIII, s. 327), 11 cumâde'l-âhire 1223 (= 5 ağustos 1808, cuma); Georg Oğuluckyan'ın *Ruznâmesi* (s. 35), rûmî 23 temmuz 1808. Hisâr'da Kayalar semtinde gömülüdür (Bk. M. Süreyyâ, *aynı eser*, III, s. 324).

mağla hasekiler gelüp suâl eylediler. Ba'dehu Samatya kurbünde bir mahalde bulup Kapu'ya vardıkda bilâ suâl Alay Köşkü önünde katl eylediler. Buna kıyas. Sonra ahâli-i İstanbul'dan ve taşradan her ne kadar suçlu ve suçsuz Kapu'ya gelürse hiç suâl ve cevâb etmeden katl edüp hemen Aksaray'da ve Parmakkapı'da ve Okçular-başı'nda ve Balık Pazarı'nda hiç âdem lâşesi eksik olmadı. Âkıbet sebab-i nekbeti Şa'bân-ı şerîfin 10 uncu pazar günü bir tâze nevhât* yiğit bir in'âm-ı şerîf serikası (?) deyu iftirâ ve bühitan ile Paşa Kapusu'na gelüp aslâ tashih** etmeden ve suâl cevâb etmeden Aksaray sebili önünde katl olup ol gece nâşe-i saâdetini bekleyen kolluk neferi uykuya varup bir vakitten sonra gözünü açdıkdâ görür ki, maktûlun üzerinde meşaleler yanar. Gûyâ nûra gark olmuş. Bu ahvâlî görüp(12 a) heman koşup Kulluğ'a gelüp haber verdikde Kulluk'ta olanlar, ve ahâli-i mahalleden bir kaç kimesne gelüp bu nûra nazar edüp Cenâb-ı Hakk'ın inâyet-i rahmetini görüp sabah oldukda cümlesi Paşa Kapusu'na varup gördükleri gibi ahvâlî Sadrîâzam'[a] takrîr eylediklerinde cevâb eyledi kim : «O da lâzım, varsun bana şefaât eylesün» deyüp asla merhamete dâir kelâm etmeyüp ancak 100 guruş itâ : «Varın techizâtın görün ve defn edin» deyüp ba'dehu geldiler, şehîd-i mazlûmu pâk gusl ve Murad Paşa Câmi'inde 500 den mütecâviz cemaât, salât-ı cenâzesini edâ ve Silivri Kapusu hâricinde defn edüp Paşa-yı merkûma âkıbet gusl ve namaz [ve] defn dahi müyesser olamadı. Büyük hikmet-i acîbedür, her bir şeyde insâf gerekdir.

Sene 1223 cemâziye'l-âhır[nın] on beşinci isneyn günü Şevketlû inâyetlû Sultan Mahmud Han hazretlerinin kılıç kuşanılmak için hazret-i Hâlid'e teşrîf ve azîm alay¹²⁴ ve mâh-ı mezbûrun on yedinci hamîs günü Vâlide Sultan hazretleri Saray-ı Atîk'den Sarây-ı Cedîd'e alay ile teşrîf dahi bi'l-münâsebe tahrîr olundu¹²⁵ ve cemâziye'l-âhırın yirmi ikinci günü rikâb

* Aslında şeklindedir.

** Aslında şeklindedir.

124 Kılıç alayının yapıldığı tarih hakkındaki farklı rivâyetler için bk. Şâni-zâde (aynı eser, I, s. 39 : 20 cumâde'l-âhîre 1223 (= 13 ağustos 1808), Câbî Saîd (aynı eser, s. 199) 23 cumâde'l-âhîre 1223 (= 16 ağustos 1808), Mustafa Necib, (aynı eser, s. 113), Cevdet (aynı eser, VIII, s. 329): 18 cumâde'l-âhîre 1223 (=11 ağustos 1808 perşembe), Georg Oğuluckyan'ın Ruznâmesi (s. 35): rûmî 30 temmuz 1808.

125 II. Mahmud'un annesi Vâlide Nakşidil Sultan'ın Eski Saray'dan Yeni Saray'a nakli hakkındaki çeşitli tarihler için bk. Şâni-zâde, aynı eser, I, s. 34 (cülûsun 4. günü yani 7 cumâde'l-âhîre 1223 (= 31 temmuz 1808); Câbî Saîd, aynı eser, s. 199 (= 21 cumâde'l-âhîre 1223 = 14 ağustos 1808); Mustafa Necib, aynı eser, s. 112 ve Cevdet, aynı eser, VIII, s. 328 (15 cumâde'l-âhîre 1223 = 8 ağustos 1808 pazartesi).

olup Arab-zâde Mehmed Ârif Efendi fetvâdan azl olup yerine Sâlih-zâde Ahmed Esad Efendi, şeyhülislâm nasb olunup¹²⁶.

Sene 1223 c[umâde'l-âhır] mâ[h-ı] mezbûrun yirmi dördüncü günü Râ-miz Efendi'ye¹²⁷ tuğ ihsân ve Teşrifâtçı Efendi ve Çavuşlar Duâcısı ve di-ğ* çavuşlar alay ile önünde Ramiz Paşa'[y]ı Mevlevihâne Yenikapusu'ndan çıkarup Çırpıcı Çayırı'na gönderdiler. Bu esnâda İstanbul konağında olan muhızlılar Kethüdâ Ahmed Ağa'yı Paşa Kapusu'na kaldurup **Çavuşlar Emî-ni hânesinde habs olunup merkûmun aldığı rüşvetleri esnaf kethüdâların-dan**** tashîh edüp bir aydan sonra bir gün «nefye» deyu kayığa koyup Kızıl-adalar önünde cezası tertîb olunmuşdur.

Sene 1223 receb evâhırında Sirozlu İsmâil Bey¹²⁸ Davudpaşa sah-

126 Ahmed Esad Efendi (Sâlih-zâde). Kırımî Abdullah Efendi-zâde Yahya Efendi'nin torunu ve III. Mustafa devrinde şeyhülislâm olan Mehmed Sâlih Efendi'nin oğludur. 14 cumâde'l-âhır 1153 (= 6 eylül 1740) de doğdu. Zamanın ulemâsından ders alarak müderris ve sonra kadı oldu. 1204 zilhiccesi sonlarında (= 31 ağustos - 10 eylül 1790) Anadolu, 1 receb 1208 (= 2 şubat 1794) ve 1 receb 1213 (= aralık 1798) de iki defa Rumeli kadiaskerliğine ve nihayet 29 muharrem 1218 (= 21 mayıs 1803) de meşihate getirildi. Yenilik taraftarı olduğundan yeniçerilerin ve mutaassıb ulemânın düşmanlığını kazandı. Bu sebepten 1 receb 1221 (= 14 eylül 1806) de azli lâzım geldi. 22 cumâde'l-âhıre 1223 (= 15 ağustos 1808) de ikinci defa şeyhülislâm tâyin edildi. Alemdar vak'asında azl ve Manisa'ya sürüldü. (3 şevvâl 1223 = 22 kasım 1808). 10 muharrem 1230 (= 23 aralık 1814) de İstanbul'da vefât etti. Fâtih civarında Sinan Ağa câmi'i hazîresinde gömülmüştür. Bk. Rifat Efendi, *aynı eser*, s. 119; Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 44-45; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 60-320, 322, 332; IX, s. 39, 45; *İlmiye Salnâmesi*, s. 56; 0 M. Süreyya, *aynı eser*, I, s. 336. Ayrıca bk. *İslâm Ansiklopedisi*, c. IV, İstanbul 1964, s. 357.

127 Abdullah Râmiz Paşa, Kırım Hanı'nın Reisü'l-kuzâtı Seyyid Feyzullah Efendi'nin oğludur. Babası ile beraber 1189 (= 1775) da İstanbul'a geldi. İmtihân vererek müderris, sonra 1213 (= 1798/1799) de Mısır ordusuna kadı nâibi oldu. Daha sonraları hâcegân sınıfına girdi. Çeşitli vazifelerde bulundu. Yenilik taraftarı ve Alemdar Mustafa Paşa'nın müşavir ve mutemedi idi. Alemdar vak'asından sonra Rusya'ya kaçtı. 9 rebî'ü'l-âhır 1228 (= 11 nisan 1813) da Rusya'dan dönüşünde idam edildi. Bk. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 42-43, 211; Âsım, *aynı eser*, I, s. 124; Câbî Saîd, *aynı eser*, 347-348, 425, 435; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 71, 187, 191, 214, 285, 291, 295, 302, 303, 304, 308, 317, 318, 331, 332, 333, 334; IX, s. 11, 13, 25, 26, 27, 30, 31, 33, 35, 40, 42, 47, 49, 50, 51, 61; Ramiz Paşa-zâde Mehmed İzzet, *aynı eser*, II, s. 367; İsmet Parmaksızoğlu, *aynı eser*, s. 61-62.

* Aslında دیوار şeklinde.

** Siyahla yazılan ibâre, aslında sahife kenarındadır.

128 Sirôzî İsmâil Bey, Rumeli âyanlarının meşhurlarındandır. 1228 (= 1813) de vefat etti. Hâl tercümesi için bk. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 310; Âsım, *aynı eser*, I, s. 95; 109, 110, 111, 156, Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 50, 64, 65, 72, 275, IX, s. 2, 3, 4, 7, 8, 17, 50, 56; 133; 145; M. Süreyyâ, *aynı eser*, I, s. 377.

rasına gelüp 12.000 asker ile ordusunu kurup Devlet-i aliyye tarafından çadırlar kurulup mükemmel ta'yin verilüp ancak kendi asla kaleden içerü girmeyüp ve Sadrıâzam Alemdar Paşa ve ricâl taşra çıkup görüşüp bir ay kadar Davudpaşa'da ikamet ba'dehû yine Rumeli cânibine râhî oldu ve Anadolu'dan Çapan-oğlu dahi gelüp Üsküdar'da bir mikdar eylenüp ve Kara Osman-oğlu ve Hacı Ahmed-oğlu anlar dahi gelüp lâkin Kara Osman-oğlu ve Çapan-oğlu ramazan içinde kalkup vilâyetlerine gidüp hemen Hacı Ahmed-oğlu kalup bu muârekeke pârelendiği mahallinde zikr olunur¹²⁹.

Sene 1223 cemâziye'l-ahır[ın] 20 inci günü Nuri Molla-zâde, İstanbul kadılığı'ndan azl ve Köstendilî Mehmed Tâhir Efendi¹³⁰ İstanbul kadısı olup¹³¹ selefi receb-i şerîfin on birinci günü Âşir Efendi-zâde Mehmed Hafid Efendi ile ma'ân nefy(12 b) olunmuşlardır¹³².

1223 receb-i şerîfin[in] on ikinci günü Yeniçeri Ağası Mustafa Ağa ocak bâzîrgânını Kapu'da gönder [ile] boğup başını kesüp Kapu önüne vâz' eyledi¹³³.

1223 sene şaban-ı şerîfin[in] altıncı günü Elli-altı'nın Baş Yasakçı-[sının] Kapu'dan kaldırdığı sâbık Sekban-başı Mustafa Ağa'yı Çapan-oğ-lu'nun bölük-başısı Gebze'de katl edüp ser-i maktû'u Âsitâne'ye gelmiş-dir¹³⁴.

129 Âyanların İstanbul'a gelişi için bk. krş. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 55-57; Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 190, 223; Cevdet, *aynı eser*, IX, s. 3; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *aynı eser*, s. 138-144.

130 Köstendilî Mehmed Tahir Efendi. Tahsilini tamamlayarak müderris ve kadı oldu. 1223 (= 1808) de İstanbul kadısı ve 1226 (= 1811) da Anadolu kadiaskeri ta'yin edildi. 1227 cumâde'l-âhire (= 12 haziran — 1 temmuz 1812) da azl ile Tire'ye gönderildi. Orada vefat etti. Bk. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 43, 44; Âsım, *aynı eser*, I, s. 174, 299; II, s. 247, 248; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 332, 333, IX, s. 27, 28, 31, 53, 54, 58, 61, 113; M. Süreyya, *aynı eser*, III, s. 244-245.

131 Köstendilî Mehmed Tahir Efendi'nin İstanbul kadılığına 1 receb 1223 (= 23 ağustos 1808) de tayini hakkındaki farklı rivâyet için bk. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 50; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 332-333; Câbî Saîd, (*aynı eser*, s. 203), bu tarihi 7 receb 1223 (= 29 ağustos 1808) de gösterir.

132 Nuri Molla-zâde Hidâyet Efendi ile Âşir Efendi-zâde Hafid Efendi'nin 8 receb 1223 (= 30 ağustos 1808, salı) de veya 9 receb (= 31 ağustos 1808) de Kastamonu'ya sürgün edilmeleri için krş. Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 334; Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 53.

133 Aslen yahudi olan ocak bazîrgânı Deli Çelibon (چلبون) un 13 receb 1223 (= 4 eylül 1808) de idamı için krş. Şânî-zâde, *aynı eser*, s. 146. Câbî Saîd Efendi'nin verdiği 10 receb 1223 (= 1 eylül 1808) ve Georg Oğulokyan'ın *Ruznamesi*'ndeki rûmî 20 ağustos 1808 tarihleri için ayrıca bk. *Tarih*, s. 221 ve *Ruzname*, s. 35.

134 Sâbık Sekban-başı Mustafa Ağa'nın 2 şaban 1223 (= 23 eylül 1808) de katl ve

Sene 1223 şaban-ı şerîfin[in] on üçüncü günü Kaymakam-ı esbâk Tayyar Mahmud Paşa'nın ser-i maktû'u *gelmiştir*¹³⁵ **Mâh-ı mezbûrun evâhırında Sultan Selim vak'asında Sekban-başı olup***, badehu üç tuğ ile bekâm ve Rumeli'nde mîr-i mîrânlık ile bekâm iken katl olan Mehmed Paşa'nın ser-i maktû'u *gelmiştir*.

Sene 1223 şaban-ı şerîfi evâhırında Şikk-ı Evvel Defterdâr Behic Efendi¹³⁶ iken mücedded Nizâm-ı Cedîd Defterdârlığına kaftan giyüp yerine Çavuş-başı Tahsin Efendi, defterdar nasb olunmuştur¹³⁷. Mûmâileyh Behic Efendi, Nizâm-ı Cedîd Defterdârı olup Medine-i Üsküdar'da Harem İskeleyi nâm mevzi'de mukaddem binâ olunan Nizâm-ı Cedîd kışlası, Sultan Selim vak'asından berü mesdûd kalup bu esnada mukaddem Nizâm-ı Cedîd'e Bölük-başı olan Arnavut Mustafa'yı nezâket ile yine Üsküdar'a Usta nasb olunmuş idi. Merkûm bir taraftan «*Durma sekban*» tahrîr edüp vâfir sekban cem' olup ve Kadı Abdurrahman Paşa dahi küllî asker getirmiş idi¹³⁸. Mûmâileyh Behic Efendi, bir gün, Üsküdar'a varup duâ [ve] senâ ile kışla kapusunu feth edüp ve askeri anda cem' edüp ve bunlara birer aba şalvar ve mintan ve şupara ve tüfenk itâ edüp kendi dahi gayret vermek için «*Giyin yoldaşlar, yakında biz dahi giysek gerek*» deyu biraz sohbet ve askere anda talim ettirüp kimine bahşış ihsân edüp gürûh gürûh asker gelüp yazarlar idi ve her kes kendü râğbet etmeğe başladı ve mâh-ı mezbûrda çok kimesne havf edüp esâmesini Paşa Kapusu'na Gümrüğe buyurtup ve bazı kibar etbâ'ından kimesneler efendilerine suâl eylediklerinde : «*Varın çaldırın, zira ba'de'l-îd ne olacağı[nı] kimse bilmez*» deyüp çok kimesne nân-pâresini getirüp çaldırdı ve cümle nâs bu defa Nizâm-ı Cedîd nizâm

ertesesi günü kesik başının İstanbul'da teşhiri için bk. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 58; Ayrıca krş., Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 334.

135 Tayyar Mahmud Paşa'nın kesik başının İstanbul'a gelişi, Şânî-zâde (*aynı eser*, I, s. 52) de 2 receb 1223 (= 24 ağustos 1808), Câbî Saîd Efendi (*aynı eser*, s. 250) de 12 şaban 1223 (= 3 ekim 1808) tarihinde gösterilmiştir.

* Siyahla yazılan ibâre, aslında sahife kenarındadır.

136 Behic Mehmed Emin Efendi. Bâbîâlî'den yetişti. Nizâm-ı Cedîd taraftarı ricâl-dendi. Hâl tercümesi için bk. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 211; Âsım, *aynı eser*, I, s. 303; Cevdet, *aynı eser*, VII, s. 137, 191, 214, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 295, 298, 331, IX, s. 58, 10, 34, 116; Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 174, 392; M. Süreyyâ, *aynı eser*, s. 35.

137 Behic ve Tahsin Efendilerin tâyinlerinin 23 şaban 1223 (= 14 ekim 1808) de yapılışı için krş. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 75; Cevdet, *aynı eser*, IX, s. 8; Câbî Saîd, Efendi'nin 19 şaban 1223 (= 10 ekim 1808) tarihli rivâyeti için ayrıca bk. *Aynı eser*, s. 254.

138 Kadı Abdurrahman Paşa'nın İstanbul'a gelişi 14 şaban 1223 (= 5 ekim 1808, çarşamba) de, Bâbîâlî'ye davet ile kendisine Kütahya sancağı ve Anadolu seraskerliğinin verilışı 17 şaban 1223 (= 8 ekim 1808) dedir. Bk. Cevdet, *aynı eser*, IX, s. 7.

buldu zannederlerdi. Zira Sadrîâzam Alemdar Mustafa Paşa, cümleyi sindirdi. Ricâl-i devlet ve ulemâ ve askeri ve ahali bir rütbe havfa dûş oldu kim eğer bu hengâm zuhûr etmezse otuz kırk gün dahi mürûr edeydi ocaklarda asla yevmiye kalmazdı, cümlesini sahipleri kendi elleriyle çaldırırlardı. Lâkin Cenâb-ı Hakk'ın inâyeti ve gayretullah zuhûra gelüp bu hâl kesb eyledi. Zirâ bir kimesnede bir akçe-i nân-pâre kalmamak ihtimâl idi. Ol rütbe havfa dûş oldular. Lâkin her şey vakti geldikde bir şey perde ve mânî olmaz vücuda gelür *الامور مرصوضه با اوقاتها* mäsadakinca bu husûsta anlaşılan Alemdar Paşa'nın mukaddem Sultan Selim Han ile dahi ittifak[ı] var imiş. Zirâ Nizâm-ı Cedîd'in sohbeti gâib olmuşken gelüp tecdîde sa'y-i ihtimâmından böyle fehm olunur. Lâkin asker lâfzını tağyîr edüp sekban lâfziyle tahrîr(13 a) ve mukaddem Sultan Selim gününde başlarında barâta idi, şimdi şupara giydirüp bu resme koydu. Sene 1223 ramazan-ı şerîfi[n]de asker-i merkûmlara Sağ Kol, Sol Kol Ağası nasb ve ta'yîn ve kışlalarına ikişer tuğ ihsân edüp irsâl kılınmıştı ve id-i şerîfde cümleye teklif olunacağını bazı mahallerden istimâ olundu ve bu esnâda Rum Petariki'ne fermân gidüp Rum ve Ermeni milletlerini hâne be-hâne dükkân be-dükkân tahrîr olup her zımmîye suâl : «*Senin kaç oğlun var ve bu hâne senin midir, kira mıdır*» deyu tahrîre alınmıştır. Ba'de'l-id ne olacağını malûm olmayup Hakk celle ve ala kullarına terâhum birle inâyeti erzân zirâ Rabbi'l-âlemîndir, kâfir kulunun dahi geçmediği ecilden bu hâl kesb eyledi hamdenbillah, zirâ siyâset ile cümlelerin gözü korkup bir kelâm söylemeğe halkın mecâlî yoğ idi. Gerek yeniçeri ve gerek kalyoncu hangi ocaklı olsa boğmak bilmeyüp hemen ekmekçi gibi alâ mela'in-nâs katl ederdi. Hattâ Kapudan Paşa'nın Kalyoncu-başı Ağası olan Kahveci-oğlu bir bahadır yiğit idi ve ünü dünyayı konmuş idi anı dahî tutup Galata'da sokak ortasında katl edüp ve lâşe[si]nin dahî burnunu kulağını kestirüp öylece yattı, asla ocaklıya itibar etmeyüp hemen reâyâ derecesinde muâmele ederdi. Sene 1223 receb-i şerîfinde bir gün ale'l-acele mukaddem üç tuğ ile çırağ eylediği Ramiz Paşa'yı Çırpıcı Çayırı'nda mukîm iken Kapu'ya davet edüp Kapudân Paşalığı ile bekâm hil'at ilbâs edüp Tersâne-i Âmire'ye irsâl eyledi¹³⁹. Zirâ el-Hâin-i hâif الحائف fehvâsının havfından nâşî, ehl-i menâsıbı kendi adamlarından nasb edüp etraf cümle benim olsun ki bana bir suikast etmesünler deyup, ancak zevâlî geldikde bu tedbîrler cümle mahv olur. Cenâb-ı Hakk'ın takdir[i] ne ise ol olur. *العبد يدبر والله قدر* mäsadakinca asla tedbîr-i fâside fâide vermedi.

139 Krş. Câbi Saîd, *aynı eser*, s. 204; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 331-332.

النجاة في الصدقة كان الهلاك في الكوب fehvâsınca umûrunu Hakk'a tefvîz etmek gibi âlâ tedbîr olmaz. Lâkin bu Nizâm-i Cedîd'e Şevketlû mehâbetlû Sultan Mahmud Han Efendimiz tekrar itibar ve râğbetine bir nice sebepleri olup bu muhtasar zikr olunan Mustafa Paşa Şevketlû'ya ifâde eyledikde şöyle cevâb eyledi kim : «*Bak lala, bundan akdem amcam murad edüp tanzîm etmek üzere iken âkîbet başına felâket geldi, yine encâmı fena bir şey olur*» dedikde, Alemdar Mustafa Paşa takrîre şürû' edüp: «*Şevketlû Efendim, bu defâ yedi ocağın rıza ve ihtiyarlar[ı] ile şürû' olunup cümlesi sened temhîr eylediler*» deyüp fi'l-hakika ocaklının yedlerinden memhûrlu sened almış idi. Hemen Şevketlû'ye anda kâğıdları teslim edüp andan Paşa Kapusu'na gelüp merkûmlara müceddeden Sağ Kol, Sol Kol ağası nasb edüp ve hil'at giydürüp ve ramazan-ı şerîfde yedi ocağın kethüdaları ve zâbitânı ve Kul Kethüdâsı ve Topçu, Arabacı-başı, bi'l-cümle tuğları önlerine katup ve bir kaç meşâyih tekbîr ve tevhîd ile varup tuğları, Üsküdar'da kışlaya vâz' ve yevmen fe-yevmen sekban askeri kendi rızalar[ı] ile gelüp yazılurlardı (13 b) ve herkes havf [u] haşyet üzere olup zira Paşa Kapusu'na her ne suç ile varsa kurtulmayup hemen katl ederdi. Anın için cümle sinmiş idi.

Çünkü, bu hâl üzere ramazan-ı şerîfin yirmi yedinci leyle-i kadir oldukda rûsûm [u] kaide üzere Şevketlû Sultan Mahmud Han hazretleri salâvat-ı kadri edâya Ayasofya-i kebîr câmi-i şerîfine selâmlık olup üslûb-ı sâbık üzere yeniçeri kulları ve sâir ocaklı selâmlayup yine Şevketlû Bâb-ı hûmâyûn'a gidüp saat sekize vardıkda dört yüz nefer* mikdarı yeniçeri ittifak edüp evvelâ Ağa Kapusu'na gelüp Yeniçeri Ağası¹⁴⁰ dahi hamamdan çıkup kalem odasında otururken tâife-i merkûme gelüp Ağa'yı kaldurup Kapu önünde Ağa'yı pâre pâre edüp bir azı köşeleri zabt edüp bir kaç kimesne Kul Kethüdâsını kendi hânesinden Kapu'ya getirüp hattâ yolda yeniçeriler ana dahi bilmezlik ile bir kaç kurşun atup her kim olduğunu bilüp el çeküp Kul Kethüdâsı Süleyman Ağa'yı, Ağa edüp Kapu'ya oturtup andan Paşa Kapusu'na hücum ve kapuyu açdurup öyle girdiler ki Paşa, haremde ve cümle etbâ' sahur ta'âmını yiyüp soyunup dökünüp istirahatata varmışlar idi. Hemen yeniçeri hücum edüp «*davranman*» deyüp oda kapularını alup cümlesine perişanlık gelüp hayret engiz kimini öldürüp ve kimi kaçup andan haremde yürüyüş eylediklerinde amma Mustafa Paşa mukaddem bir mahzen yapturup ve üst katına lâğım ve bir kaç varil barut koyup bu akabe böyle

* Siyahla yazılan ibâre, aslında sahife kenarındadır.

140 Otuz-bir bölüğün oda-başlığından Yeniçeri Ağası olan Mustafa Ağa. Bk. Şânîzâde, *aynı eser*, I, s. 207; Câbî Saîd, *aynı eser*, 209-210, 291; Ayrıca bk. İsmâil Hakkı Uzunçarşılı, *Sultan Mahmud Ruznâmesi*'nden naklen *aynı eser*, s. 159.

zuhûr edicek bir kaç gulâm ile Paşa, ol mahzene kaçup hemen yeniçer[i] asker[i] Paşa Kapusu'na bir ateş verüp kapu yanmağa başladıkda erte[si] günü öğle vakti Mustafa Paşa hayatından me'yûs olup köleleri taşra çıkarpurup hemen tabancayı varillere ateş eyledikde üzerinde olan yeniçeri ihrâk-ı bi'n-nâr olup andan yine ol gece Tatlı Kuyu'da Kethudây-ı Sadr-ı âlî Mustafa Kethüdâ'nın konağına gelüp etrafını muhasara edüp lâkin anlar gelmezden mukaddem Defterdar Tahsin Efendi gelüp ve kendi dahi güvez kadife potur giyüp Kethüdâ Bey Konağında vâfir sekban var idi. Amma Kethüdâ Bey, yeniçeri ile döğüşmemek muradı idi ve sekbanlara dahi tenbîh edüp «*Sakinup kurşun atman*» deyu tenbîh ederken Defterdar Tahsin Efendi şöyle cevâb eyledi kim : «*Bak efendim, ben kulun anların cümlesine sizin eteğinizi öptürürüm*» deyüp başladı taşra kurşun atup ve attırmağa bir kaç saat anlar içerüden yeniçeri asker[i] Saray Burnu'ndan bir top getirüp konağın önüne koyup bir kerre topa ateş eylediklerinde hemen Mustafa Kethüdâ'nın aklı perişan olup : «*Bana bir usta gelsün, ona teslim olayım*» dedikde bir Oda-başı ve bir karakullukçu konağa girüp : «*Gel teslim ol, sana ziyan yokdur*» deyu giricek fi'l-hakika Kethüdâ Bey teslim olmak murad üzere idi. Lâkin Defterdar bahteklik edüp gerek Oda-başı'yı ve gerek karakullukçuyu vurup anda düştükde yeniçeri : «*Allah Allah*» deyüp (14 a) yürüyüp evvelâ Defterdâr'ı diri tutup ba'dehu Mustafa Kethüdâ'yı ve Hasköy âyânını¹⁴¹ tutup ibtidâ âyânı pâre pâre edüp ve Mustafa Kethüdâ'yı dahi konak kapusu önünde paralayup ve Defterdar Tahsin Efendi'yi hayyen Ağa Kapusu'na götürürken yolda Kapu'dan Paşa hamamı¹⁴² önünde paralayup sürüyecek Ağa Kapusu önüne lâşesini koyup ve mehter-başısı'nı ve bir binbaşısı dahi paralayup üçünün lâşesi Ağa Kapusu önüne vâz' olunup¹⁴³ ve andan Reisülküttab Galib Efendi'nin konağına gece sekbanlar gelüp «*Bizi içerü alın döğüşelim*» dediklerinde hemen Galib [Efendi] : «*Ben ocaklıdan ayrılmam, bana lâzım değil*» deyüp içerü koymadı. Bir saat mürûruna yeniçeri askeri gelüp konağı dakk-ı bâb eylediklerinde kapuyu açup lâkin gelmelerine sebep anda dahi sekban var mı deyu gelmişler idi; gördüler kim sekban askeri

141 Uzunca-âbâd Hasköyü âyânı Mustafa Ağa. Krş. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 110; Cevdet, *aynı eser*, IX, s. 24.

142 Kapudan İbrahim Paşa câmi'i ve hamamı krş. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 112; Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 296; Cevdet, *aynı eser*, IX, s. 25.

143 Mustafa Refik Efendi, Tahsin Efendi ve Mustafa Ağa'nın katilleri için bk. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 110-114; Âsım, *aynı eser*, II, 244-246; Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 296-297; Cevdet, *aynı eser*, IX, 24-25; Georg Oğulukyan'ın *Ruznâmesi*, s. 40; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *aynı eser*, s. 161-162.

yokdur, hemen Galib Efendi neredibân başına gelüp : «*Buyurun yoldaşlar*» deyüp bir güğüm kahve pişirdüp yeniçerilere ikram edüp anlar dahi efendiye teselli edüp : «*Efendi, korkma safanızda olun*» deyüp çıkup gittiler. Lâkin ol gece kırk kadar atlı Edirne-kapusu'na gelüp kilidi kırıp taşra uğrayup kaçtılar. Amma anlar kimler olduğu ma'lûm olmayup Nizâm Defterdârı Mehmed Behic Efendi anlar ile bile, demiş, var. Pes erte[si] gece, çarşamba gecesi oldukda Kadı Abdurrahman Paşa ve Kapudân-ı Deryâ Ramiz ve Hacı Ahmed-oğlu Sarây-ı humâyûn'a kapanup ve Üsküdar Kışlası'nda olan Nizâm-ı Cedîd askeri mavnalara girüp Ahırkapu'dan Sarây-ı humâyûn'a gelüp ol gece yirmi sekizinci çarşamba gecesi, Nizâm-ı Cedîd askeri taşra çıkup Ayasofya havalisinde gezüp bazı manav ve şekerçi dükkânlarına girüp meyve ve şeker kapup ve Divânyolu'nda bazı dükkâna tasallut ve Sedefçiler Çarşusu'nda Cebeci koluğu'nun Oda-başısı uyurken başını kesüp ve Mustafa Kethüdâ'nın konağına gelüp ahvâli görüp yine Ayasofya etrafına avdet edüp vaktaki erte[si] çarşamba günü oldukda yeniçeri tâifesi Nizâm-ı Cedîd askerin geldiklerini haber alup Ayasofya'ya hücum eylediklerinde Hacı Ahmed-oğlu, Nizâm-ı Cedîd askerinin önüne başbu[ğ] ve yeniçeri dahi gelüp mukabil olup küllî muhârebe ve mukatele edüp amma Kapudân-ı Deryâ Ramiz Paşa ve Tersâne Defterdârı Ali Efendi¹⁴⁴ ve İnce Bey¹⁴⁵ «ibrik» tabîr olunur gemiye süvar ve sabah vakti başlayup tâ saat on bire değin gemiden Âsitâne'ye gülle atup ve dâim nişânın Süleymaniye Câmi'ine ve Ağa Kapusu'na atup husran-ı küllî olup yevm-i merkûmda Nizâm-ı Cedîd ve yeniçeri Divân-yolu'nda ve At meydanında döğüşüp At meydanında Hacı Ahmed-oğlu, cebehâneye kaçup yeniçeriler hücum edüp merkûmu taleb eylediklerinde asla muhâlefelet etmeyüp tutup ellerine teslim, hemen pâre pâre edüp At meydanı'na lâşesini vâz', Hacı Ahmed-oğlu tutulup ve kethüdâsı ikisi bile tutulup meydanda pâre pâre edüp At meydanına

144 Ali Efendi (Morah). Maliyeden yetiştî. Defterhâne kesedârı, Paris sefiri (1211 rebî'ü'l-evvel = eylül — 3 ekim 1796), Tersâne defterdârı (1218=1803/1804), Defter Emîni (25 cumâde'l-lûlâ 1223 = 18 ağustos 1808), Tophane Nâzırı ve Umûr-ı Bahriyye Nâzırı (19 receb 1223 = 10 eylül 1808) oldu. 23 cumâde'l-ülâ 1224 (= 6 temmuz 1809) de vefat etti. Mahmud paşa mezarlığında gömülüdür. Bk. Süreyyâ, *aynı eser*, III, s. 554. Ayrıca bk. Faik Reşit Unat, *aynı eser*, s. 179-181 :

145 İnce Mehmed (Bey) Paşa. Tersane ümerâsındandır. Kapıcı-başı ve 1221 şevvâlinde (= 12 aralık 1806-9 ocak 1807) beylerbeyilikle Silistre vâlisi ve Karadeniz Boğazı muhafızı oldu. Alemdar vak'asında Ramiz Paşa ile beraber kaçıp saklandı. Bk. Âsım, *aynı eser*, I, s. 208, 245, III, s. 240; Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 347-348, 425, 435; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 103, 157, 178, IX, s. 11, 35, 47, 49, 51; M. Süreyyâ, *aynı eser*, IV, s. 275; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *aynı eser*, s. 172, 175, 176.

bir top götürüp iki taraftan küllî asker kırılıp sokaklarda lâşeden geçilme-yüp yeniçeri gerek lâşesini ve gerek mecrûhunu Ağa Kapusu'na getirüp Nizâm-ı Cedîd askeri lâşeleri meydanda kalup(14 b) döğüşerek Nizâm-ı Cedîd cebehâneye girdiklerinde karşusunda Sakalar Kışlası'na yeniçeri askeri ateş edüp bir taraftan ihrâk-ı bi'n-nâr ve bir taraftan muharebe [ve] mukatele iki taraftan ehl-i islâm birbirine harbî keferesi kırar gibi telef edüp derakab Nizâm-ı Cedîd askeri ateşi görüp taşra hurûc, bir mikdar dahi ceng ve Ayasofya'ya Câmî'ine girüp ardlarından yeniçeri kovarak câmî-i şerîf havlisinde dahi küllî kıtâl ve kan-revân olup andan Nizâm-ı Cedîd askeri Otluk Kapusu'ndan Sarây-ı humâyûn'a dühûl, lâkin döğüşte diri tutulan Nizâm-ı Cedîd'i Süleymaniyye tahanasına doldurup ve Sadrîâzamın sekbanlarından tutulan: «Bizler yeniçeriyiz» dediklerinde önlerine birer kullukçu katup Yedikule Kapusu'ndan taşra güşâd, zira kal'e kapuları gece ve gündüz bir haftadan ziyâde kapalı idi; bir Yedikule ve bir Bahçe-kapusu'ndan gayri açık kapu yoğidi; teslim olanı öldürmeyüp taşra koyuveriyorlardı. Perşembe gecesi oldukda Kapudân Ramiz Paşa ve Ali Efendi ve İnce Bey ve Kadı Paşa yine Sarây-ı humâyûn'a girüp ve Hüdâvendigâr-ı sâbık Sultan Mustafa Han hazretlerinin kaydını görüp şehîd eylediler¹⁴⁶. Şehâdetine sebep oldur ki, Şevketlû şöyle ihâfe edüp: «Şevketlû Pâdişâhum, eğer Sultan Mustafa Han durup kayd[ı] görülmez ise yeniçeri yine matlub ederler. Bu gitmedikçe size rahat yokdur» deyüp Şevketlû dahi bu kelâma meyl edüp: «Varın, kaydın görün» deyu emr-i humâyûn sâdır olıcak cellâd-ı felekler(?) ol cüvân-ı bi-günaha kasd edüp şehîd eylediler. الى رحمة الله تعالى ve ol günkü çarşamba günü, Tersâne ve Tophâne, Kapudan Paşa hükmünde olup yeniçeri gerek Tersâne'ye ve gerek Tophâne'ye varamazlardı. İkinci vakti yürüyüp Tersâne'yi ve Tophâne'yi yeniçeri zabt edüp ve Üsküdar Kışlası'nı ve Levend Çiftliği'ni Uzun Hasan'ın imâmı Gâvur İmam, Üsküdar'a varup kışlaya ateş edüp ve Bölük-başı'yı sâbık Usta Arnavut bir mikdar asker ile merkûmlar ile döğüşüp vâfir mukatele edüp Sultan Selim Han binâ eylediği câmîe girüp anda dahi vâfir ceng âkıbet Arnavut vurulup ser-i maktû'unu At meydanı'na irsâl lâkin kışlayı yakup ve Kadı Paşa oturduğu İsmâil Paşa binâ eylediği konağı yakup yeniçeri tâife[si] konağın içinde olan emvâl [ü] eşyâyı yağma edüp iki gün mukaddem Kadı Abdurrahman Paşa, yirmi iki yük akçe hazine getürmüş idi, anı fesle taksîm edüp ve her ne mikdar kahve ve dükkân vardiyse cümlesini yağma edüp ve yakup ve bazı esnaf hâne-

146. Kırş. Âsım, *aynı eser*, III, s. 255; Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 324, 325; Cevdet, *aynı eser*, IX, s. 35; Georg Oğulokyan'ın *Ruznâmesi*, s. 43; İ. H. Uzunçarşılı, *aynı eser*, s. 174.

lerini dahi yıkup ve yağma edüp ve ol kadar âdem kırıldı kim Âsitâne'den ziyâde ve küllî yağma olup Mustafa Kethüdâ'nın konağında eyledikleri yağma gibi şöyle hiç bir helâl çöp komadılar¹⁴⁷. Beşiktaş'a geçüp Levend Çiftliği ve anda olan hânelerin cümlesini yakup yağma eylediler¹⁴⁸ ve bu tarafta kazganlar Meydan-ı Lahm'e çıkup gerek Nizâm-ı Cedîd zâbitanlarından ve gerek sekban bölük-başılardan vâfir âdem pâreleyüp kiminin lâşesini ve kiminin başını meydanda vâz' edüp amma Fenerli Mustafa demekle marûf bir kahbe rüzgâr Balat ve Fener havâlisini kurutup etmediği hasarât kalmayup ve vak'ada dahi küllî fesâda bâdî olup merkûmu Balat yahudileri tutup(15 a) Kapu'ya irsâl ve andan At Meydanı'na getirüp anda bıçak üşürüp ol kadar askerin önünden kaçup Talimhâne Kapusu'ndan taşra kaçarken ardından bir kurşun yetişüp sokakda düşüp pâre pâre edüp lâşesini meydana vâz' eylediler ve Kumbaracı-başı ve Kâtibi pâreleyüp meydana vâz' ve Arabacı Abdullah Ağa'yı tutmağa varduklarında kendisini denize atup ölüsünü Meydan-ı Lahm'e vâz' eylediler. Lâkin perşembê asker meydanda iken bir kaç defa Nakîbüleşrâf Dürrî-zâde Esseyyid Abdullah Efendi bir kaç defa Sarây-ı humâyûn'a varup yine Kapu'ya gelüp cevâb getirüp ıslaha sâ'y edüp ve Çarhacı Ali Paşa dahi gerek Ağa Kapusu'na gerek saraya gidüp tarafeyne cevâb göttürdü. Perşembe günü, Tersâne ve Tophâne'yi yeniçeri zabt edecek Şevketlû Sultan Mahmud Han Efendimiz, Kapudân Paşa'yı ve Kadı Paşa'yı ve Ali Efendi ve İnce Bey, Sarayburnu'ndan Topkapı önünden bir sandala bindirüp kürekle Yedikule açığına doğru kaçarken derakab bir brik* tabîr olunur gemiye biraz askeri binüp ardlarına düşüp top menziline varmak üzere iken Makriköy tarafında Baruthâne'yi geçüp bir kenara baştan kara edüp karaya çıkup¹⁴⁹ amma ardlarında olan gemi öyle sığ mahalle yanaşmayup yine geriye avdet merkûmlar yayan yürüyerek Uzun Köprü altından Kaynariye karyesine gelüp andan üç beş bağçivan beygirlerine birine Kadı Paşa ve birine Kapudân Paşa ve birine Ali Efendi süvâr olup ma'adâ yanında olanlar yayan Yarık Burgaz köprüsüne vardıklarında Çatalca kurbünde Subaşı karyesinde olan Selim Giray, bir mikdar asker ile karşılayup çiftliğine getirüp merkûmlar, Subaşı karyesinde iken ardından

147 Âsilerin Üsküdar'daki zarar ve faaliyetleri için krş. Şâni-zâde, *aynı eser*, I, s. 141-142; Âsım, *aynı eser*, II, s. 259 vd; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *aynı eser*, s. 178.

148. Krş. Şâni-zâde, *aynı eser*, I, s. 142-144; Âsım, *aynı eser*, II, göst. yer; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *aynı eser*, göst. yer.

* Aslında imlâsı بريق şeklindedir.

149 Krş., Şâni-zâde, *aynı eser*, I, s. 138; Âsım, *aynı eser*, II, s. 257; Cevdet, *aynı eser*, IX, s. 39.

kovan gemi gelüp nice olduğunu ve Baruthâne altında karaya çıktıklarını haber verüp ve merkûmların maiyyetinde olanlardan bir çavuş, bunlardan ayrılıp Çekmece-i sagîre gelüp ahvâli nakl eyledikde, çavuş-ı mezbûru Çekmece âyânı Âsitâne'ye irsâl ve merkûmların sıhhatini takrîr eyledikde derakab Ocak tarafından At Pazarına canbaz tâifesinden asker taleb ve yevm-i mezbûrda canbaz gürûhundan bir mikdar asker ve Canbaz Ali Alemdar'a başbu[ğ] nasb ve yedine ağa mektubu itâ, ol gün Yedikule kapısından çıkup Subaşı karyesine azîmet ve gece vardıklarında mezbûr Ali Alemdar, merkûmları matlûb eyledikde Selim Giray Sultan muhâlefet edüp : «*Ben bunları mektub ile vermem, fermân isterim, hani yedinizde fermân*» deyüp ve «*Hem bizim dâiremize düşen kaçkını bizler vermeyiz, bizlerde âdet değildir. Ancak yedinizde fermân dahi olmayup*» mezbûr Ali Bayrakdar devlete haber verüp bu tarafta Sadriâzamın vücûdu gâib olup hayâtı memâtı nâ-malûm olup kimi «*Sarây-ı humâyûnda'dır, kimi taşra kaçdı*» deyüp herkes bildiği kelâm[ı] söyleyüp bu hâlde iken Çavuş-başı Arnavut Memiş Efendi, Kaymakam nasb olup¹⁵⁰ derakab bir kıt'a(15 b) fermân-ı âlî tahrîr ve «*Fermânım vardukda merkûmları teslim edesin*» deyu fermân vardukda o gece, Ramiz Paşa ve Ali Efendi ve İnce Bey ve Kadı Paşa ve Selim Giray, firârı müstahsen görüp lâkin Kadı Paşa, bir cevır(?) hunrîz kimesne olmağile «*Beni Eyub kurbûne irsâl edin ben başımın çâresini görürüm*» deyüp pes, Selim Giray, bir kaç âdem katup gecelikle Kadı Paşa[yı] Eyub çarşısında bırakup ve kendileri dahi firâr ve Vize Sarayı'na ve anda dahi temekkün edemeyüp Pınar Hisar'da Hacı Ali'nin yanında mukîm ve Kadı Paşa dahi Eyub'da İzzet Mehmed Paşa tekyesi'ne gelüp gece şeyhin odasına gelüp vâfir altın verüp şeyh efendinin vuslasını matlûb ve şeyh dahi kendi vuslasını ana giydürüp tebdîl-i câme [edüp] andan çıkup Anadolu cânibine bir takrîb geçüp andan vilâyeti olan Alanya'ya vürûd, imdi merkûmların firârı taraf-ı devlete haber oldukda cevânib-i erba'a kazalara fermânlar ve mübâşirler ta'yîn ve üzerlerine kazalardan nefir-i âm askeri ta'yîn olunup etrafını muhafaza lâkin Selim Giray Sultan, sâir selâtin-i Devlet-i aliyyeden ricâ ve suçı afv olunup yine Subaşı karyesine, çiftliğine gelüp ikameti ricâ etmeler[i] ile cürmü afv olunup yine çiftliğine gelmiştir. Amma arife günü cum'a

150 Çavuş-başı Arnavut Memiş Efendi'nin kaymakamlığa tâyini için krs. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 116; Âsım, *aynı eser*, II, s. 250; Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 303; Cevdet, *aynı eser*, IX, s. 30-31; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *aynı eser*, s. 182-183; Memiş Paşa'nın hâl tercümesi için ayrıca bk. Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 72, 136, 163 164, IX, s. 8, 45, 52, 107; Cavid Ahmed Bey, *Hadikatü'l-Vüzerâ zeyli*, İstanbul, 1271, s. 17-18; M. Süreyyâ, *aynı eser*, IV, s. 513.

gün¹⁵¹ oldukça Paşa Kapusu'nun harem tarafında, atılan lâğımı lâğımçılar hafr eylediklerinde lâğımın altında bir mahzenden Sadriâzam Mustafa Paşa'nın lâşesi çıkup henüz solmamış ve bir yerine hâlel gelmemiş ve koynunda saati dahi durmamış ve mühr-i humâyûn koynunda çıkup hemen mühr-i humâyûnu ve bir kese mücevher çıkup anı Şevketlû'ye irsâl ve Sadriâzam Mustafa Paşa'nın ayağına bir ip takup yeniçeri tâifesi sürüyerek ve envâ'ı şutûm-ı galîz ile şetm ederek ve Devlet-i aliyye'ye şeyn verecek dürlü hezeyan söyliyerek Meydân-ı Lahm'e getirüp Sadriâzam Alemdar Mustafa Paşa'yı baş aşağı dut ağacına salb edüb çırpıplak avret yeri dahi mekşû ve ağzına çubuk sokup envâ'ı dürlü halt-ı kelâm ederek teşhîr olunup **ba'dehu meydanda olan lâşeleri ve Alemdar Paşa'nın lâşesini Yedikule haricinde bir hendeğe atup anda kalup bir mahalle defn olmadı**^{*152} ve mühr-i humâ ûnu ol gün arife günü cum'a selâmlığından sonra Kaymakam Memiş Paşa'ya ih-sân¹⁵³ ve Memiş Paşa, İngiliz Mahmud Efendi'nin konağında sâkin olmağ-la bir ay kadar Paşa Kapusu konağı olup ba'dehu sâbık Vâlîde Kethüdâsı Yusuf Ağa'nın konağına nakl ve Paşa Kapusu anı edüp şevvâlin evâhırında Reisülküttâb Galib Efendi murahhas olup Moskov'a elçiliğe memûr ve ma-iyetinde Beylikçi Efendi ve ulemâdan Murad Molla-zâde İzzet Efendi dahi bi'l-mu'în memûren elçiliğe irsâl olunmuştur. Bu esnada on günden mütecâviz kal'e kapuları mesdûd ve her mahallede ahali hâneleri önüne kimi ferner kimi kandil ikâd** edüp ve sabaha değin kol dolaşıp ancak harîk havfından ve badehu gerçi kal'e kapuları meftûh olunmasına emr olup lâkin gündüz saat dörtte beşte açılır idi. Tâ emniyyet hâsıl olunca ahali-i İstanbul herkes kendi mahallerini muhâfaza edüp(16 a) tâbe-sabâh sokaklarda dolaşırlar idi. Şevvâl-i şerîfin evâsıtında Salih-zâde Ahmed Es'ad Efendi, Şeyhülislâm iken azl ve Manisa'ya nefy, Nakîbüleşrâf olan Dürri-zâde Ab-

151 Perşembe günü olmalıdır (Bk. Cevdet, *aynı eser*, IX, s. 39; Georg Oğulukyan'ın *Ruznâmesi*, s. 44; ayrıca bk. Faik Reşit Unat, *Hicrî Tarihleri Mîlâdî Tarihe Çevirme Klavuzu*, 3. baskı, Ankara 1959, s. 82-83.

* Siyahla yazılan ibâre, aslında sahife kenarındadır.

152 Krş. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 138-139; Câbî Said, *aynı eser*, s. 338; Georg Oğulukyan'ın *Ruznâmesi*, s. 44; Alemdar Mustafa Paşa'nın cesedi, atıldığı yerde 20 yıl kadar kaldıktan sonra Yedikule mezarlığına nakledilmiş, 1908' de İkinci Meşrutiyetin ilânından sonra Tahsin Efendi'nin kemikleri ile beraber Zeyneb Sultan Câmi'nin bahçesinde, bu gün mevcut olan kabrine gömülmüştür. Bk. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *aynı eser*, s. 189.

153 Memiş Paşa'nın sadârete ta'yini Câbî Said Efendi'ye göre (*aynı eser*, s. 343) 1 şevvâl 1223 (= 20 kasım 1808), Şânî-zâde (*aynı eser*, I, s. 146-147) ve Cevdet Paşa'ya göre (*aynı eser*, IX, s. 45) 3 şevvâl 1223 (= 22 kasım 1808) târihindedir.

** Aslında اشاش şeklindedir.

dullah Efendi, Şeyhülislâm nasb olup¹⁵⁴ nekabeti, Çelebi-zâde Zeynî Efendi'ye ihsân-ı humâyûn olup¹⁵⁵ sene 1223 zilkade[si] nin altıncı gün[ü] Rumeli nizâmına Kapudân Seyyidi Ali Paşa tayin olunmuşken¹⁵⁶ yine meks yerine kethüdâsı Kandıralı [Mehmed] Paşa'ya iki tuğ ihsân mîr-i mîrânlık ile [Rumeli] nizâmına me'mûr¹⁵⁷ ve Silâhdâr Ocağı Ağası ve Kul Kethudâsı ve Silahtar Kethudâsı sâir kethudâların dahi tarafından tevkîl ve müşârûn-ileyhin maiyyetine ta'yîn. Mâh-ı mezbûrun yirmi beşinci perşembe günü Âsitâne'den ihrâc ve mâh-ı mezbûrun on üçüncü günü sâbık Defterdar

154 Ahmed Esad Efendi'nin azl ve Dürri-zâde Abdullah Efendi'nin meşihâte ta'yinini, Câbî Saîd (*aynı eser*, s. 343) ve İsmâil Hakkı Uzunçarşılı (*aynı eser*, s. 183) 2 şevvâl 1223 (= 21 kasım 1808) de, Şânî-zâde (*aynı eser*, I, s. 146) ve Cevdet Paşa (*aynı eser*, IX, s. 45) 3 şevvâl 1223 (= 22 kasım 1808) tarihinde gösterirler.

155 Sâbık Üsküdar kadısı Çelebi-zâde hafidi Esseyyid Mehmed Zeynelâbidin Efendi'nin 5 şevvâl 1223 (= 24 kasım 1808) de Nakîbüleşrâflığa ta'yini için bk. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 148; Cevdet, *aynı eser*, IX, s. 47; Bu tayinin 3 şevvâl 1223 (= 22 kasım 1808) de olduğu hakkında farklı bir rivâyet için bk. Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 346. Bu zâtın hâl tercümesi için ayrıca bk. Rifat Efendi, *Devhatü'n-Nükebâ*, s. 49; Rifat Efendi, *Devhatü'l-meşâyih*, s. 124. *İlmiye Salnâmesi*, s. 578; M. Süreyyâ, *aynı eser*, II, s. 435.

156 Seyyidi Ali Paşa (Cezayirli). Aslen çerkesdir. Gençliğinde Cezayir dayılarının yanında yetişti. Sonra İstanbul'a gelerek Tersane hizmetine girdi. İngiliz donanmasının İstanbul'a gelişinde vezâretle Kapudân-ı Deryâ oldu. 1 receb 1223 (= 23 ağustos 1808) de Silistre vâlisi tayin edildi. Bu vazifeye gitmediğinden vezareti alınarak Bursa'ya sürüldü. Alemdar Paşa vak'asında 3 şevvâl 1223 (= 22 kasım 1808) de âsilerin zoru ile tekrar Kapudanlığa getirildi. 4 ay sonra azledilerek Karahisar'a sürüldü. 1234 (= 1820/1821) da orada vefat etti. Bk. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 45, 50, 147; Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 217, 375, 403; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 115, IX, s. 38, 45, 55, 107, 116, 145, 241; Ramiz Paşa-zâde Mehmed İzzet, *aynı eser*, s. 108-109; M. Süreyyâ, *aynı eser*, III, s. 557; İsmet Parmaksızoglu, *aynı eser*, s. 60-61.

157 Mehmed Paşa (Kandıralı). 75. cemaatin Kapudan Paşa çavuş'arından idi. Balta isimli eşkiya sergerdesini bir yolunu bularak katletmiş ve şöhet kazanmıştı. Alemdar Paşa vak'asında, âsilerle Tersane'yi zabtetti ve efendisi Seyyidi Ali Paşa'yı Bursa'dan getirterek kapudanlığa tayinini temin etti. 1223 şevvâl (= 20 kasım — 19 aralık 1808) inde Ramiz Paşa ve İnce Mehmed Bey'in takibi için iki tuğ verilerek Rumeli'ye gönderildi. İstanbul'a dönüşünde Karahisar'a tayin edildi. Korkuya kapıldığından memuriyetine gitmeyip bir müddet Kandıra taraflarında saklandı (24 rebî'ül-evvel 1224 = 7 mayıs 1809). Sonra Akdeniz adalarından birine sürülmesi sırasında Rumeli'de karaya çıkıp Silistre'de Yılık-oğ'u'nun yanına kaçtı (7 şevvâl 1224 = 15 kasım 1809). 1228 muharrem (= 4 ocak — 2 şubat 1813) inde Çorum sancağı verildi. Ölüm tarihi tesbit edilemedi. Bk. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 151, 153, 298; Âsım, *aynı eser*, II, s. 256; Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 403, 483, 576, 630; Cevdet *aynı eser*, IX, s. 38, 45, 49, 51, 107; M. Süreyyâ, *aynı eser*, IV, s. 279.

Es'ad Efendi¹⁵⁸ ve İrfan-zâde¹⁵⁹ ve Kapan-ı Dakîk nâibi, Âsitâne'den nefy olunmuştur ve mâh-ı mezbûrun yirmi yedinci günü Şevketlû İnâyetlû Sultan Mahmud Han Efendimiz yeniçeriye pilâv-zerde bahası nâmiyle, yüz yirmi beş bin guruş ve ma'an bir kıt'a hatt-ı humâyûn Ağa Kapusu'na irsâl ve sâir ocaklara dahi alâ meratibihim ihsân-ı humâyûnları erzân buyurulmuştur. Amma zilkadenin on dördüncü pazar günü Sadriâzam Arnavut Memiş Paşa azl ve Çarhacı Ali Paşa, Kaymakam nasb¹⁶⁰ ve sadâretine gelince Kaymakam nasb olunmuştur. Sene 1223 mâh-ı zilhicce[si] nin on beşinci günü, İngiliz ile musalaha ve saray güşâd olup balyozu saraya oturdu¹⁶¹.

Sene 1223 mâh-ı zilhicce[si]nin on sekizinci günü cum'a günü akşam vakti Şevketlû Mehâbetlû Sultan Mahmud Han Efendimiz hazretlerinin Fâtîma Sultan ismiyle müsemma bir duhter-i pâkîzeleri dünyaya gelmiştir¹⁶². Hakk teâlâ kudümünü mubârek eyliye, âmin. Lâkin cum'a erte[si] gecesi saat beş dakika kalarak Yedikule'den beş top gece atılmağıle bazı kimesneler[e] havf târi oldu.

Sene 1223, 12 zilhicce vilâdetin üçüncü pazar erte[si] günü Şevketlû İnâyetlû Sultan Mahmud Han Efendimiz hazretleri Eski Saray'a biniş edüp saraydan Sultan Bayezid minâresinde ip kurulup canbaz tâifesinden Haffaf İbrahim yetmiş yaşını mütecâviz olup saraydan minâreye saat sekizde sâlimen varup ba'dehu yüz yirmi akçe yevmiyye ile çırağ ve bin guruş atıyye-i humâyûn ihsân ve yine ipin kazgancılar üzerinde ecel beşiği ta'bîr olunan mahalde canbaz Selim vâfir ma'rifet gösterdiği bu mahalle kayd olundu¹⁶³.

Sene 1223, 22 zilhicce. Mâh-ı mezbûrun yirmi ikinci günü saat beş buçuğa bir dakika kala, hareket-i arz vâki' olmuşdur¹⁶⁴ ve yine yevm-i mez-

158 Sabık Başdefterdar ve Edirne sarayı Bina Emîni Sadullah Efendi olmalıdır. Krş., Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 155; Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 399; M. Süreyyâ, *aynı eser*, III, s. 22.

159 İrfan-zâde Mehmed Ârif Efendi. Vâlîde Sultan Kethüdâsı Yusuf Ağa ve Alemdar Mustafa Paşa müntesiplerinden, hâcegândan. Hâl tercümesi için bk. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 155; 212; Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 400, 407; Âsım, *aynı eser*, II, s. 115; Cevdet, *aynı eser*, IX, s. 52, 60, 116; M. Süreyyâ, *aynı eser*, III, s. 271.

160 Krş. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 156-157; Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 403.

161 İngiltere ile barışın 21 zilkade 1223 (= 6 ocak 1809) de imza edilişi için krş; Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 158.

162 Krş. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 175; Câbî, *aynı eser*, s. 428; Cevdet, *aynı eser*, IX, s. 55; M. Süreyyâ, *aynı eser*, I, s. 61.

163 Krş. Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 430.

164 Krş. Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 431.

kûrda Kadı Paşa'nın oğlunun ve Delil-başı Küçük Ahmed'in ve sâir beş nefer kimesnenin ser-i maktû'u Âsitane'ye gelmiştir.

Sene 1223, mâh-ı mezbûrun yirmi beşinci günü, Kadı Abdurrahman Paşa'nın ve bir Bölük-başısı'nın ser-i maktû'ları Bâb-ı Humâyûn'a vâz' olundu. Anadolu'da Beyşehri kurbünde tutulmuşdur¹⁶⁵.

Mâh-ı zilhiccenin yirmi beşinci günü Paşa Kapusu olan sâbık Vâlide Kethudâsı Yusuf Ağa'nın konağından Camcı Ahmed Mescid'i şerîfi minâ-resine ip bağlanıp canbaz oynadığı (16 b) bu mahalle bi'l-münâsebe tahrîr olundu vesselâm.

İşbu vilâdetde Şevketlû bazı mahallere biniş ve canbaz ve sâir oyunbaz ve hokkabaz oynayup cümle nâs seyr edüp ve İstanbul Kadısı tarafından muhızrlar tayin olunup cümle mektepleri da'vet ve tahrîr ve sıbyânı tahrîr edüp günde yirmişer mektep Paşa Kapusu'na davet, âmin ile varup duâ, senâ ve pilâv zerde ziyâfet ve her bir sıbyâna birer heybe-i venek* ellerine itâ ve hocasına çukadan ferâce ve yirmi beş gurus atıyye ihsân, bu vechile sıbyânı mesrûr edüp alâmet-i hayr olunduğuna şek [ü] şübhe yokdur. İn-şaallahu te'âlâ.

İşbu bin iki yüz yirmi dörtte olan vâkı'at beyânındadır

Sene 1224 mâh-ı muharremü'l-haramın salı günü Yeniçeri Ağası Mehmed Ağa cum'a selâmlığından sonra ba'de'l-asr azl olunup yerine sâbık Kul Kethudâsı Sekban-başılıktan ma'zûl Karslı Elhac Mehmed Ağa Yeniçeri Ağası nasb olunup¹⁶⁶ ma'zûl Ağa, İncirli çiftliğinde hesâbı rüyet. Sene 1224 mâh-ı saferin üçüncü pazar erte[si] günü vakt-i asrda Rikâb-ı humâyûn Kaymakamı Ali Paşa da'vet ve Kapudân-ı Deryâ Seyyid Ali Paşa azl ve yerine Kapudân Çarhacı Ali Paşa, Kapudân nasb olunup Seyyid Ali Paşa ol gece Balıkhâne'de ikamet erte[si] günü Bursa'ya nefy[i] iktiza etmiştir¹⁶⁷.

165 Kadı Abdurrahman Paşa'nın yakalanışı ve idamına ait tafsîlât için krş. Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 431-432, 434; ayrıca bk., Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 177; Cevdet, *aynı eser*, IX, s. 47; Georg Oğulokyan'ın *Ruznâmesi*, s. 46.

* Aslında *ميا ونق* eklindedir.

166 Bu azil ve tâyinim, 1 safer 1224 (= 18 mart 1809) de yapıışı hakkındaki diğer bir kayıt için bk. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 185; Cevdet, *aynı eser*, IX, s. 113, 2 safer 1224 (= 19 mart 1809) de, yeniçeri ağalığına Vanlı Mustafa Ağa'nın tâyin edildiğini kaydeden Câbî Saîd Efendi (*aynı eser*, 453), yanlışmış olsa gerektir. Vanlı Mustafa Ağa'nın tâyini daha sonradır.

167 Kapudân-ı Deryâ Seyyid Ali Paşa'nın azl ve Karahisar-ı Sâhib'e sürülmesi,

Ve mâh-ı mezbûrda Moskov keferesinden haber gelüp Kaymakam Ali Paşa ve Yeniçeri Ağası Hacı Mehmed Ağa ve sâir ocak ağaları ve ricâl-i devlet ve ulemâ bi'l-cümle Şeyhülislâm konağında meşveret-i umûm olup ve şöyle fermân-ı âlî [sâdir oldu] kim : «*Hâlâ Moskov keferesiyle sefer-i humâyûnum seferdür, hâzır olasız*» emr-i şerîfin istimâ eyledüklerinde cümlesi sem'an ve ta'aten merâsimini edâ. Sene 1224, 13 safer günü Silahdâr-ı şehriyârî da'vet için sadâret da'vetine Yusuf Paşa'ya istikbale gitmiştir.

Sene 1224, 15 safer, İstanbul kadısı Köstendilî Tahir Efendi azl olunup yerine Mekki Efendi-zâde kadı nasb olundu¹⁶⁸. Moskov keferesi Yerköy kal'esine hücum edüp bundan akdem Uruscuk'da Köse kethüdâ Ahmed Efendi ve Ramiz Paşa Moskov'a firâr eyledükten sonra anların tahrikiyle gelüp kal'e-i merkûm istilâ ve asker-i islâma gayretullah zuhûr edüp «*Allah Allah*» deyüp kılıç elde yürüyüp ve Husrev Mehmed Paşa¹⁶⁹ dahi Uruscuk'dan imdat varup bir rütbe kâfir kırdılar¹⁷⁰. İki bin kelle ve iki bin diri dil tutup çifte tatar saferü'l-hayrın yirmi dördüncü günü müjde haberini Âsitâ-ne'ye Kaymakam Ali Paşa'ya getirüp hil'at kürkü ilbâs olmuştur.

Maden vâlisi¹⁷¹ sadr-ı esbâk Yusuf Paşa¹⁷² da'vet olunup sene 1224 mâh-ı rebî'ü'l-evvelinin dokuzuncu pazar erte[si] günü saat on ikide Üsküdar'a teşrif ve ricâl-i devlet ve ocaklı bi'l-cümle istikbâl, saat dörtte Sarây-ı humâyûn'a duhûl ve mühr-i(17 a) humâyûnu alup saat yedide Bâb-ı Humâyûn'dan çıkup cümle yeniçeri tâifesi gece ile selâmlık takımı ile Paşa Ka-

Şânî-zâde (aynı eser, I, s. 185-186). Câbi Saîd Efendi (aynı eser, s. 454-455) ve Cevdet Paşa (aynı eser, IX, s. 107)'ya göre 4 safer 1224 (= 20 mart 1809, pazartesi) dedir. Çarhacı Ali Paşa, Kapudanlığa, Kaymakamlık üzerinde kalmak üzere ta'yin edilmiştir.

168 Mekki-zâde Mustafa Âsım Efendi. Şeyhülislâm Mekki Efendi'nin oğlu olup sonradan iki defa meşihat makamını işgal etmiştir. Bu ta'yin ve hâl tercümesi için bk. Şânî-zâde, aynı eser, I, 209; Câbi Saîd, aynı eser, s. 458; Cevdet, aynı eser, IX, s. 54; Rifat Efendi, aynı eser, s. 124; İlmiye Salnâmesi, s. 580; M. Süreyyâ, aynı eser, III, s. 283.

169 Hâl tercümesi için bk., Şânî-zâde, aynı eser, I, s. 182, 245, 248, 269, 279, 307, 308, 362, 372, 386; Âsım, aynı eser, II, s. 137; Cevdet, aynı eser, VIII, s. 56, 72, 257, IX, s. 8, 51, 134, 138, 14, 151, 181, 186, 246; Râmiz Paşa-zâde Mehmed İzzet, aynı eser, s. 201, 204; M. Süreyyâ, aynı eser, II, s. 275-76.

170 Krş. Cevdet, aynı eser, IX, s. 115.

171 Bu yerin ismi, metinde مادن şeklinde yazılıdır, Yusuf Ziya Paşa o tarihte Halep valisi bulunmakta idi. (Bk. Şânî-zâde, aynı eser, I, s. 189; Cevdet, aynı eser, IX, s. 112). Onun Madenden geldiğine dair ayrıca bk. Georg Oğulukyan'ın Ruznâmesi, s. 50.

172 Yusuf Ziyâ Paşa'nın hâl tercümesi için bk. Cevdet, aynı eser, VIII, ve IX türlü yerler; Ahmed Cavid, Hadikatü'l-Vüzerâ, s. 49; M. Süreyyâ, aynı eser, IV, s. 470; Hüseyin Ayvansarâyî, Hadikatü'l-Cevâmî, I, İstanbul, 1281, s. 247.

pusu'na varınca dizilüp Yusuf Paşa ve Şeyhülislâm Dürrî-zâde Esseyyid Abdullah Efendi Kapu'ya teşrifleri¹⁷³. Sene 1224. İşbu sene rebî'ü'lûlâsında Kapu'da ve Şeyhülislâm Konağı'nda bi'd-defaat meşveret olup mâh-ı mezbûrun yirmi altıncı perşembe günü Sarây-ı humâyûn'da ve huzûr-ı pâ-dişâhîde ulemâ ve ricâl ve Sadrîâzam Yusuf Paşa ve Şeyhülislâm Dürrî-zâde Abdullah Efendi, bi'l-cümle meşveret-i küllî ve sefer-i humâyûn tanzîmi¹⁷⁴. Yevm-i merkûmda Kandıralı [Mehmed Paşa] Magosa^{*}ya nefy olundu.

Sene 1224. İşbu rebî'ü'lûlânın yirmi sekizinci gün cum'a erte[si] günü İbrâil kal'esinden fütûhat haberi zuhûr ve gelen tatara semmur kürk hil'at ve küllî in'âm. Şöyle kim Moskov keferesi kal'e-i merkûm[a] kırk bin küf-fâr ile hücum, islâm[a] dahi Ahmed Kapudan¹⁷⁵ başbu[ğ] olmağile kal'eden hurûc ve şöyle kırdılar kim beş bin kurtulmayup beş yüz diri ve iki general ve bir kaç binbaşısı esîr ve yirmi adet top dahi esîr fütûhât-ı küllî olduğu haber[i] zuhûr ile cümle ümmet-i Muhammed ve Sultan Mahmud Han hazretleri mesrûr ve safâsında top şenliği olmuştur¹⁷⁶.

Sene 1224, mâh-ı rebî'ü'l-ûlânın on üçüncü cuma günü Hekim-zâde Ali Paşa câmi'ine selâmlık ve tevhîd-i şerîf bi't-tamâm ziyâret buyurdular.

Sene 1224, mâh-ı mezbûrun yirmi[nci] cum'a günü Koca Mustafa Paşa hankahı'na Sultan Mahmud Han hazretleri selâmlık edüp tevhîd-i şerîfi ve Hazret-i Sünbül'ü ziyâret ve fıkara in'âm buyurdular.

Sene 1224, rebî'ü'l-âhırın on beşinci salı günü saat ikiyi yirmi dakika geçerek Yusuf Paşa hazretleri tuğunu duâ ve senâ ile Paşa Kapusu'na vâz' eyledi.

Mâh-ı mezbûrun on dokuzuncu sebt günü Yeniçeri Ağası Hacı Mehmed Ağa azl ve yerine Zağarcı-başı olan Kırkinci Hasan Ağa nasb olmuştur¹⁷⁷.

Mâh-ı mezbûrun yirmi birinci günü, Şevketlû Sultan Mahmud Han Efendimiz, Beşiktaş Sarâyı'na nakl-i humâyûn. Sene 1224 cumâde'l-ûlûlâ[sı]nın yirminci isneyn günü, yeniçeri ordusu Topkapu'dan Davud-paşa sahrasına çıkarup mâh-ı mezbûrun yirmi üçüncü perşembe günü saat altıda

173 Krş. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 192; Câbî, Saîd, *aynı eser*, s. 471.

174 Tafsîlât için bk., Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 199-201; Câbî Saîd, *aynı eser*, 481-483.

* Aslında مابوہ şeklidir.

175 İbrâil nazırı Laz Ahmed Ağa (Bk. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 205).

176 Krş. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 205-206; Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 484; Cevdet, *aynı eser*, IX, s. 114; Georg Oğulkyan'ın *Ruznâmesi*, s. 47-49.

177 Kırkinci Hasan Ağa'nın Kul Kethüdâsı iken 3 rebî'ü'l-âhır 1224 (= 18 mayıs 1809) de Yeniçeri Ağalığına ta'yini için bk., Cevdet, *aynı eser*, IX, s. 113. Ayrıca bk. M. Süreyyâ, *aynı eser*, II, s. 165.

Tophâne ve saat yedide Serdâr-ı ekrem Gâzî Yusuf Paşa ve Şeyhülislâm Dürri-zâde Esseyyid Abdullah Efendi ve Sadr-ı Rum Ağa-zâde¹⁷⁸ ve Sadr-ı Anadolu Büyük İmâm-ı Sultan ve sâir mevâlî-i izâm ve müderrisîn-i kirâm ve ricâl-i devlet ve hâcegân ve kapıcı-başılar ve silahşör ve zuemâ ve sipâh ihrâc ve bölükât-ı erba'a bi'l-cümle ordu-yı humâyûn Topkapusu'ndan ihrâc ve Davud Paşa'ya ikamet¹⁷⁹.

Ve yevm-i mezbûrda mukaddem Defterdar iken Mustafa Paşa vak'-asında firâr eden Mehmed Behic Efendi Âsitâne'ye gelüp Paşa Kapusu'na kendi rica için Yusuf Paşa'ya rica edüp ol gün Paşa Kapusu'nda katl olundu¹⁸⁰. Ordu-yı humâyûn (?) günü¹⁸¹(17 b) mâh-ı mezbûrun selh[i] günü perşembe günü yeniçeri ordusu Davud Paşa'dan kalkup Çekmece-i sagîre râhî ve yevm-i merkûmda Küçük Ali Efendi mukaddem Tersâne-i Âmire Defterdârı olup muâreke'de firâr edüp sonra gelüp devletlû Yusuf Paşa, merkûmı Boğaz-hisar'a ta'yîn edüp ol gün ser-i maktû'u gelüp¹⁸² ve mukaddem Şam Defterdârı olan Küçük Râşid Efendi'nin dahi Bolu'dan ser-i maktû'u Bâb-ı Humâyûn'a gelmiştir¹⁸³. Sene 1224 cumâde'l-âhır[ın]ın yirmi üçüncü gün cuma erte[si] Sultan Mahmud Han Efendimizin duhter-i pâkize[leri] Fatma Sultan âhirete irtihâl edüp Osmâniye câmi'ine türbeye vâlidesinin yanında defn olunup ertesi günü yirmi dördüncü pazar gecesi saat dört buçukta Ayşe Sultan nâmiyle bir duhter-i pâkizeleri dünyaya teşrîf edüp¹⁸⁴ bir hafta

178 Kethüdâ-zâde Hâfız Mehmed Sâdık Efendi olmalıdır. Krş., M. Şem'i, *aynı eser*, s. 176; Ayrıca hâl tercümesi için bk. M. Süreyyâ, *aynı eser*, III, s. 193.

179 Ordunun Davudpaşa sahrasına çıkışı için krş. Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 518-519, 522. Farklı tarihler için ayrıca bk. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 210-211. Cevdet, *aynı eser*, IX, s. 115.

180 Krş. Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 521-522; Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 211-212; Georg Oğulokyan'ın *Ruznâmesi*, s. 54-55.

181 Cumâde'l-ülânın selhi (= 13 temmuz 1809, perşembe) günü krş. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 219; Cevdet, *aynı eser*, IX, s. 117.

182 Moralı Ali Efendi'nin katl ve kesik başının 24 cumâde'l-ülâ 1224 (= 5 ağustos 1809, cumartesi) de ve 1 cumâde'l-âhre 1224 (= 14 temmuz 1809) de orduya geldiği hakkındaki farklı tarihler için bk., Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 211-212; Cevdet, *aynı eser*, IX, s. 115-116 ve Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 528.

183 Krş. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, göst. yer; Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 527-528; Cevdet, *aynı eser*, IX, s. 116. Sâbık Sadâret Kethüdâsı (Çelebi Efendi, Köse kethüdâ) Râşid Mehmed Efendi'nin hâl tercümesi için ayrıca bk. Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 221, 397, 437-438, 506; Cevdet, *aynı eser*, VIII, s. 334 IX, s. 51, 55, 107, 312, 313; M. Süreyyâ, *aynı eser*, II, s. 352.

184 Fatma Sultan'ın vefâtı ve Ayşe Sultan'ın doğumu için ayrıca bk. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 235-237; Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 550, 551; Cevdet, *aynı eser*, IX, s. 110.

kadar Sarây-ı humâyûn, Beşiktaş ve sair sâhilhâneler kandil ile müzeyyen ve Paşa Kapusu ile Ağa Kapusu dahi kezâlik donanıp üç gece oldukda bazı edebisiz kadınlar gece kayıkda rüsvâyılık etmekle Şevketlû rü'yet eyledikde paydost edüp def' etmiştir.

Sene 1224 receb-i şerîfin[in] on beşinci günü gelen telhîs, Sırb keferesi Belgrad'a karîb Logor* kal'esine ziyâde istihkâm vermişdi. Asker-i islâm [ile] Hurşid Paşa¹⁸⁵ yürüyüş edüp on iki bin mikdarı şehid verüp hamdenillahu te'âlâ Logor kal'esini feth edüp mâl-ı ganimet ve küllî mühimmât ve cebehânesini zabt¹⁸⁶ lâkin Moskov keferesi ordu-yı humâyûn Şumnu'ya dâhil oldukda kâfir Tuna'yı geçüp Babadağı ve İshakça ve Tolca'ya yüz bin mikdarı küffâr geçüp hemen Yusuf Paşa dahi vâlilerini ve Pehlivan Ağa'yı ta'yîn ve otuz bin dalkılıç Babadağı cânibine ta'yîn eylemiştir.

Sene 1224 şâban-ı şerîfi[ni]n on dokuzuncu gün cum'a Reis Vekili Vâhid Efendi¹⁸⁷ ile Beylikçi Vekili İzzet Bey¹⁸⁸ ordu-yı humâyûn'dan azilleri iktizâ edüp bu tarafta azl ve katillerine hatt-ı humâyûn sâdır olmuşken rica birle diyâr-ı âhara nefy esnâsında Boğaz tarafından bir kâfir sefinesine bir mikdar mühimmâta müsaâde ve tahrîratları tutulup Şevketlû Sultan Mahmud Han Efendimize vâsıl ve ihânetleri ma'lûm-ı şâhâneleri buyuruldukda mâh-ı mezbûrun yirmi beşinci gün perşembe Beşiktaş'dan Sarây-ı humâyûn'a göç nakl-i humâyûn ve ol gün Beylikçi Vekili İzzet Bey'in katline hatt-ı humâyûn sâdır buyrulup merkûm dahi Üsküdar'da meks esnâsında

* Aslında, imlâsı لُور şeklindedir.

185 Serasker Hurşid Ahmed Paşa. Hâl tercümesi için bk. Şânî-zâde, *aynı eser*, I. çeşitli yerler; Cevdet, *aynı eser*, VIII ve IX, çeşitli yerler; M. Süreyyâ *aynı eser*, II, s. 311.

186 Vahid Mehmed Efendi (Paşa). Kilislidir. Maliye kaleminden yetiştii. Çeşitli valiliklerde bulundu. 2 safer 1224 (= 18 mart 1809) de İstanbul'da vefat etti. Kütahya'da Kütüphânesi vardır. Hâl tercümesi için bk. Şânî-zâde *aynı eser*, I, çeşitli yerler, Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 223, 278, 587, 589; Cevdet, *aynı eser*, VIII, VII, çeşitli yerler, M. Süreyyâ, *aynı eser*, IV, s. 605; Faik Reşit Unat, *aynı eser*, s. 201-203; *Türkiye Kütüphaneleri Rehberi*, Ankara, 1957, s. 167.

187 Krş. Cevdet, *aynı eser*, IX, s. 122.

188 İzzet Mehmed Bey (Benli-Ârif Efendi-zâde). Uğur Mehmed Paşa'nın kızının oğlu Benli Ârif Ali Efendi'nin oğludur. Büyük Tezkireci, Beylikçi ve Reisülküttâb Galib Efendi'nin Rusya'ya gidişinde ona müsteşar oldu. İstanbul'a dönüşünde ordu ile beraber gitmek üzere Âmedçilik mansıbı, Cebehâne kitabetiyle kendisine verildi. Borcu olduğundan bahisle, bütün ısrarlara rağmen, binbir rica ile afvedilmesini istedi. Bunun üzerine Beylikçi Vekâleti ile İstanbul'da bırakıldı. Bu sebepten II. Mahmud'un gazabına uğrayarak idam edildi. Üsküdar'da Aynalık Çeşmesinde gömüldür. Bk. Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 507, 589, 593-594, 595; Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 363-366; Cevdet, *aynı eser*, IX, s. 120-122; M. Süreyyâ, *aynı eser*, III, s. 267, 456.

Tebdîl Hasekisi varup Fenerbağçesi ustasının bağçesinde katl edüp ser-i maktû'u Bâb-ı humâyûn'a vâz' ve Reis Vekîli olan Vâhid Efendi'ye dahi haseki gitmiştir.

Sene 1224 ramazan-ı şerîfi çarşamba gününden itibâr olup sonra olunduktan sonra yirmisinde salıdan isbat olundu.

Sene 1224 mâh-ı mezbûrun yirmi ikinci salı günü ordu-yı humâyûndan çifte tatar gelüp ve Sadrîâzam Yusuf Paşa'nın Baş Çukadarı dahi ma'ân meserret haber[i] ile bu tarafta gerek tatarlara ve gerek çukadara semmur kürk hil'atı ilbâs olundu. Mukaddem Moskov keferesi Silistre'yi muhâsara edüp ordu-yı humâyûn Ruscuk'da olup Husrev Paşa Silistre'de kalup ordu-dan(18 a) Sadrîâzam Yusuf Paşa ve Tepedelenli Ali Paşa-zâde Muhtar Paşa¹⁸⁹. Rumeli ağalarıyla Boşnak Ağa ve sâirleri Silistre cânibine imdâda gelüp etrafda yüz bin mikdarı keferesi istila edüp kal'ede olanlar imdadı görüp «Allah Allah» diyerek hurûc ve Sadrîâzam dahi merkûmlar ile yürüyüş edüp küffârı perâkende ve perişân edüp azîm ceng olup küllî kefare kırılıp bâki kalan dahi firâr eylediği müjde haber[i] ile iki îd olup Efendimiz iftar vakti top şenliği eylemiştir¹⁹⁰.

Yevm-i mezbûrda Aksaray kurbünde sâkin Anadolu kudâtından Hacı Osman Efendi nâmında bir müfsid kimesne yine fesâda bâdi meşveret-i hafî eylediği Devlet-i aliyye'nin istimâ'ı olmağıyle merkûmu hânesinden gece kaldurup Magosa'ya* nefy olunmuştur. Sene 1224. Bundan akdem dört ay mikdarı İsmâil kal'esinde zahîre kalmayup ve muhâsara olup ramazân-ı şerîfin gurrelerinde kal'ede muhâfız olan Sadrîâzam-ı esbâk Çelebi Mustafa Paşa ve ahali aslâ yiyecek olmamağıyla vire ile gurre-i ramazânda kal'e[yi] Moskov'a teslim ve Paşa-yı mûmâileyh ve cümle ahalisini ve sabiyeyi Pazarcık'a¹⁹¹ götürmüştür.

Sene 1225 saferü'l-hayr'ın altıncı günü Hacı Ahmed-oğlu'nun ser-i maktû'u Bâb-ı Âli'ye gelmiştir. Sebeb şöyle kim : Küçük Ali nâm Delil-başı Anadolu'dan sefer-i humâyûna giderken Hamamlı kazasına kondukda Hacı

189 Muhtar Paşa (Tepedelenli-zâde). Tepedelenli Ali Paşa'nın büyük oğludur. Babasının idamında mutasarrıf olduğu Avlonya'dan azl ve 1237 cumâde'l-âhırında (= 23 şubat — 23 mart 1822) katledildi. Kesik başı Silivri-kapı'da gömülmüştür. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 261-262; Cevdet, *aynı eser*, IX, s. 134, 137, 139, 140, 189, 190, 198, 199; M. Süreyyâ, *aynı eser*, IV, s. 348.

190 Savaşların tafsilatı için krş. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 272 vd; Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 605 vd; Cevdet, *aynı eser*, IX, s. 134-140.

* Ashında ماسه şeklinde.

191 Hacı-oğlu Pazarı veya Hacı-oğlu Pazarcığı (Bk. Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 661) Tafsilât için bk. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 281-283; Cevdet, *aynı eser*, IX, s. 143.

Ahmed-oğlu'ndan şair ve ekmek matlûb edüp merkûm dahi vermeyüp ve «Durmasun toprağımdan çıksın» deyu haber gönderüp ana kana'at etmeyüp bir kaç yüz suvâri ile kendi çıkup muhârebe ederken bir Delil bölük-başı'sı merkûmun başını kesüp irsâl eylediği tahrîr olunmuşdur.

Sene 1225 saferin[in] yirmi sekizinci pazar erte[si] günü Kırkbir Mehmed Ağa¹⁹² Sekban-başlıktan azl Hayrebolu'lu Hacı Mehmed Ağa¹⁹³ Sekban-başı nasb olmuşdur. Mukaddem bir daha* olup def'a-i sâniyesidir.

Sene 1225 rebî'ül-evvelin[in] beşinci pazar günü Kaymakam Osman Paşa¹⁹⁴ azl olunup yerine sâbika Yeniçeri Ağalığından ma'zûl İzmirli Halil Bey demekle ma'rûf Kaymakam nasb olmuşdur¹⁹⁵. Sebeb-i azli : Paşa-yı mûmâileyh bir meş'ûm-ı kadem kimesne olup dört ay mikdarı Âsitâne'de ekmek kahtı olup her bir ekmekçi furunu önünde küllî asker ve havâtın cem' olup birbirlerini çiğneyüp ve bazı kimesneler fevt olup ve bir kaç tez-gâhdârı kurşun ile urulup öldüğünden ma'âda fukara ve zuefâdan çok kimesneler açlıktan helâk olup ekmek çıkarken bir vechile furunların önüne varılmayup her bir furunun Ağa Çukadarları ve Vezîr Çukadarları memûr olup Kaymakam Paşa ve Sekban-başı furun önünden geçmeye âciz kalup nâsın itâle-i lisânından bu rütbe iken buğday sefinelerinden izn-baha on beş bin guruş, on bin guruş(18 b) haddine göre rüşvet aldığı malûm-ı humâyûn

192 Kırkbir Mehmed Ağa (Paşa, Deli). Kırk-bir bölükden idi. Sonra Sekban-başı oldu ve 1225 muharreminde (= 6 nisan — 5 mayıs 1810) inde idâm edildi. Eğrikapı'da gömüldür. Bk. Şânî-zâde, *aynu eser*, I, s. 349, 351; Câbî Saîd, *aynu eser*, s. 620-623, 656, 657; Cevdet, *aynu eser*, IX, s. 174; M. Süreyyâ, *aynu eser*, IV, s. 277.

193 Kırkbir Mehmed Ağa yerine esbak Sekban-başı Ömer Ağa'nın ta'yin edildiğine dair. Bk. Şânî-zâde, *aynu eser*, I, s. 349; Cevdet, *aynu eser*, IX, s. 174-175.

* Metinde «dahi» şeklindedir.

194 Osman Paşa (Cebeci). Gürcü Ağa Mahmud Paşa'nın oğludur. Kapıcı-başı sonra Cebeci-başı oldu. 1217 receb (= 28 ekim — 26 kasım 1802) inde vezaret verildi. Çeşitli vâilîliklerde bulundu. Seraskerlik yaptı. 5 ramazan 1224 (= 14 ekim 1809) de Sadâret Kaymakamlığına getirildi. 13 rebî'ül-evvel 1225 (= 18 nisan 1810) de azl (Şânî-zâde, ve Cevdet Paşa'ya göre 3 rebî'ül-evvel 1225 = 8 nisan 1810 bk. I, s. 351, IX, s. 174) ve Limni'ye sürüldü. Sonraları daha bazı vazifelerde bulundu. 1236 (= 1820/1821) da Gelibolu'da vefat etti. Bk. Şânî-zâde, *aynu eser*, I, s. 350-351; Câbî Saîd, *aynu eser*, s. 596, 597, 657; Cevdet, *aynu eser*, VIII, s. 72, 136, IX, s. 122, 141, 174, 285, 293, 297; M. Süreyyâ, *aynu eser*, III, s. 439, IV, s. 327, 328.

195 İznikmid'de mütekaiden oturmakta olan esbak Yeniçeri Ağası Halil Ağa'nın vezâretle Sadâret Kaymakamlığına tâyinini Şânî-zâde (*aynu eser*, I, s. 351) ve Cevdet Paşa (*aynu eser*, IX, s. 174), 3 rebî'ül-evvel 1225 (= 8 nisan 1810) de; Câbî Saîd Efendi (*aynu eser*, s. 657), 13 rebî'ül-evvel 1225 (= 18 haziran 1810) de gösterirler, Halil Paşa'nın hâl tercümesi için ayrıca bk. M. Süreyyâ, *aynu eser*, II, s. 303.

olmağıle azli iktizâ ve Limni'ye nefy olundu¹⁹⁶.

Dergâh-ı âlî Yeniçeri Ocağı Kethüdâ Yeri Kâtibi olan Mehmed Sâîd Efendi sene 1225 rebî'ü'l-evvelin[in] altıncı pazar erte[si] günü Gelibolu'ya nefy olmuştur. Sonradan Rodos'a nefy. Sene 1225 mâh-ı mezbûrun on sekizinci günü Tahmis verâsında Asmaaltı nâm mahalde bir ehl-i ırz hâtun hâlâ Kumbaracı-başı'nın ehl[i] olup sırik hammalları önüne çıkup çevirmek murâd eyledikte hatun bir piring mağazasına kaçup bâzîrgânlar ve cümle Tahmis önünde olan tatarlar taşra çıkup gücile hatun[u] yedlerinden tahlîs ve erte[si] günü Ağa Kapusu'na bir kaç yüz nefer bâzîrgân varup Kaymakam'ın yanında Sekban-başı otururken hücum edüp «*Bak Ağa, bu edebsizlerin etdikleri nedir? Sen bu mesnedün ehli değilsün; sen yaramazun hakından gelemzsün. Lâkin biz şimdi gerü çekecek tâkadımız kalmadı, alim-Allah haşr oluruz*» deyu ve Kaymakam'dan fermân taleb edüp «*Şevketlû Efendimizden bir kıt'a hatt-ı humâyûn isterüz; şimden sonra edebsizi urup öldürürüz. Bunu Şevketlû Efendimize teslim edün*» dediklerinde hakikat-i hâl Enderûn'a telhîs olundukda hatt-ı humâyûn sâdır olup mahâllat imâmlarını İstanbul Kadısı Konağı'na ihzâr [ve] feth-i kıraat olundukda: «*Fî mâba'd edebsiz gürûhu bir nâ-hemvâre şirket eyledükde kolluğa verün. Ana itâat etmezse vurun, helâk edin ;suâl cevâb yokdur*» deyu emr-i âlî vardur ve tenbîh olunmuştur ve bu hatt-ı şerif her kazaya ve cemî' mahkemelere kayd olundu¹⁹⁷.

Bundan sonra medîne-i Üsküdar'da büyük hamamın hamamcısına bir kaç edebsiz bizler sefere gideceğiz deyu hücum edüp merkûm dahi kesesinde olan yüz elli gurusı mikdarı akçeyi verdükde refikleri dahi sarkup bir takrib hamamcı sokağa çıkup «*Ümmet-i Muhammed benî soyuyorlar*» dedükde hemen kepenk sırtığı ile ikisini tepeleyüp meğer Serdengeçti Ağası imiş, ikisi dahi geberd[i] dediler¹⁹⁸.

Sene 1225 mâh-ı cemâziye'l-evvelinin on birinci günü¹⁹⁹ Moskov keferesi Pazarcık üzerine gelüp Baba Paşa ve bir mikdar asker muhârebe edüp Baba Paşa yaralanup kâfir tutup esir etmiştir²⁰⁰. Perişan edüp andan Varna

196 Krş. Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 660.

197 Krş. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 351 vd; Cevdet, *aynı eser*, IX, s. 175.

198 Krş. Cevdet, *aynı eser*, IX, s. 176.

199 Rus saldırısının 15 cumâde'l-ülâ 1225 (= 18 haziran 1810) tarihinde olduğuna dair farklı bir rivâyet için bk. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 363; Cevdet, *aynı eser*, IX, s. 178.

200 Krş. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 363 vd; Cevdet, *aynı eser*, IX, s. 178; Baba Paşa'nın 8 cumâde'l-ülâ 1225 (= 11 haziran 1810) de esir düşmesi ve sâir tafsîlât için ayrıca bk. Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 661.

üzerine gelüp muhâsara edüp Varna'da dahi zahîre olmamağla Âsitâne'den bir kaç bin çuval dakîk tertîb olunup irsâl üzere, lâkin bi'izni'llahi hava mü-sâid olmamağıyle sefineler giremeyüp muhâsara haberi zuhûr eyledikde Ka-ra Osman dahi orduya azîmet ve Davudpaşa Sahrası'nda iken der-akab bâ-hatt-ı humâyûn Varna'ya memûr olup mâh-ı mezbûrün yirmi ikinci pazar erte[si] günü Âsitâne'den Sekban-başı ve yazıcılar ve çukadarlar pazarda adam tutup kalyonlara irsâl [eylediler]. Varna dahi muhasara olup içinde olan reâyâ casusluk edüp kâfire haber verdükleri duyulup hayınlıkları(19 a) zâhir olmağıle cümle reâyâyı ahali kırıp kılıçtan geçirmişler.

Sene 1225 mâh-ı cemâziye'l-evvelinin yirmi birinci pazar günü vakt-i zuhrda Ebu'l-feth Sultan Mehmed Han Câmi'i şerîfine cem' olunmak için cümle ulemâ ve ricâl-i devlete ve ocaklıya tezkireler dağılup öğle namazında cümlesi hâzır olup mihrab önünde Kaymakam Halil Paşa ve Şeyhülislâm Dürri-zâde Seyyid Abdullah Efendi ve Sadr-ı Rum Beyefendi²⁰¹ ve Sadr-ı Anadolu²⁰², Sır Kâtibi Mehmed Efendi ve İstanbul Kadısı ve cümle ulemâ ve ricâl ve ocaklı ve oda bekçileri aşçılar cem' olup²⁰³ müterakkıb iken hatt-ı humâyûn gelüp mazmûnu şöyle kim : «*Hâlâ Moskov keferesi Silistre'yi, Urusçuk'u, Pazarcık'ı ve Yerköy'ü alup Varna'yı ve hâlâ Şumnû'-da ordu-yı humâyûnu ve Sadrıâzamı dahi muhâsara edüp ben kendim dahi giderim, müslüman olan benimle ma'an gider. Allahu te'âlâ bize de yardımcıdır*» deyu âyet-i kerîme ve châdis-i şerîfe ile muayyen hatt-ı şerîf kıraat ve «*Bundan böyle ne zeâmet ve ne gümruk vazifesi ve ne kul mevâcibi yokdur ve nereden verelim*» deyu hatt'da tahrîr olunup kıraat olundukda cümlesi istişâre edüp «*Şevketlû Efendimizin gitmesi mi evlâdur*» deyu meşveret ve ne ulemâ ve ricâl ve ne ocaklı cevâb veremeyüp «*Mülâhaza edelim*» deyu dağıldılar erte[si] günü Ağa Kapusu'nda meşveret olup «*Cümlemiz Şevketlû Efendimiz ile ma'an giderüz*» deyu cevâb verüp erte[si] günü Mi'mar Ağa ve Şehremini gelüp Davudpaşa sarayını keşf ve amele üşürüp binâsına bed' olundu.

Sene 1225 cemâziye'l-evvelinin yedinci cum'a erte[si] günü kâfir Şumnû[nyu] basup ehl-i islâm ve Sadrıâzam ve ocaklı «*Allah u ekber*» diyerek küffâra hücum ve dokuz saat ceng [edüp] kâfiri kırıp ertesi pazar günü kâ-

201 Şehirli Osman Paşa-zâde Mustafa İzzet Bey Efendi olmalıdır (Bk. M. Şem'i, *aynı eser*, s. 176).

202 Mehmed Vehbî Efendi olmalıdır. Bk. M. Şem'i, *aynı eser*, s. 188.

203 Kırş. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 365; Câbî Saîd, *aynı eser*, s. 667; Cevdet, *aynı eser*, IX, s. 180.

fir yine gelüp on saat mikdarı ceng-i azîm [olunup] ve kâfiri altı saat mahalle kovmuşlardır²⁰⁴.

Sene 1225 selh-i cemâziye'l-evvel günü imamlar İstanbul Efendisi Kapusu'na da'vet [ve] ferîmân kıraat olunup «*Küffâr galebe etmekle Anadolu lu'dan Rumeliden yedi yaşından yukarı sefer-i humâyûna gelmek ve ağniyâ kullarından gümüşe müteallik ve gümüşü yoğise parasını imdâd-ı sefer[iyye] için cebr olmaksuz fetvây-ı şerîfe mûcibince Darphâne'ye teslim oluna*» de-yu emr-i âlî sâdır olmuştur.

Cum'a günü kâfir Varna kal'esine hücum Çilesiz-oğlu ve asker-i islâm çıkup yedi saat ceng [olup] vâfir küffâr kırılmışdır. Vanlı Mehmed Paşa'nın tatarı haberi devlete getirüp hil'at giydi.

204 Rusların Şumnu önlerindeki mağlûbiyetlerinin Serdâr-ı Ekrem'in 22 cumâde'l-ûlâ 1225 (= 25 haziran 1810) tarihli tahrirâtı ile duyulduğuna dâir bk. Şânî-zâde, *aynı eser*, I, s. 370 ve Cevdet, *aynı eser*, IX, s. 184. Câbî Saîd, (*aynı eser*, s. 667-669), bu mağlûbiyeti 23 cumâde'l-âhire 1225 (= 26 haziran 1810) vekayii arasında kaydeder.